

MUSEOVIRASTO/ RAKENNUSHISTORIAN OSASTO
Työselostus

Tutkija Kati Heinämies			Aika 1979
Paikkakunta Helsinki	Kaup.osa/ Kylä	Kortteli/ Tila	Tontti

Osoite --
Helsingin maa- ja merilinnoitukset

Tutkimuksen laatu
Inventointi

Työselostus

Tarkistettu inventointi 106 s. (2 kpl.)

Piirroksat

Pohja-, poikkileikkaus- ja kohdepiirroksia 35 kpl.

Valokuvat

Valokuvia linnoituksista 29 kpl.

Muuta

Karttoja 47 kpl.

Sisällysluettelo

	sivu
Esipuhe	1
Linnoituksen historia	2
LINNOITUSLAITTEIDEN RAKENNE	
Maarintama	9
Meririntama	24
SUOJELUKOhteet	
Maarintama	
Vuonna 1914 rakennetut varustukset	29
Vuosina 1915-1917 rakennetut varustukset	31
Tykkipatterit	70
Yhdystiet	77
Meririntama	
Harmaja	77
Isosaari	79
Katajaluoto	81
Kuivasaari	83
Miessaari	84
Pihlajasaaret	85
Rysäkari	87
Santahaminan Itäniemi	89
Itävillinki	90
Vuosaaren Skataniemi	92
<u>Liite I.</u> Suojeluarvoltaan vähäiset suojelekohteet	
Maarintama	
Vuonna 1914 rakennetut varustukset	93
Vuosina 1915-1917 rakennetut varustukset	93
Tykkipatterit	100
Meririntama	101
<u>Liite 2.</u> Käytetyt lyhenteet ja merkit	103
<u>Liite 3.</u> Suojeluluokitus	105
Lähteet	

Kati Heinämies -

K- E. Löfgren

Sisällysluettelo

	sivu
Esipuhe	1
Linnoituksen historia E. Löfgren vuosina 1972 ja 1973 Helsingin, Espoon ja Vantaan alueella inventoinnin, jonka tarkoituksena merialueella oli tarkastaa saaristoalueen historialliset puolustuslaitteet sekä kartoittaa ja luetteloida maalinnoituksen jäljellä olevat laitteet. Työn tuloksina saatiin inventointikertomukset "Helsingin merilinnoitukset" (1972) ja "Helsingin maalinnoitukset" (1973), joista varsinkin jälkimmäistä on useaan otteeseen monistettu käytettäväksi muinaismuistolain edellyttämällä tavalla kaavoitus- ja rakennussuunnittelutyössä.	2
LINNOITUSLAITTEIDEN RAKENNE	
Maarintama	9
Meririntama	24
SUOJELUKOHTTEET	
Maarintama	29
Vuonna 1914 rakennetut varustukset	31
Vuosina 1915-1917 rakennetut varustukset	70
Tykkipatterit	77
Yhdystiet	77
Meririntama	
Harmaja	77
Isosaari	79
Katajaluoto	81
Kuivasaari	83
Miessaari	84
Pihlajasaaret	85
Rysäkari	87
Santahaminan Itäniemi	89
Itävillinki	90
Vuosaaren Skataniemi	92
<u>Liite I.</u> Suojeluarvoltaan vähäiset suojelukohteet	
Maarintama	
Vuonna 1914 rakennetut varustukset	93
Vuosina 1915-1917 rakennetut varustukset	93
Tykkipatterit	100
Meririntamaa	101
<u>Liite 2.</u> Käytetyt lyhenteet ja merkit	103
<u>Liite 3.</u> Suojeluluokitus	105
Lähdeviitteet	

LINNOITUKSEN HISTORIA

Museoviraston rakennushistorian osaston toimesta suoritti ensimmäisen fil.lis. K-E. Löfgren vuosina 1972 ja 1973 Helsingin, Espoon ja Vantaan alueella inventoinnin, jonka tarkoituksena merialueella oli tarkastaa saaristoalueen historialliset puolustuslaitteet sekä kartoittaa ja luetteloida Venäjän maalinnoituksen jäljellä olevat laitteet. Työn tuloksien tasina saatiin inventointikertomukset "Helsingin merilinnuksista" (1972) ja "Helsingin maalinnoitukset" (1973), oli luoda joista varsinkin jälkimmäistä on useaan otteeseen monistettu käytettäväksi muinaismuistolain edellyttämällä ta- noituksia valla kaavoitus- ja rakennussuunnittelutyössä. 1912. Lahti oli v. 1917 yleismaailmallisen mittapuunkin mukaan mitä vah- vimmin var- Kun osa suojelluista varustuksista on tehdyn perusinven- toinnin jälkeen annettujen lupien nojalla hävitetty ja osa on kadonnut ilmeisesti tietämättömyyden seurauksena eri rakennustöitä tehtäessä, katsoi museoviraston raken- nushistorian osasto tarpeelliseksi suorittaa inventoinnin tarkistuksen maastossa. Sen teki kevään ja kesän 1979 aikana tutkija Kati Heinäemies. Työn tulokseksi kiteytyi oheinen luettelo, jonka osin uusitun suojeluluokituksen tri Löfgren on tarkastanut.

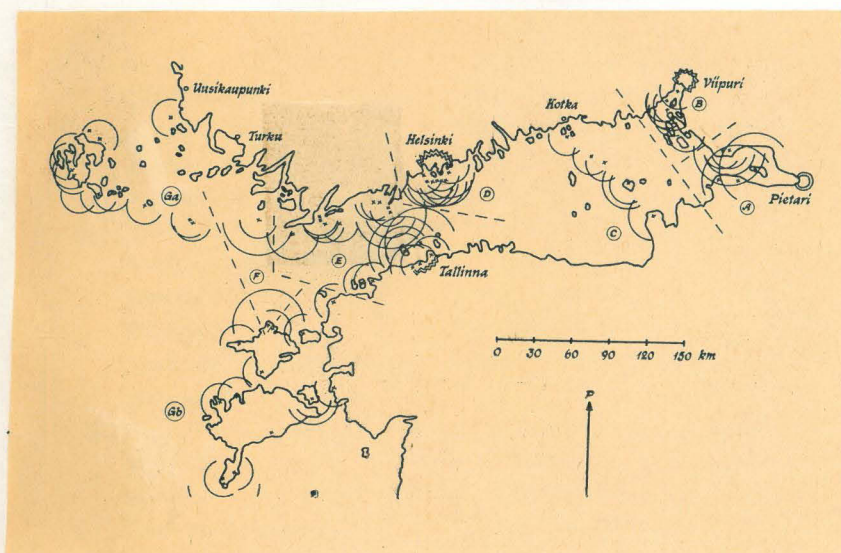
Museovirastossa Lokakuussa 1979

Suunnitelmia laadittaessa pidettiin Saksan maihinnousua itäisellä Suomenlahdella hyvin mahdollisena. Tästä johtuen puolustuksen pää- paino kesk- L.L. tiin mahdollisimman lähelle Pietaria. Tällöin Viapo- rian merkitys jäi vähäiseksi sen toimiessa Itämerenlaivaston torpee- deineiden tukikohtana. Viaporin kunnostaminen tätä tehtävää var- teen alkoi varsinaisesti v. 1908.

Vuonna 1910 esitettiin ensimmäinen Helsingin linnoittamissuunni- telma², mutta työtä aloitettaessa tätä ei noudatettu. Maaliskuus- sa 1914 jatkettiin rakentamista kuitenkin aivan uuden suunnitelman mukana (kuva 2 ja taulukko 1).

LINNOITUKSEN HISTORIA

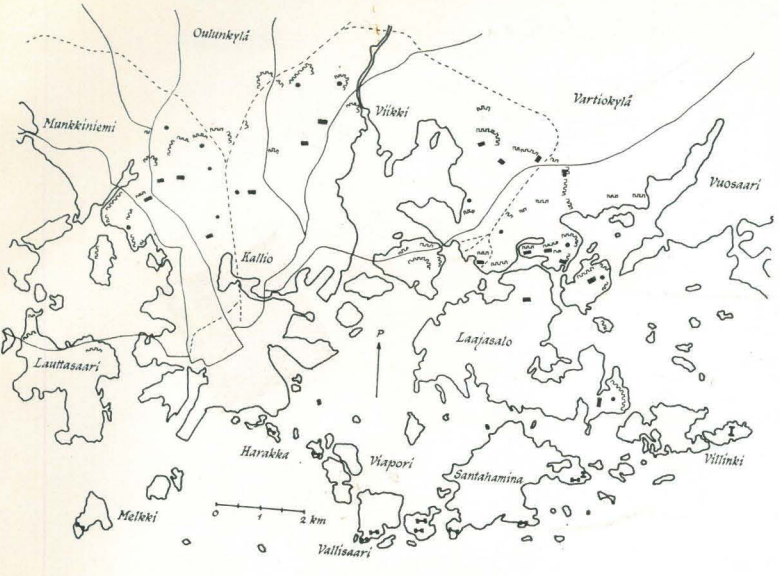
Ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä ruvettiin Venäjän yleisesikunnassa kiireisesti suunnittelemaan Venäjän silloisen pääkaupungin Pietarin puolustusta. Venäjän-Japanin sodassa oli Tschushiman meritaistelussa v. 1905 Venäjän laivasto tuhottu miltei kokonaan, eikä Venäjä pystynyt rakentamaan laivastoaan nopeasti naapurivaltioiden tasolle. Ajatus Suomenlahden kapeimman kohdan linnoittamisesta esitettiin ensimmäisen kerran vuonna 1907. Tarkoituksena oli luoda puolustuslinja Tallinnan ja Porkkalan kohdalle. Pitkien komiteatöiden jälkeen päätettiin Pietari suojata rakentamalla linnoituksia Suomenlahden rannikolle. Työhön ryhdyttiin v. 1912. Lahti oli v. 1917 yleismaailmallisen mittapuunkin mukaan mitä vahvimmin varustettu (kuva 1).

TAULUKKO 1. Vuoden 1914 linnoit-
KUVA 1. Suomenlahden linnoit-
tukset v. 1917¹. Yhenteet on se-
litetty liitteessä 2.

Suunnitelmia laadittaessa pidettiin Saksan mairinnousua itäisellä Suomenlahdella hyvin mahdollisena. Tästä johtuen puolustuksen pääpaino keskitettiin mahdollisimman lähelle Pietaria. Tällöin Viaporin merkitys jäi vähäiseksi sen toimiessa Itämerenlaivaston torpedoveneiden tukikohtana. Viaporin kunnostaminen tätä tehtävää varten alkoi varsinaisesti v. 1908.

Loppukesällä 1914 alkanut sota osoitti Saksan keskittävän voimiaan
08
Vuonna 1910 esitettiin ensimmäinen Helsingin linnoittamissuunnitelma², mutta työtä aloitettaessa tätä ei noudatettu. Maaliskuussa 1914 jatkettiin rakentamista kuitenkin aivan uuden suunnitelman mukaan (kuva 2 ja taulukko 1).

...san hyökkäystä suunniteltiin Pie-
 KUVA 2. Vuonna 1914 suunnitel-
 tujen linnoituslaitteiden si-
 jainti³.
 ...essa puolustussuunnitel-
 ellisesti. Koska Venäjällä ei
 ...an alueen puolustamiseksi, olisi
 ...sun tapahduttua viivyttään vetäy-
 puolelle. Päijänteen itäpuolelle
 ...itetyksi kahden tai kolmen armei-
 ...in etenevän vihollisen sivustaan
 ...kkäystä varten. Tämän suunnitel-
 ...että Helsingin seutu pysyisi puo-
 ...ylivoimaisen laivaston ja etene-
 ...katkaistaisiin. Suunnitelma edel-
 ...lytti, että viaporia vanvistettaisiin sekä maan että meren puolelta.

1. Kenttäl linnoituslaitteet
 Lauttasaari, Seurasaari, Meilahti, Pasila,
 Käpylä, Koskela, Herttoniemi, Marjaniemi, Kulo-
 saari, Tammisalo, Vartiiosaari, Paloluoto ja Jollas
2. Patterit maarintamalla
 Stadionin seutu 4/229-M
 Pasilan aseman itäpuoli 4/229-M
 Kumpula 6/152K/77R
 Yliskylä /229-M
 sekä muita tykkejä kenttäl linnoituslaitteiden
 yhteyteen
3. Pattereita meririntamalla
 Melkki 4/152-C
 Harakka 4/152K/77R
 Länsi-Mustasaari 4/152K/77R
 Vallisaari 4/152-C, 6/152K/77R
 Kuninkaansaari 4/152K/77R, 4/280-M
 Santahamina 2 kpl 4/152K/77R
 Santahaminan Isosaari 4/152-C, 3/132K/77R
 Kuivasaari 4/152-C
 Isosaari 4/152-C, 4/254
 Itä-Villinki 6/152K/77R

... kenttäl linnoitetut varustukset ei-
 TAULUKKO 1. Vuoden 1914 linnoit-
 tamissuunnitelmat^{4,5}. Aseistuk-
 sesta käytetyt lyhenteet on se-
 selitetty liitteessä 2.¹⁵

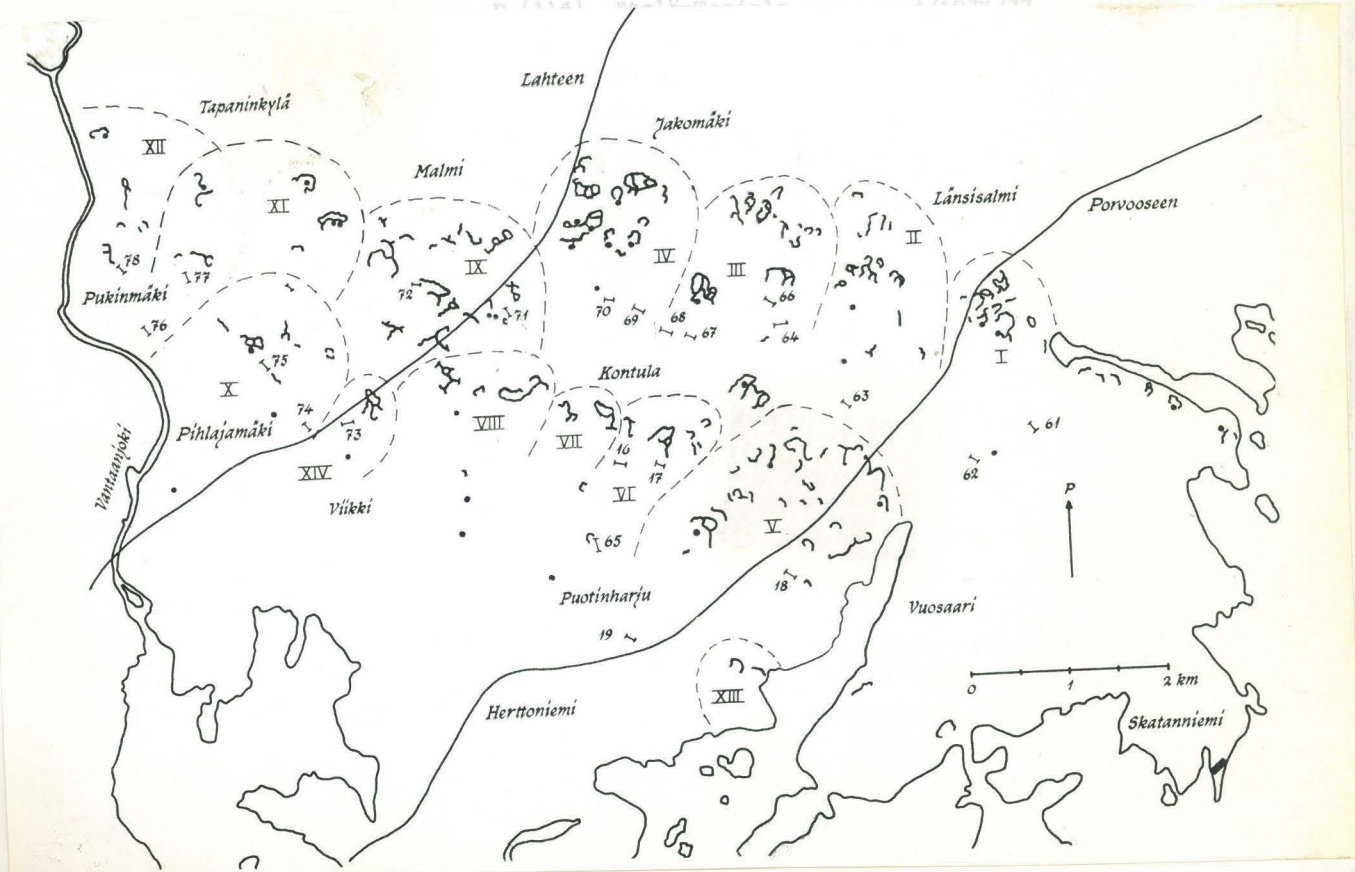
Loppukesällä 1914 alkanut sota osoitti Saksan keskittävän voimiaan
 länteen, eikä sen aikomuksena ollut hyökätä itään. Tässä vaiheessa
 Venäjä ehti sulkea Suomenlahden miinoilla. Niiden suojaamana ja
 rannikkolinnoitusten avulla katsottiin Itämeren laivaston pystyvän
 puolustamaan Suomenlahtea.

KUVA 3. Helsingin maarintaman itäisen puolustuslohkon varustukset
 vuonna 1917⁸. I - XIV

TAULUKKO 2. Vuonna 1915

Sodan venyessä ja odoteltaessa Saksan hyökkäystä suunniteltiin Pietarin puolustus uudelleen. Katsottiin, että mahdollinen Pietarin valtausyritys tapahtuisi joko Viron rannikkoa pitkin tai Suomen kautta tapahtuvan maihinnousun avulla. Uudessa puolustussuunnitelmassa Viaporin tehtävä muuttui oleellisesti. Koska Venäjällä ei ollut riittävästi voimia koko laajan alueen puolustamiseksi, olisi Suomessa olevan armeijan maihinnousun tapahduttua viivyttyä vetäytyttävä Päijänteen ja Kymijoen itäpuolelle. Päijänteen itäpuolelle olisi samanaikaisesti saatava keskitetyksi kahden tai kolmen armeijakunnan vahvuinen armeija itäänpäin etenevän vihollisen sivustaan etelään ja lounaaseen tehtävää hyökkäystä varten. Tämän suunnitelman toteuttamiseksi oli tärkeätä, että Helsingin seutu pysyisi puolustajan hallussa, jolloin Saksan ylivoimaisen laivaston ja etenevän maihinnousuarmeijan yhteistyö katkaistaisiin. Suunnitelma edellytti, että Viaporin vahvistettaisiin sekä maan että meren puolelta.

Aikaisemman suunnitelman mukaiset kenttälainnoitetut varustukset eivät sopineet tähän tarkoitukseen rakenteensa, eivätkä sijaintinsa puolesta. Kestolinnoituslaitteita suunniteltiin nopeasti ja v. 1915 alusta Helsingistä ympäristöineen tuli valtava linnoitusleiri. Taulukossa 2 on esitetty rakentamistilanne elokuussa 1915.

KUVA 3. Helsingin maarintaman itäisen puolustuslohkon varustukset vuonna 1917⁸. I - XIV

TAULUKKO 2. Vuonna 1915
aloitetut varustukset^{6,7}.

1. Kestolinnoituslaitteet
Westend, Tapiola, Otaniemi, Elfvik, Leppävaara, Mäkkylä, Konala, Haaga, Kaarela, Maununneva, Paloheinä, Pakila, Tuomarinkylä, Oulunkylä, Malmi, Pihlajamäki, Myllypuro, Vartiokylä ja Marjaniemi (tukikohdat V-VIII, X-XXIV, XXVII-XXXVII, kuvat 3 ja 4)

2. Patterit maarintamalla

a. ulompi linja (suluissa taulukon 4 mukainen numero)

1 (107)	Perkkaa	4/229
2 (106)	Perkkaa	6/152K/77R
3 (104)	Mäkkylä	4/280-M
4 (103)	Leppävaara	4/152
5 (94)	Lassila	4/152
6 (93)	Pohjois-Haaga	5/152
7 (90)	Maununneva	4/122-M
8 (89)	Maununneva	4/152
9 (85)	Itä-Pakila	4/152
10 (82)	Patola	4/229-M
11 (81)	Patola	4/229
12 (78)	Pukinmäki	4/229-M
13 (77)	Pukinmäki	6/152K/77
14 (75)	Pihlajamäki	4/152-M
15 (74)	Latokartano	4/152K/77
16 (-)	Myllypuro	4/152K/77R
17 (-)	Kontula	3/48-M
18 (-)	Puotila	6/152-M
19 (-)	Puotinharju	6/152K/77R
20 (112)	Etelä-Tapiola	4/229-M
A (105)	Perkkaa	4/107K/77
B (101)	Reimarla	4/107K/77
B (86)	Länsi-Pakila	4/152K/77
Г (114)	Etelä-Tapiola	4/107K/77
Д (73)	Latokartano	4/107K/77
E (65)	Myllypuro	4/280-M
Ц (110)	Visamäki	4/152K/77R
(115)	Miessaari	6/152
(116)	Lauttasaari	4/229

b. sisempi linja

Meilahti	4/152, 4/229-M
Ruskeasuo	4/48, 6/152
Kumpula	4/229-M
Koskela	4/152
Länsi-Herttoniemi	3/48, 4/152
Roihuvuori	4/152, 4/152-M

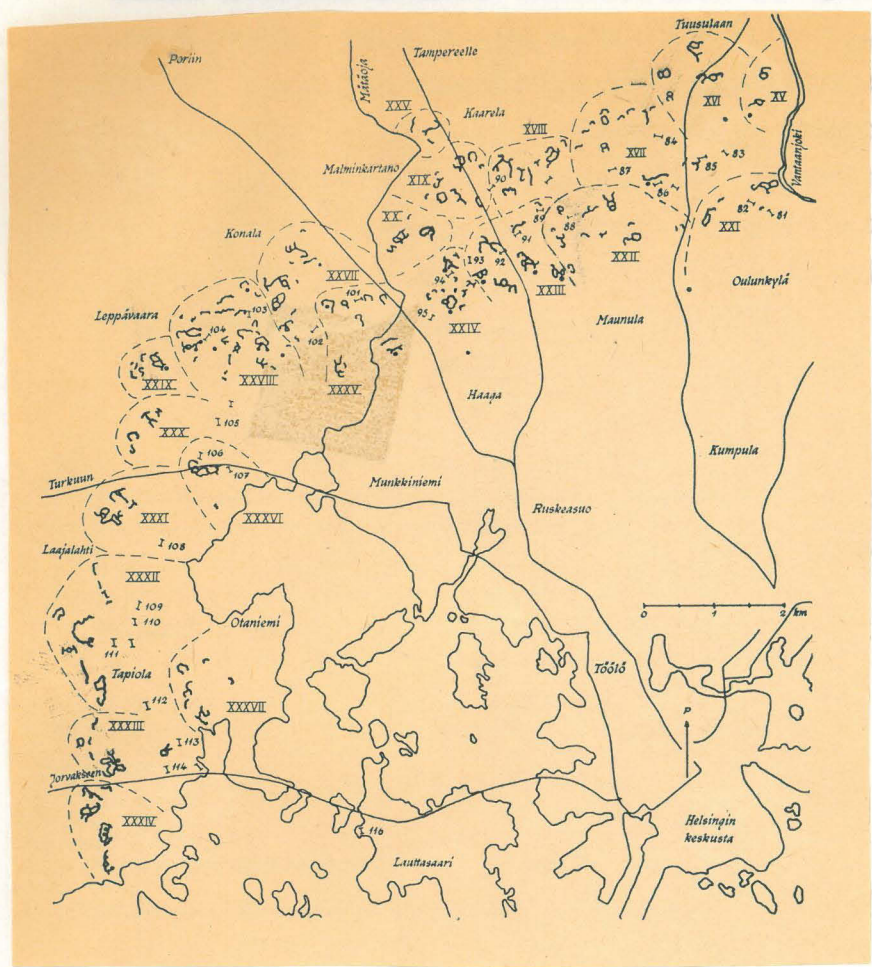
3. Pattereita meririntamalla (kuva 5)

a. etumainen linja

Rysäkari	4/254
Katajaluoto	4/254
Harmaja	4/152
Kuivasaari	4/254
Isosaari	4/280, 4/254, 4/152
Santahaminan Itäniemi	4/152, 4/75
Itä-Villinki	4/280, 4/57

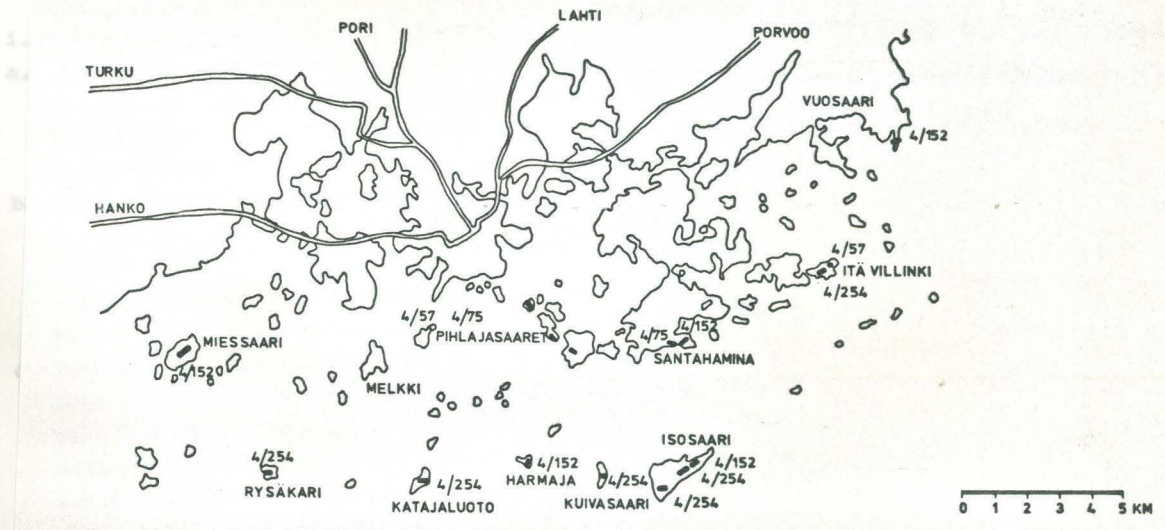
b. sisempi linja

Lauttasaari	4/57
Melkki	4/75-I
Pihlajasaari	4/75, 4/57
Länsi-Mustasaari	3/280, 3/57
Kustaanmiekka	4/280-K, 4/280-M, 4/75
Vallisaari	4/280
Vasikkasaari	4/75

KUVA 4. Helsingin maarintaman pohjoisen ja läntisen puolustuslohkon varustukset vuonna 1917⁹.

LUKKO 3. Vuonna 1916 aloitettavat varustukset (vain lisäykset luokkaan 2).

KUVA 5. Helsingin meririntaman linnoitetut saaret vuonna 1917¹⁰.

Tässä suunnitelmassa itäinen sivusta jäi avoimeksi ja v. 1915 loppupuolella varustukset suunniteltiin tältä osin uudestaan (taulukko 3). Samalla uusittiin linnoituksen organisaatio ja sen mukaan tukikohdat ja patterit numeroitiin idästä alkaen ja koko linnoituksen alue jaettiin neljään osaan: maarintama itäiseen (kuva 3), pohjoiseen ja läntiseen (kuva 4) puolustuslohkoon, sekä meririntamaan (kuva 5). Maailmansodan lopussa linnoituksen patterit olivat aseistettuna taulukon 4 mukaisesti.

Vuoden 1918 jälkeen maarintaman laitteet jäivät sotasaaliskonttorin

1. Kestolinnoituslaitteet
Hakuninmaa, Kivikko, Kontula, Vesala, Länsimäki, Mustavuori ja Vuosaari (tukikohdat I-IV, IX ja XXV, kuvat 3 ja 4)
2. Patterit maarintamalla
Taulukon 4 patterit no 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 76, 83, 84, 87, 88, 91, 92, 95, 102, 108, 109, 111, 113.
3. Patterit meririntamalla (kuva 5)

Miessaari	4/152
Isosaari	4/254 ^x
Itä-Villinki	4/254 ^x
Vuosaaren Skatanniemi	4/152

x entisen 4/280-patterin tykit vaihdettu uusiin

TAULUKKO 3. Vuonna 1916 aloitetut varustukset (vain lisäykset taulukkoon 2).

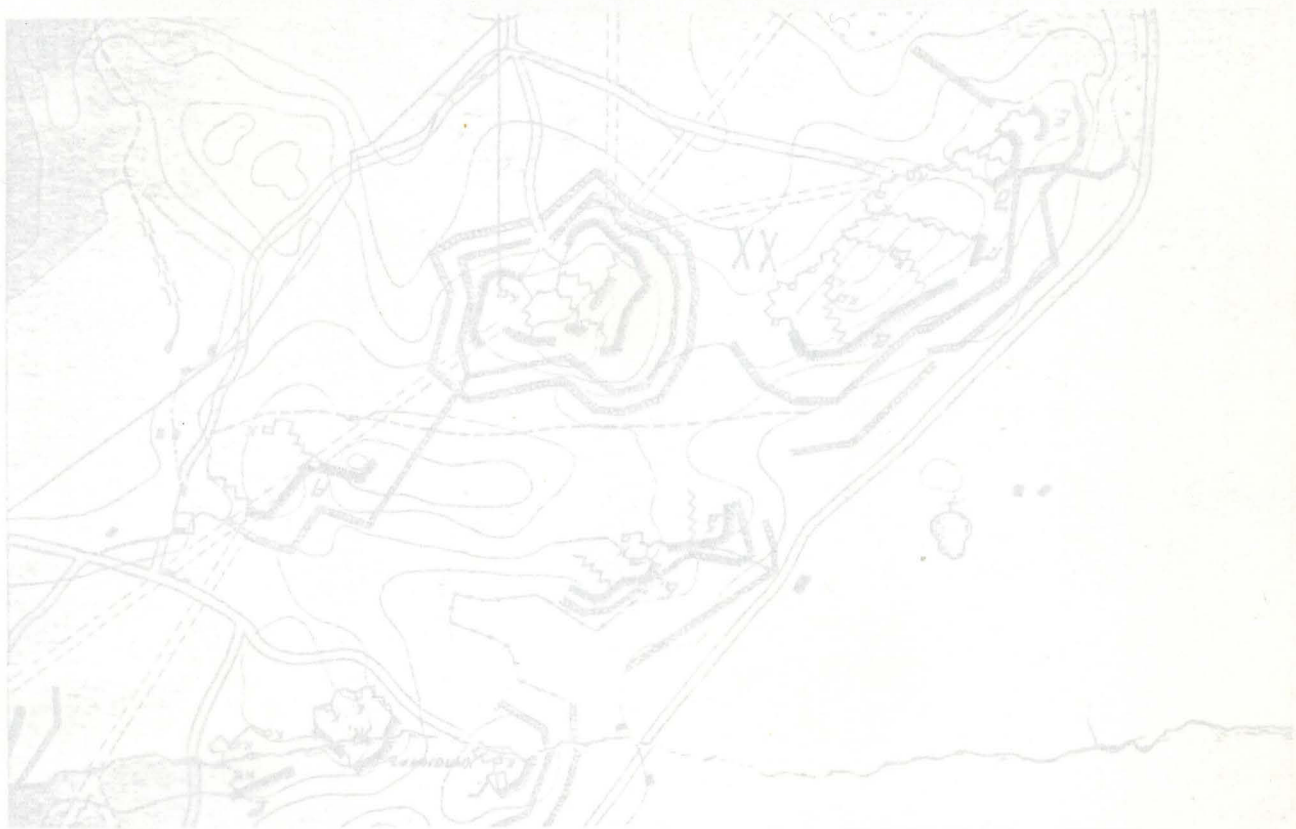
Maastossa olevat vaivattaisi eräät kallioon louhitut 1939-45 niissä toimi ammus- tärkeitä teollisuuslaitoksia. dina ja väestösuojina. ovat edelleen rannikkotykistön

1. Maarintamalla (kuva 3)
 - a. itäinen puolustuslohko
61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78
sekä yksi patteri Ala-Malmilla
 - b. pohjoinen puolustuslohko (kuva 4)
81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95
sekä yksi patteri Länsi-Pakilassa
kaksi patteria Maununnevassa
 - c. läntinen puolustuslohko (kuva 4)
101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116
sekä yksi patteri Leppävaarassa
kaksi patteria Visämäessä
yksi patteri Etelä-Tapiolassa
2. Meririntaman ulompi linja (kuva 5)
Miessaari, Rysäkari, Katajaluoto, Harmaja, Kuivasaari, Isosaari, Santahaminan Itäniemi, Itä-Villinki, Vuosaaren Skatanniemi

TAULUKKO 4. Helsingin maa- ja merilinnoituksen patterit v. 1917^{11,12}.

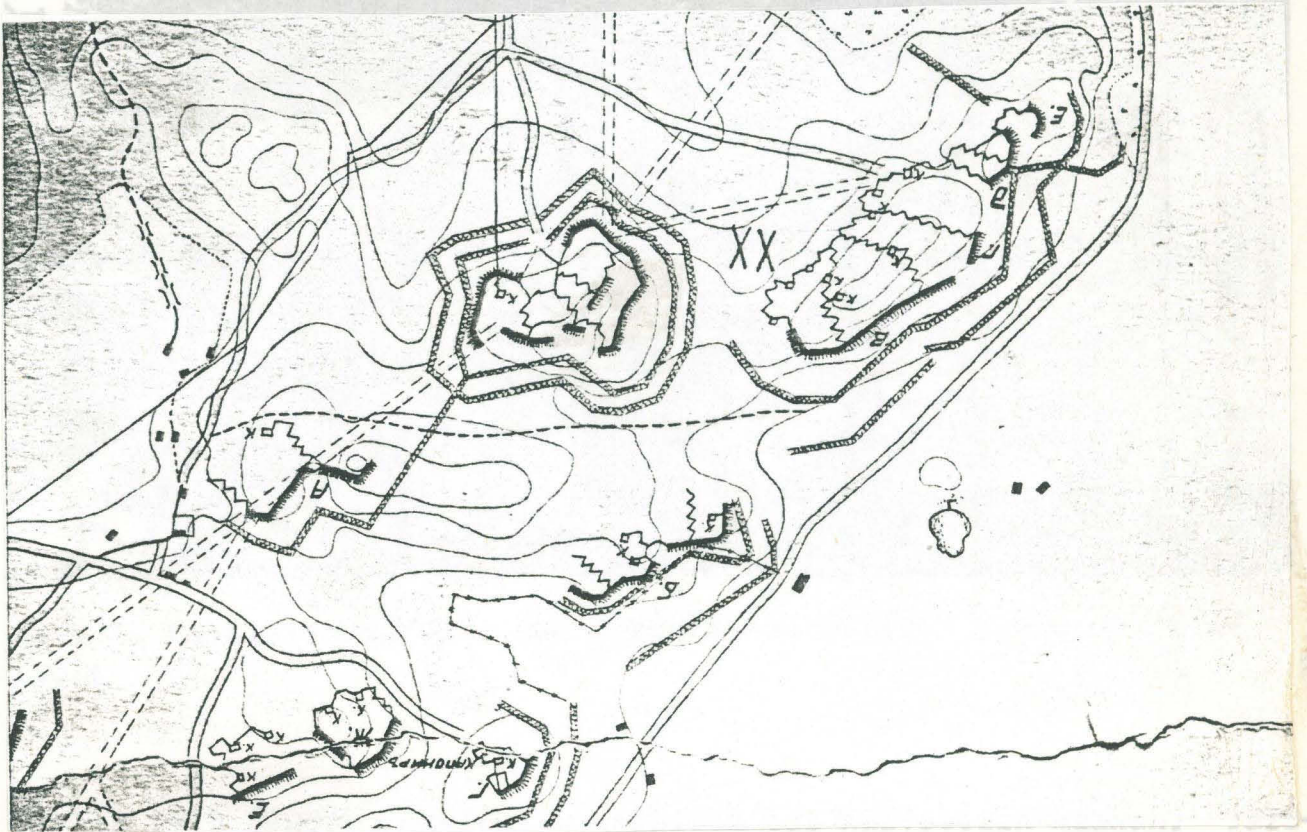
Tätä suurisuuntaista linnoitusta ei koskaan käytetty suunniteltuun tarkoitukseensa. Venäjän vallankumouksen johdosta venäläiset eivät olleet puolustamassa linnoitustaan saksalaisten saapuessa Helsinkiin. Helsingin maarintamalla oli punakaartilaisosastoja, jotka ilmeisesti eivät olleet perillä asemien tarjoamista eduista, joten asemat valloitettiin hyvin nopeasti. Meririntamalla tykit tehtiin taistelukyvyttömiksi suomalaisten poistaessa tykkien lukkolaitteet.

Vuoden 1918 jälkeen maarintaman laitteet jäivät sotasaaliskonttorin haltuun ja materiaali valikoitiin ja myytiin. Maastossa olevat varustukset saivat rauhassa rappeutua, paitsi eräät kallioon louhitut luolat, jotka kunnostettiin. Vuosina 1939-45 niissä toimi ammus-sorvaamoja ja muita sotilaallisesti tärkeitä teollisuuslaitoksia. Luolia käytetään edelleen varastotiloina ja väestösuojina. Meririntaman uloimman linjan patterit ovat edelleen rannikkotykkistön käytössä.

KUVA 6. Kannelmäen linnoituselinten sijainti maastossa venäläisen kartan mukaan.

Varustukset rakennettiin yleensä jollekin maastoa hallitsevalle LINNOITUSLAITTEIDEN RAKENNE metsä kaadettiin. Varsinaiset puolustusasemat olivat joko avoimia tai katettuja tuliaseimia, miehistösuo-
Maarintamandyshautoja. Asemien edustalla oli leveitä ja
Keväällä 1913 linnoituskomitea esitti kiinteiden linnoitusten raken-
tamisesta mietinnön, jossa esitettiin, että linnoitukset tulisi ra-
kentaa ns. hajautetun järjestelmän mukaisesti (kuva 6). Tätä jär-
jestelmää noudatettiin mm. 1915-17 rakennettaessa Helsingin maarin-
tamaa. Ns. hajautettu järjestelmä perustuu linnoitusosien rakenta-
miseen toisistaan erilleen, jolloin vihollisen tykistötuli hajaan-
tuu ja jää kokonaisteholtaan pienemmäksi. Linnoitusten muodostaman
vyön takana tykit siirtyivät paikasta toiseen siten, että ne parhai-
ten avustivat jalkaväen taistelua. Etulinjaan rakennetaan vain sir-
paleenkestäviä suojia. Pommituksen kestävät suojat ja varastot si-
joitetaan taaemmaksi. Yhteys etulinjaan turvataan avoimilla yhdys-
haudoilla.

KUVA 6. Kannelmäen linnoituselimiä sijainti maastossa venäläisen kartaan mukaan 13. Yhdys-
haudoilla vahvistettiin pääasiassa harkkokiivimuurauksella si-
teillä ja rintasuojuksissa oli vahvistus, mutta hau-
dan takasivussa ei tätä useimmiten ollut (kuva 8). Paikoitellen on
työssä käytetty betonia. Yhdyshaudat ovat useimmiten louhittu kal-
lioon tai kaivettu maahan. Maahaudoissa on paikoitellen tukemiseen
käytetty hirsii (kuva 9).

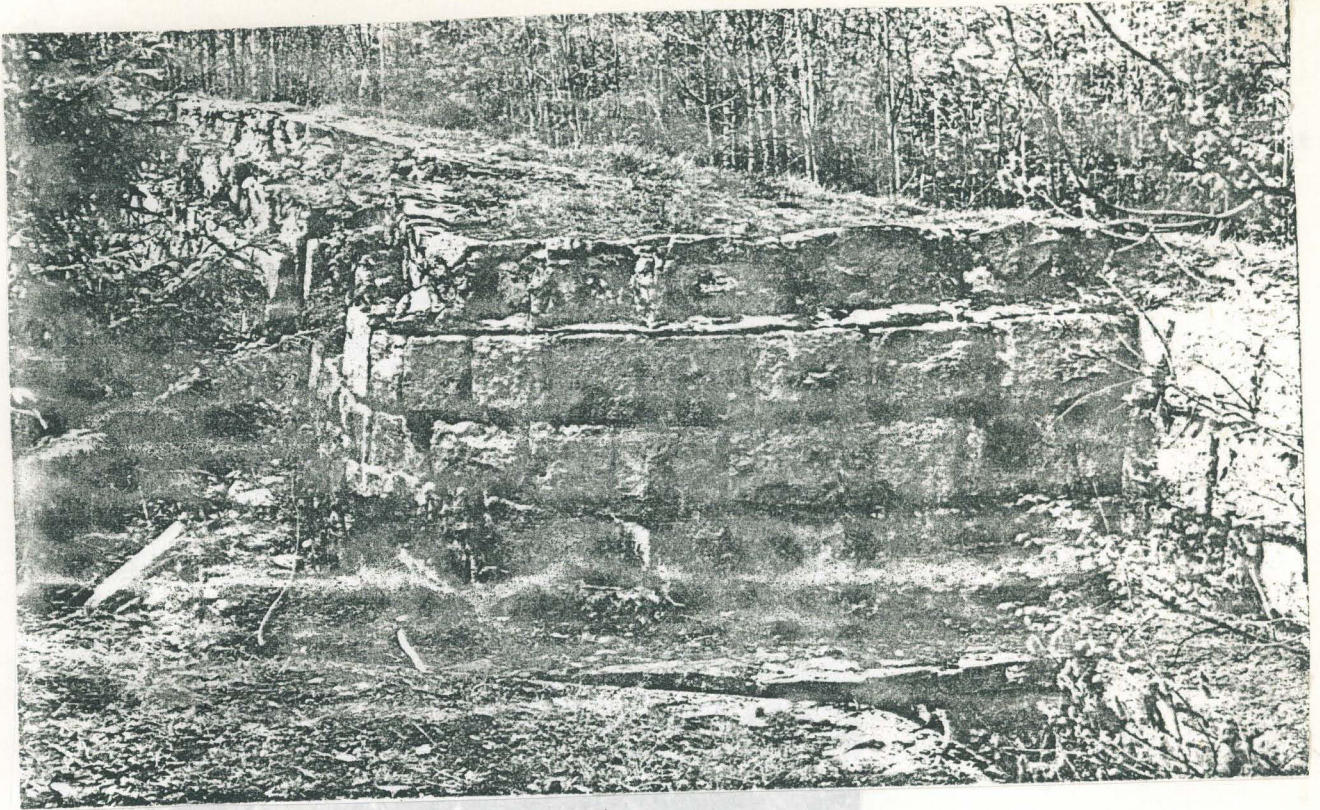
Varustukset rakennettiin yleensä jollekin maastoa hallitsevalle kukkulalle, jonka edustalta metsä kaadettiin. Varsinaiset puolustusasemat olivat joko avoimia tai katettuja tuliaseimia, miehistösuojia, taistelu- ja yhdyshautoja. Asemien edustalla oli leveitä ja jopa useita peräkkäisiä piikkilankaesteitä.

Haudat rakennettiin pääasiassa kolmella eri tavalla rakennusajankohdasta riippuen. Vuonna 1914 rakennetut kenttälinnoitetut varustukset ovat kivivalleja, joiden rintamapuoli on vahvistettu hiekkakerroksella (kuva 7). Myös maahan kaivettuja hautoja esiintyy siellä, missä maaperä on antanut tähän mahdollisuuden.

KUVA 7. Kenttälinnoitettu asema kohteessa 1914:67 kuvattuna kaakosta. Hirsillä tuettu maahan kaivettu yhdyshauta kohteessa XXIII:9.

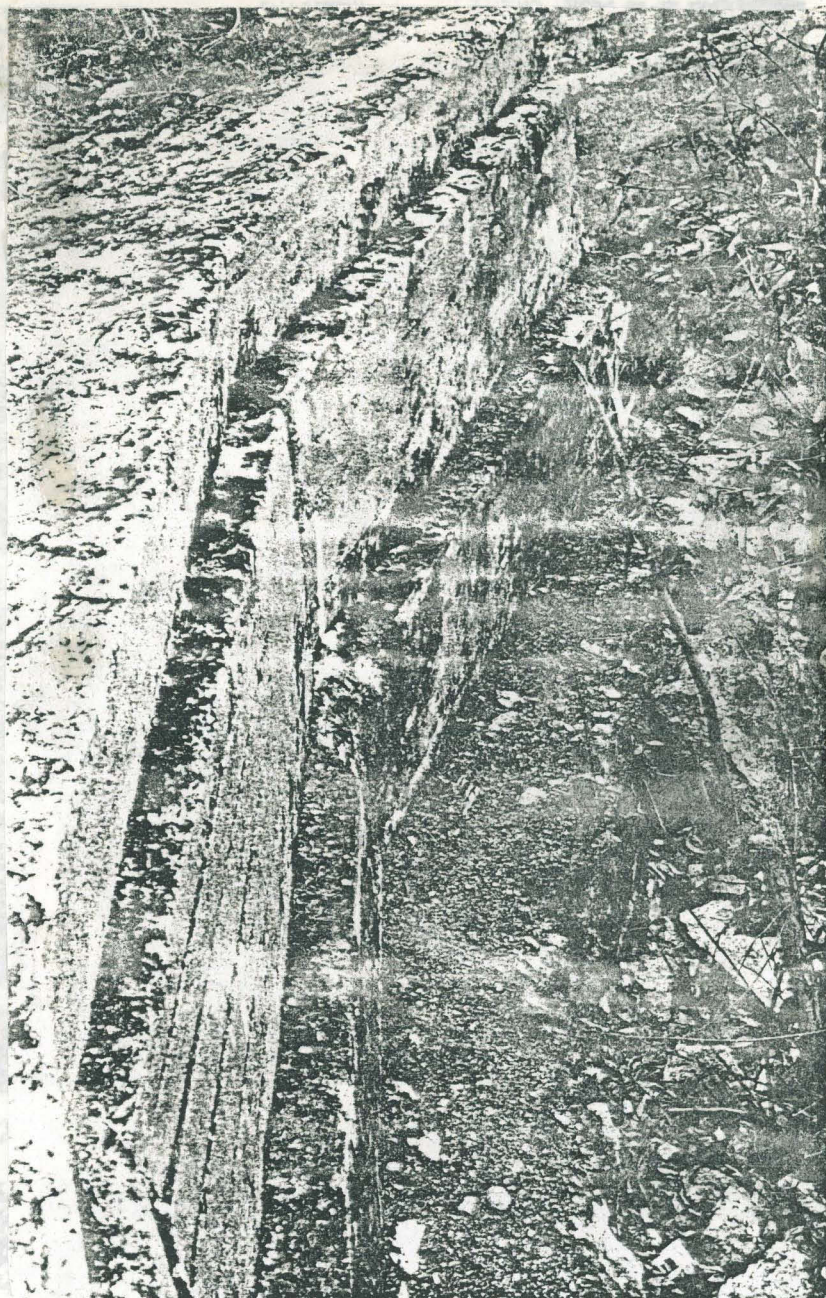
Vuonna 1915 haudat louhittiin kallioon tai kaivettiin maahan. Taisteluhaudat vahvistettiin pääasiallisesti harkkokivimuurauksella siten, että banquetissa ja rintasuojuksessa oli vahvistus, mutta haudan takasivussa ei tätä useimmiten ollut (kuva 8). Paikoitellen on työssä käytetty betonia. Yhdyshaudat ovat useimmiten louhittu kallioon tai kaivettu maahan. Maahaudoissa on paikoitellen tukemiseen käytetty hirsiä (kuva 9).

KUVA 8. Harkkokivillä tuettu taisteluhauta kohteessa XX:4.

KUVA 9. Hirsillä tuettu maahan kaivettu yhdyshauta kohteessa XXIII:9.
 maaston nousu rakentamalla hautaan porrasmaisesti nouseva
 betonituki (kuva 12). Paikoitellen yhdyshautoihin on raken-
 Vuonna 1916 haudat edelleen louhittiin kallioon tai kaivettiin maa-
 han, mutta vahvistamiseen käytettiin betonia (kuva 10). Taistelu-
 haudat ovat joko suoria tai murtoviivaisia. Viimeksimainittu raken-
 nustapa esiintyy ainoastaan Myllypurossa (kohteet VII:2,3) ja Kontu-
 lassa (kohde VI:5,kuva 11). Rajakylässä (kohde IV:3) taisteluhauta
 on rakennettu suojahuoneen katolle siten, että banketti on osa suo-
 jahuoneen kattoa. Yhdyshaudat ovat useimmiten ilman vahvistusta.

KUVA 11. Murtoviivan
kaltainen taisteluhauta
kohteessa VI:5.

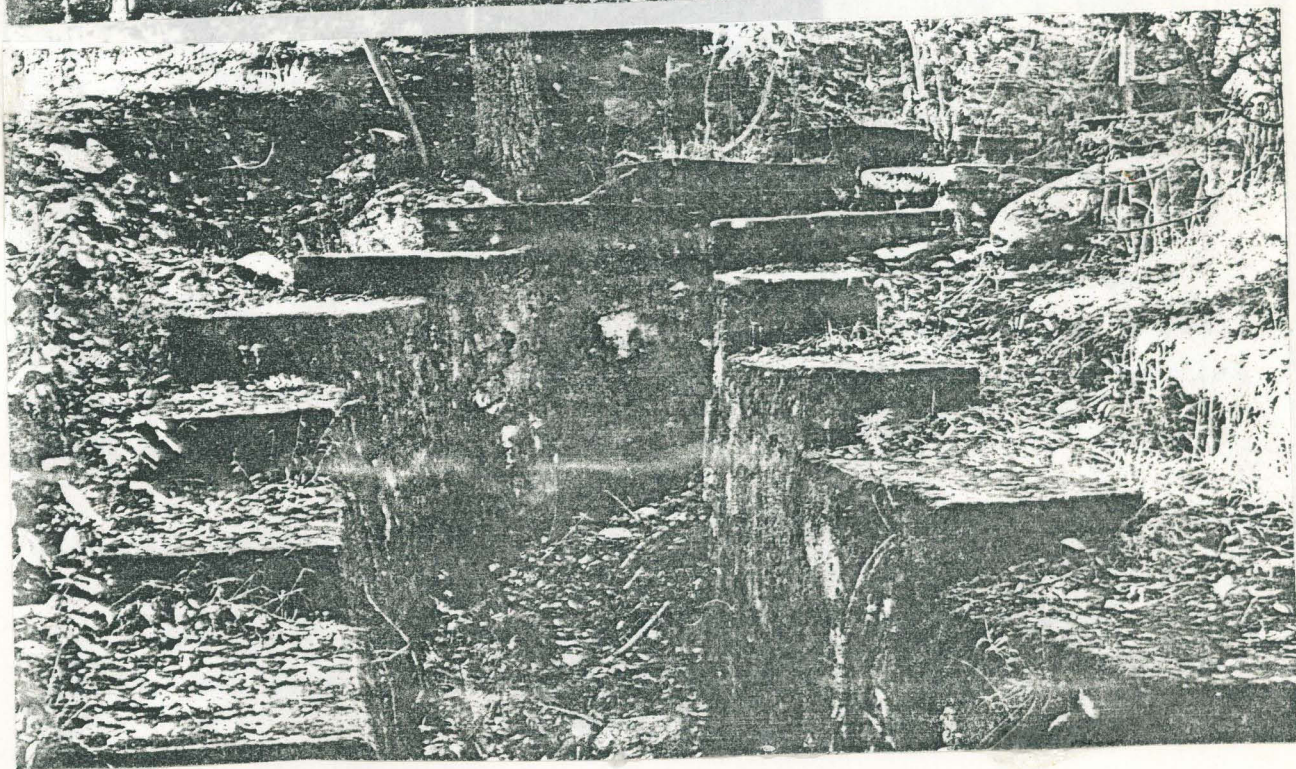
KUVA 10. Betonilla tuettu taisteluhauta kohteessa III:13.

Pihlajamäessä yhdyshaudan suunnittelussa on otettu huomioon maaston nousu rakentamalla hautaan porrasmaisesti nouseva betonituki (kuva 12). Paikoitellen yhdyshautoihin on rakennettu jyrkkiin kohtiin portaita. Lisäksi hautoihin pääsyä helpottamaan on tehty sopivin välein portaita (kuva 13).

KUVA 12. Porrasmaisesti nouseva yhdyshaudan tukirakenne
kohteessa XI:5.

KUVA 11. Murtoviivan
kaltainen taisteluhauta
kohteessa VI:5.

KUVA 12. Porrasmaisesti nouseva yhdyshaudan tukirakenne
kohteessa X:5.

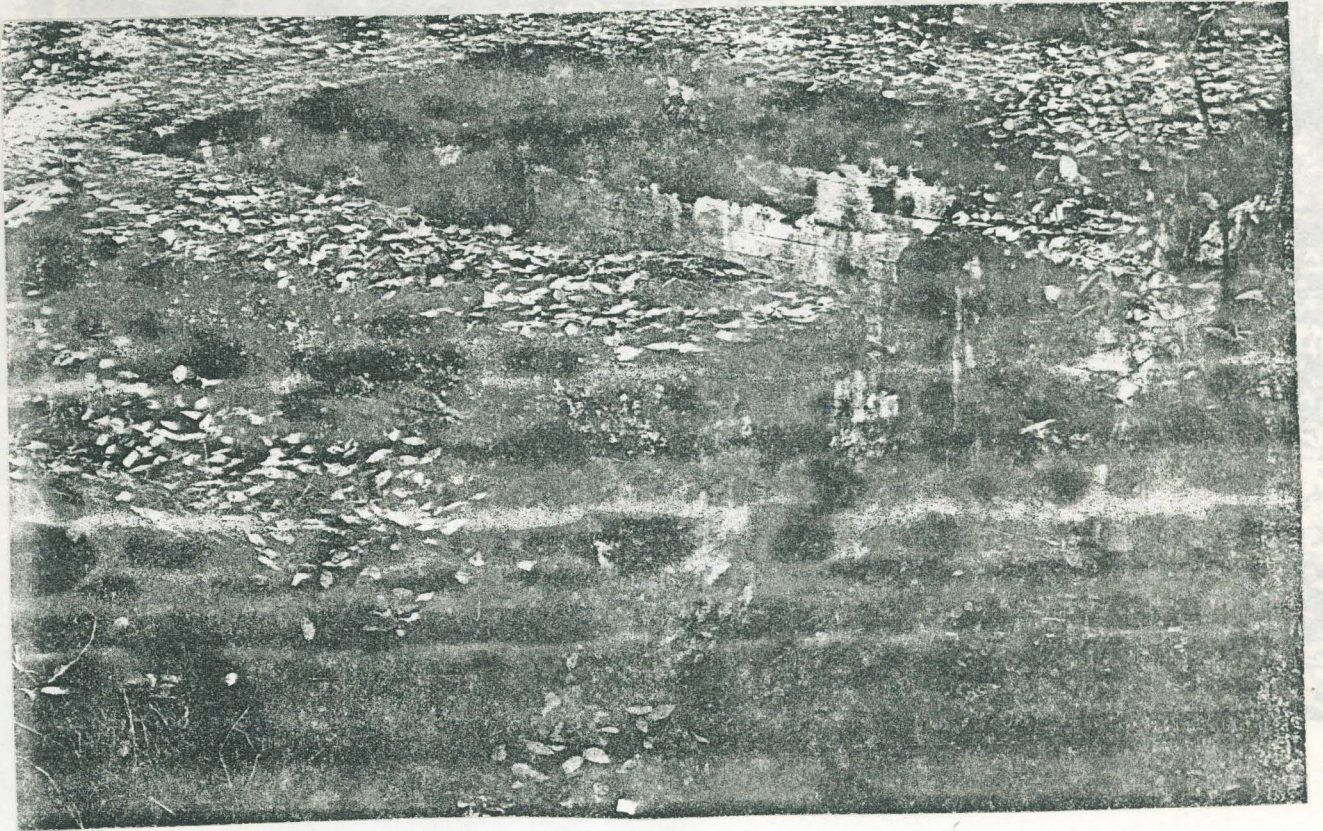

KUVA 13. Yhdyshautaan johtavat portaat kohteessa XXXV:4.

Suojahuoneet on useimmiten louhittu kallioon ja vahvistettu betonilla. Pienimmät suojahuoneet ovat joko avoimia tai katettuja. Katto on yleensä hirrestä, ja kerroksen päälle on valettu vetonia. Hirsien lahotessa katto on usein sortunut (kuvat 14, 15).

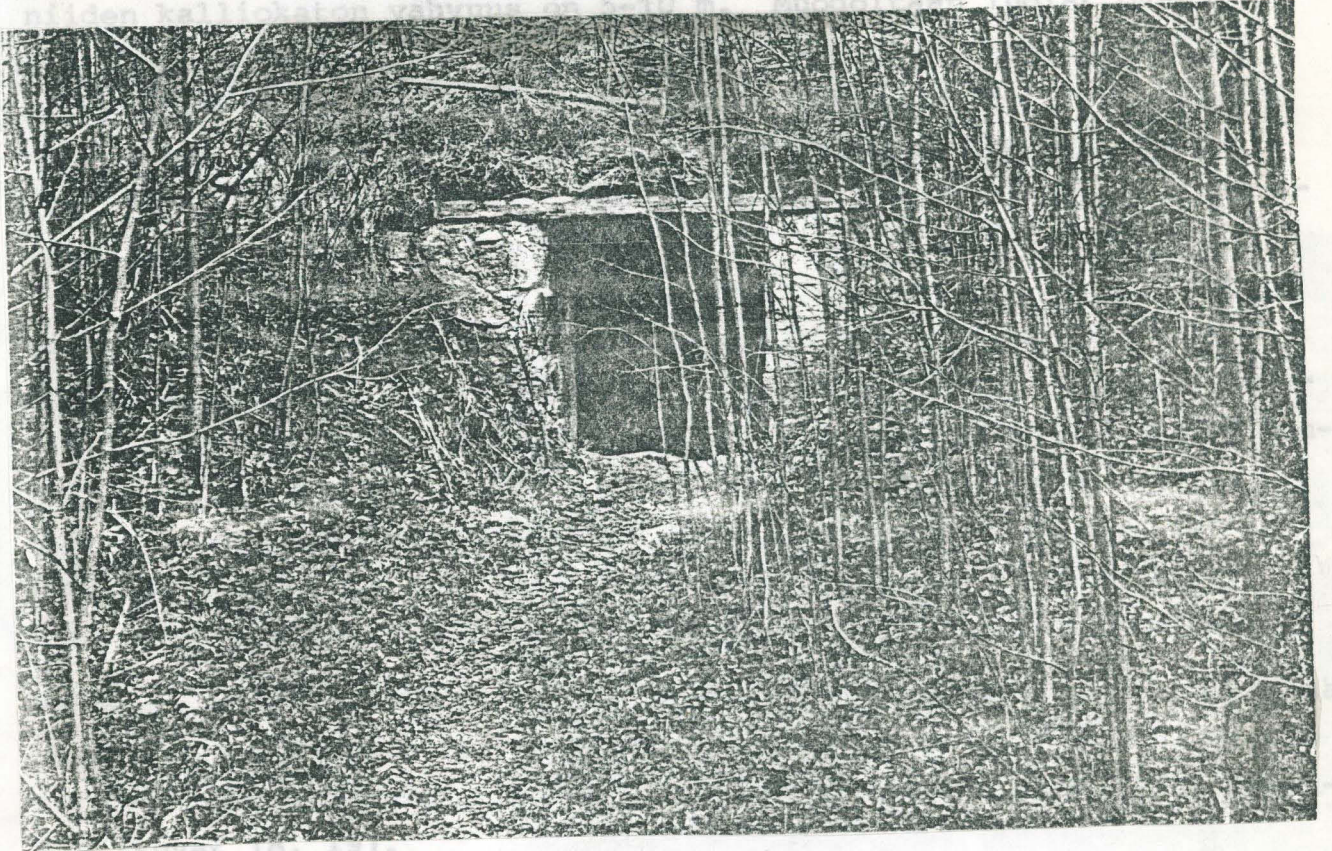
Suurissa ja monihuoneisissa suojahuoneissa katto on tehty valamalla betonia rautapalkkien päälle. Rauta on suurimmaksi osaksi poistettu myöhemmin, jolloin katto on kärsinyt, mutta yleensä vahvan betonin ansiosta (paksuus jopa 1,5 m) pysynyt ehjänä (kuva 16).

KUVA 15. Hirsikattoinen suojahuone kohteessa VIII:5.

KUVA 14. Avoin suojahuone kohteessa VIII:1.

Suuret ammusvarastot ja suojat on louhittu kalliin siten, että niiden kallioiden väliin on muodostettu luolat, jotka ovat

KUVA 15. Hirsikattoinen suojahuone kohteessa VIII:5.

KUVA 16. Ehjä suojahuone patterissa 87.

Suuret ammusvarastot ja suojat on louhittu kallioon siten, että niiden kalliokaton vahvuus on 5-10 m. Muodoltaan luolat ovat suoraa, ristin- tai hevosenkengänmuotoisia ja niissä on yksi tai kaksi uloskäyntiä (kuva 17). Etulinjan lähetyvillä olevat luolat on yhdistetty taisteluasemiin yhdyshaudoilla. Taaempina luolille johtavat kivetyt yhdystiet. Linnoitusalueen suurin luola on pinta-alaltaan n. 1400 m² (kohde G 10).

Tuliasemat voidaan jakaa avoimiin ja katettuihin, mutta tämän ryhmittelyn tekoa vaikeuttaa tällä hetkellä se, että useimmat katetut asemat ovat jo sortuneet. Varmuudella voidaan tällä tavoin ryhmittää vain muutamat avoimet asemat ja kahdeksan ehyttä katettua asemaa. Rakenteensa perusteella asemat voidaan sen sijaan jakaa kuuteen päämalliin. Mallien esittelyn yhteydessä annetut mitat ovat keskiarvoja, sillä asemat ovat olleet hieman erikokoisia.

Malli A: sekä avoimia että katettuja, konekivääriaseamia. Syvyytensä puolesta voidaan erottaa kahta alamallia: 1,3 m tai 0,6 m syvyisiä, molemmat pinta-alaltaan n. 4 m². Jälkimmäisissä ei ole aseelle aukkoa (kuvat 18, 19).

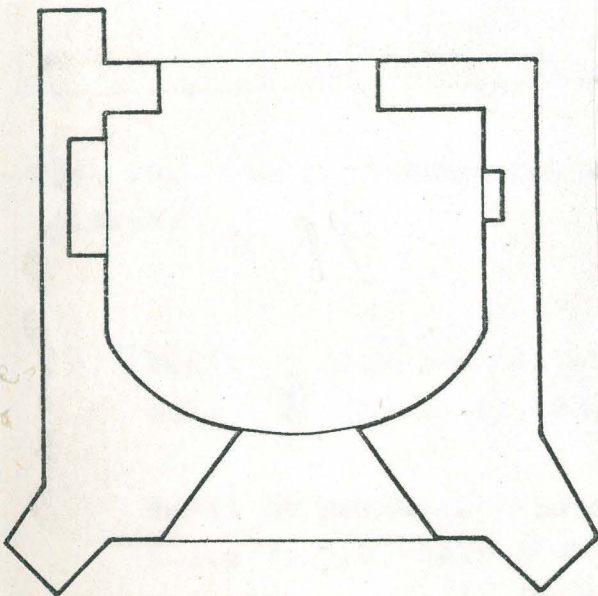
KUVA 19. A-mallin asema kohteessa II:7.

A-mallin aseman

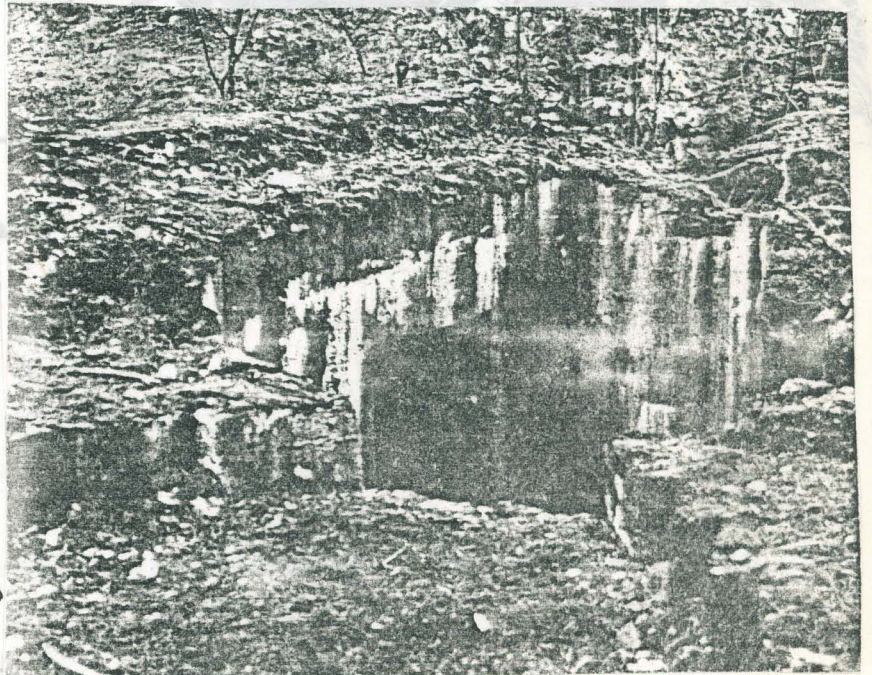
muutaman avoimen
säilyneen

ja, KUVA 17. Kallioon louhittu
luola kohteessa IV:1. Olla
än mitet mallissa B ovat kuten

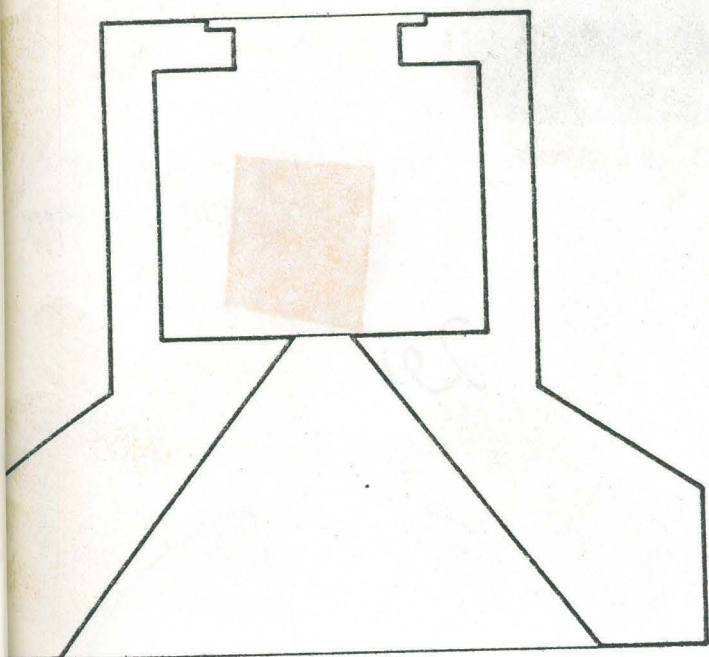

KUVA 18. A-mallin aseman
pohjapiirros.

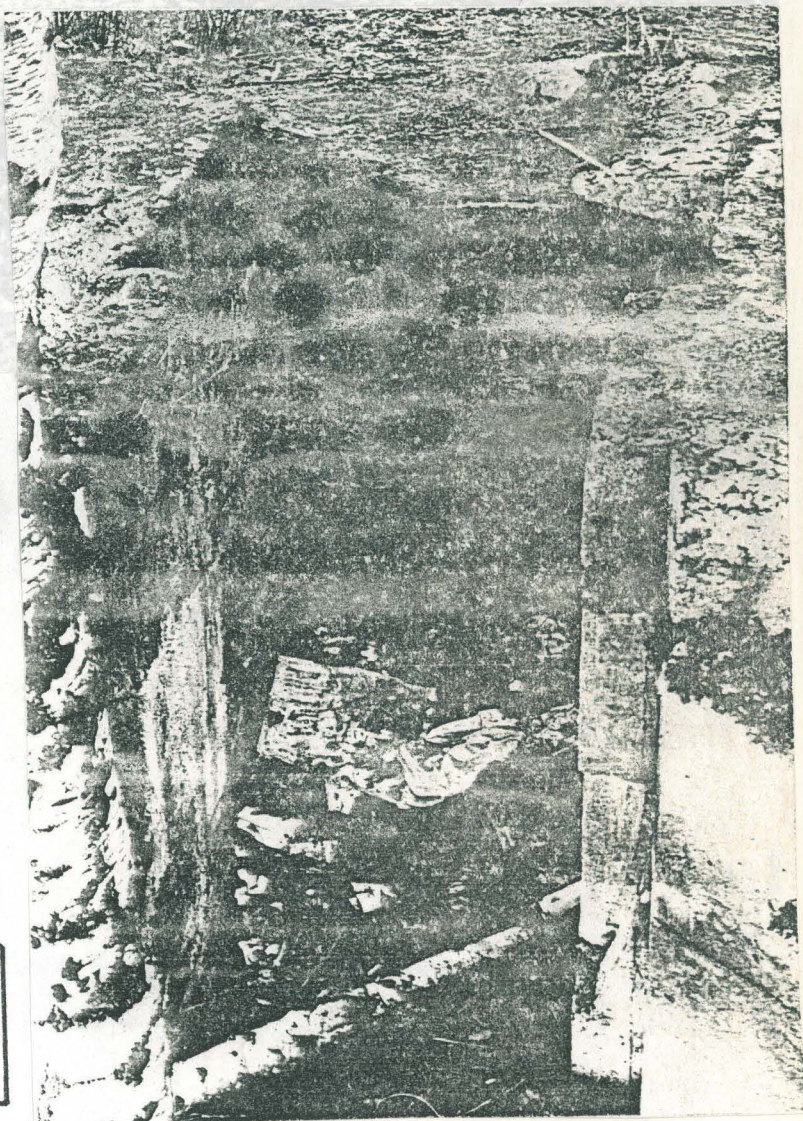

KUVA 19. A-mallin asema kohteessa II:7.

Malli B: sekä avoimia että katettuja. Näitä asemia on niin eriko-
koisia, että niitä ei voi jakaa eri luokkiin. Muotokin voi olla
melko lähellä mallia A, syyvyydeltään mitat mallissa B ovat kuten
mallissa A (kuvat 20, 21).

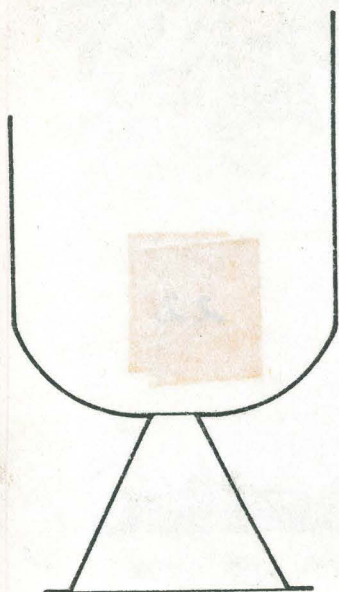
KUVA 20. B-mallin aseman pohja-
piirros.

KUVA 21. B-mallin asema kohteessa
XXIV:7.

Malli C: sekä avoimia että katettuja. Syvyys 1,3 m ja pinta-ala
noin 1 m² (kuvat 22, 23).

Malli D: pelkästään katettuja kivääriasemia. Linnoitusalueella on
kolme^{*} asemaa, kaikki ehyitä. Asemat on tarkoitettu kahdelle tai
kolmelle ampujalle (kuvat 24, 25).

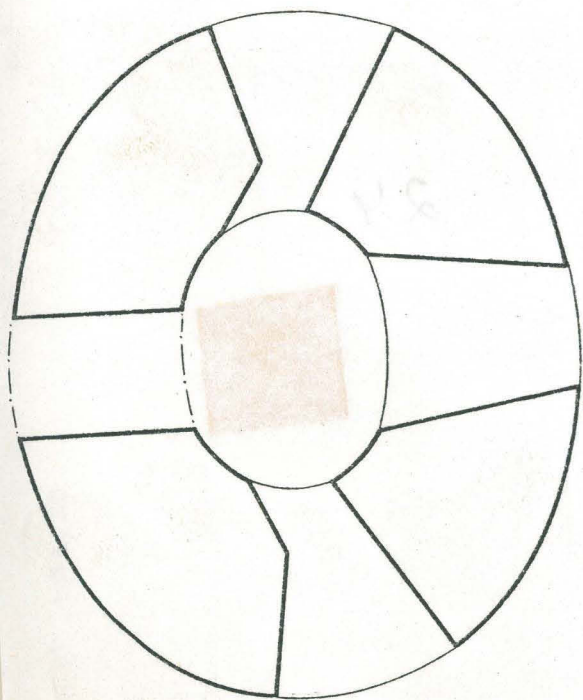

KUVA 22. C-mallin ase-
man pohjapiirros.

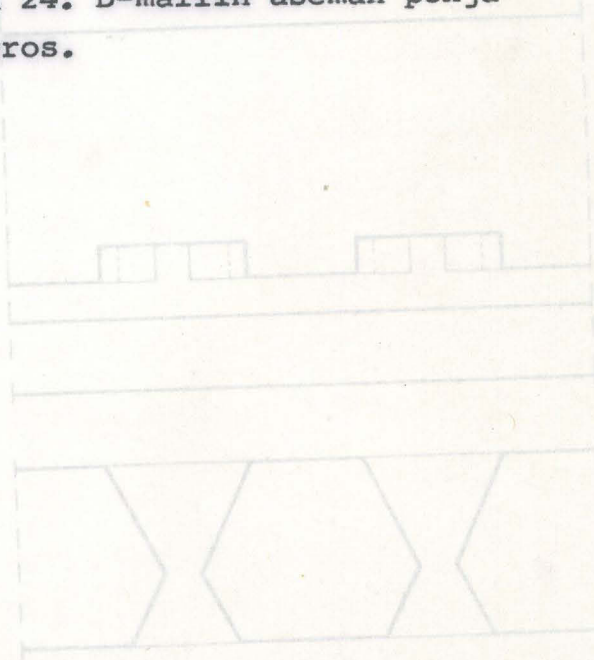

KUVA 23. C-mallin asema kohteessa IV:7.

pelkästään katettuja kivääriasemia. Linnoitusalueella on neljä asemaa, kaikki sortuneita. Asemat on tarkoitettu neljälle tai kahdeksalle ampujalle. Syvyys 1,3 m (kuvat 26, 27).

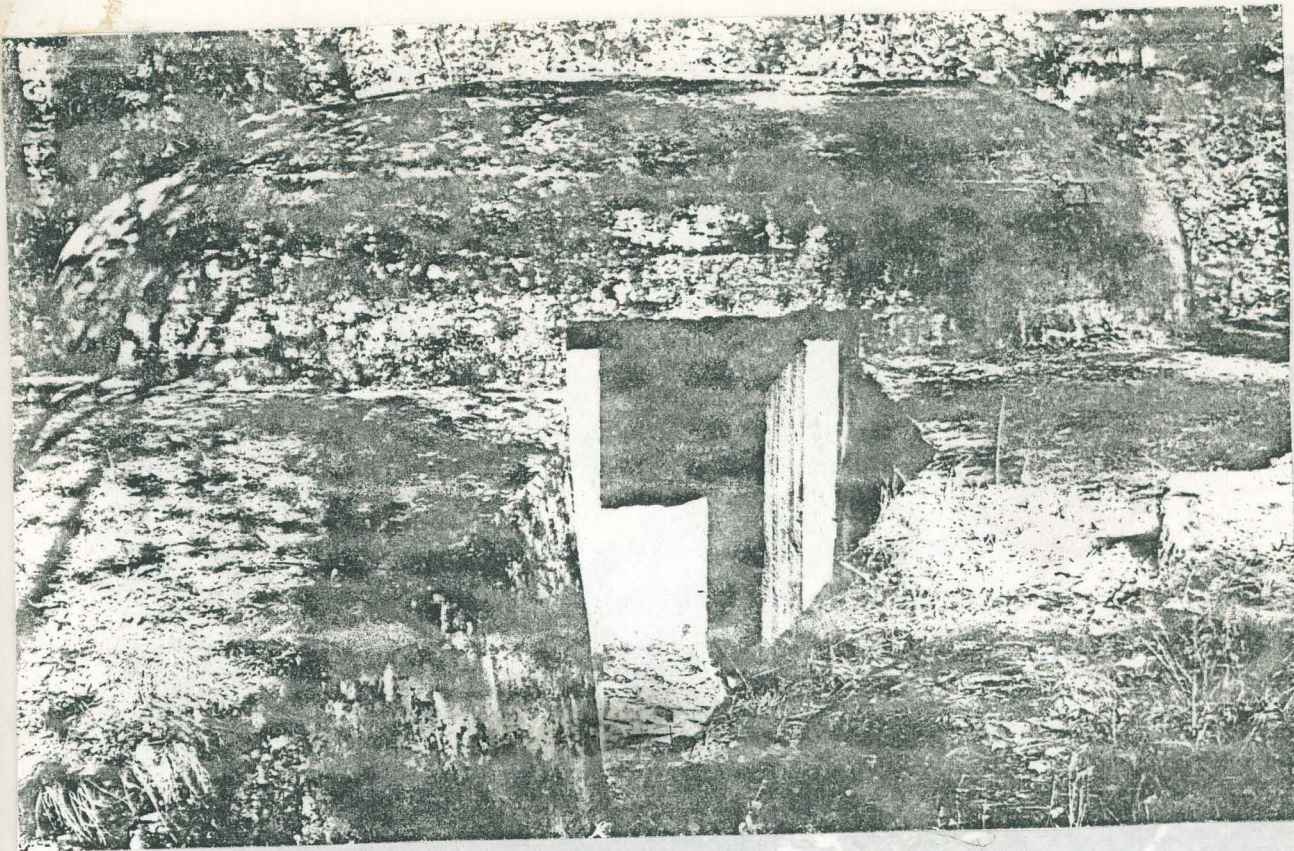

KUVA 24. D-mallin aseman pohja-
piirros.

KUVA 25. D-mallin aseman pohjapiirros.

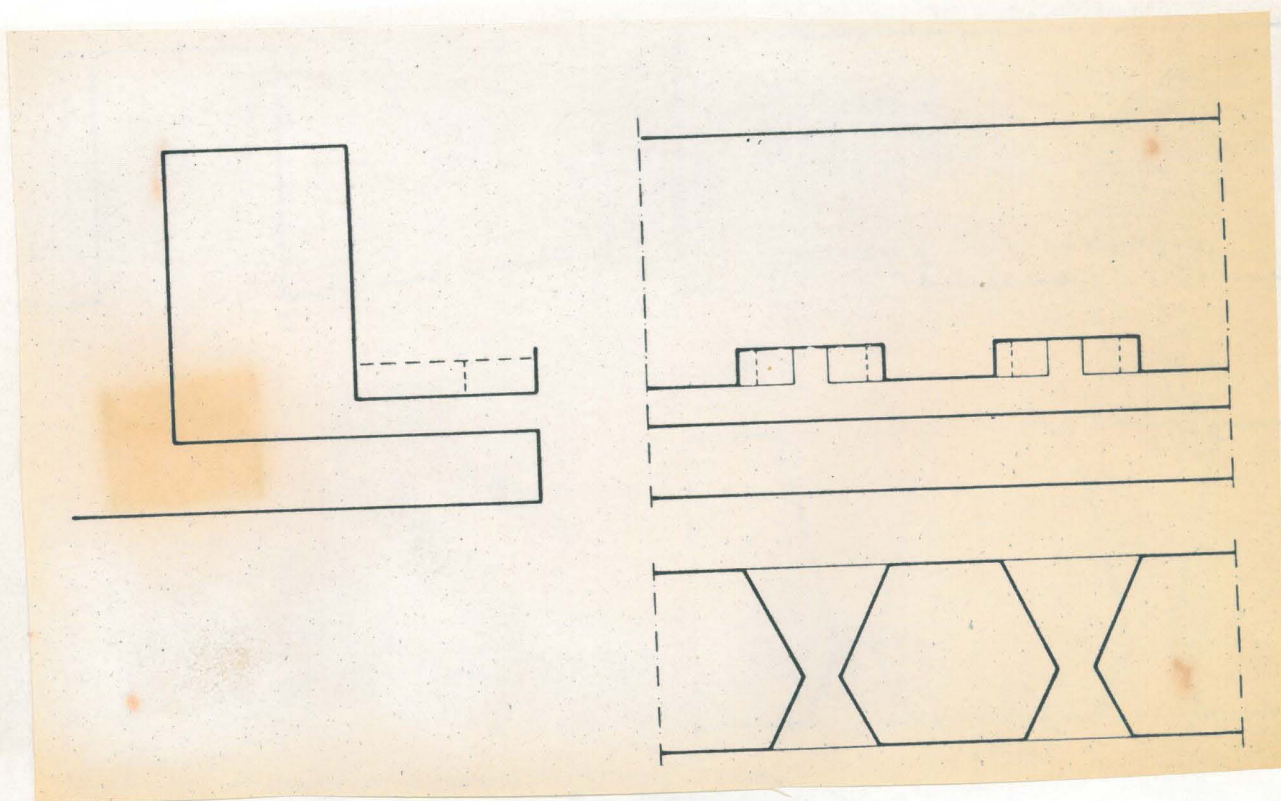
Miehet saattoivat joskus ryhtyä jopa "pahanteekoon". Eräällä partio-
matkalla päästi pioneeri Aarne Palkki Tyynelän kohdalla vapaaksi 70
kuormastohevosta, jotka olivat kalunneet läheiset puut paljajaksi 41).

KUVA 25. D-mallin asema kohteessa XXXVI:1.

KUVA 27. E-mallin asema kohteessa XXVIII:19.

Malli E: pelkästään katettuja kivääriasemia. Linnoitusalueella on neljä asemaa, kaikki sortuneita. Asemat on tarkoitettu neljälle tai kahdeksalle ampujalle. Syvyys 1,3 m (kuvat 26, 27).
 kahdeksalle tai yhdeksälle ampujalle (kuvat 28, 29).

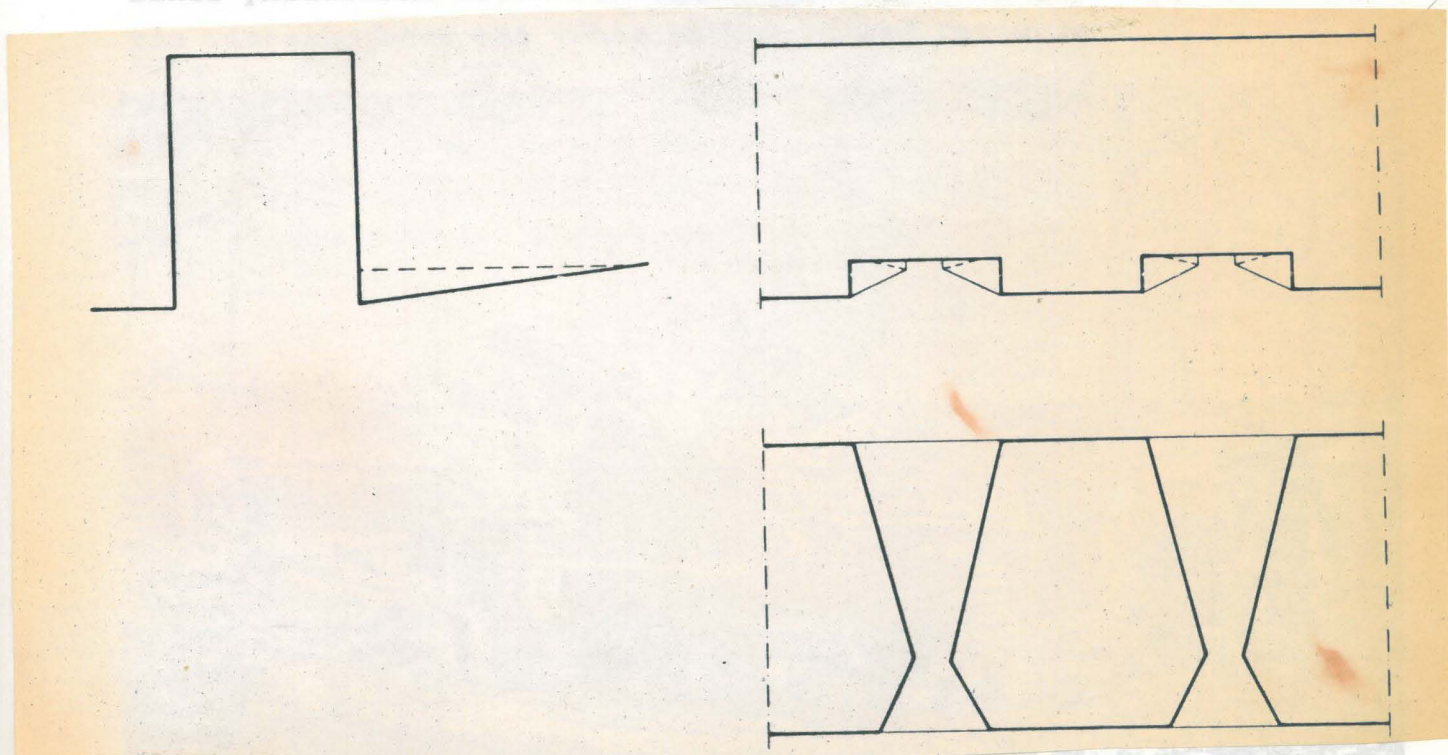

KUVA 26. E-mallin aseman pohjapiirros.

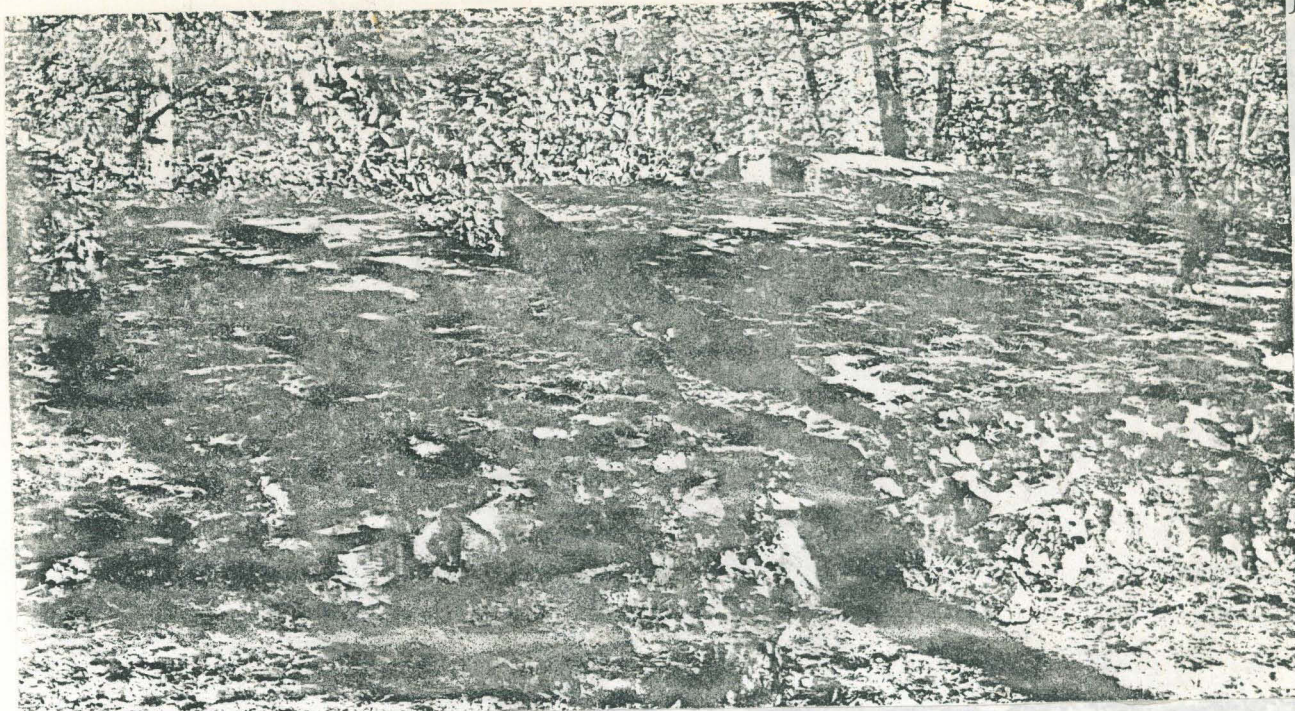
KUVA 27. E-mallin asema kohteessa XXVIII:19. In muutamassa asemassa on betonia rintasuojauksessa ja mahdollisuuksien mukaan käytettiin rakennettaessa kalliota hyväksi (kuva 31).

Malli F: pelkästään avoimia kivääriasemia. Linnoitusalueella on kaksi asemaa, molemmat hyvässä kunnossa. Asemat on tarkoitettu kahdeksalle tai yhdeksälle ampujalle (kuvat 28, 29).

KUVA 28. F-mallin aseman pohjapiirros.

KUVA 30. Hirailä tuettu tykkiasema¹⁴.

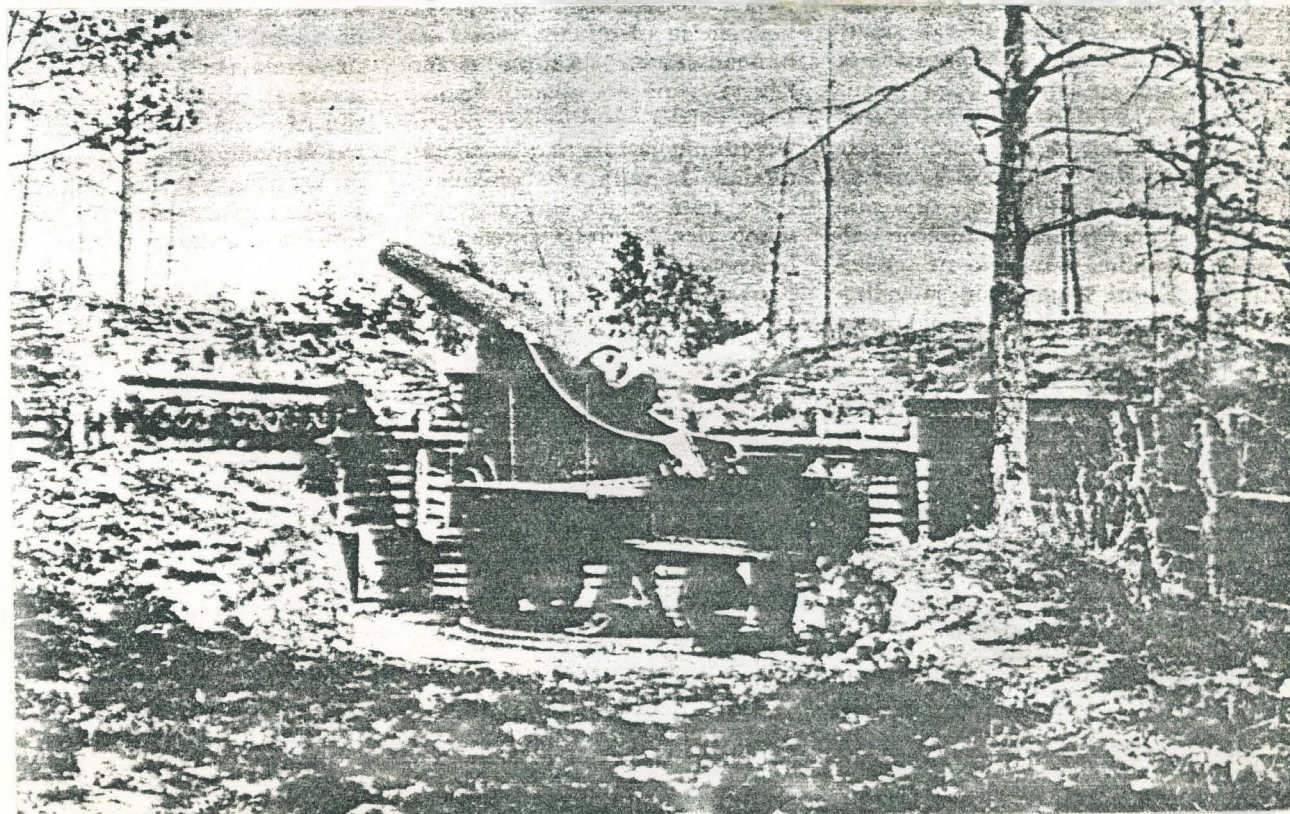

KUVA 29. F-mallin asema kohteessa XXXVI:2.

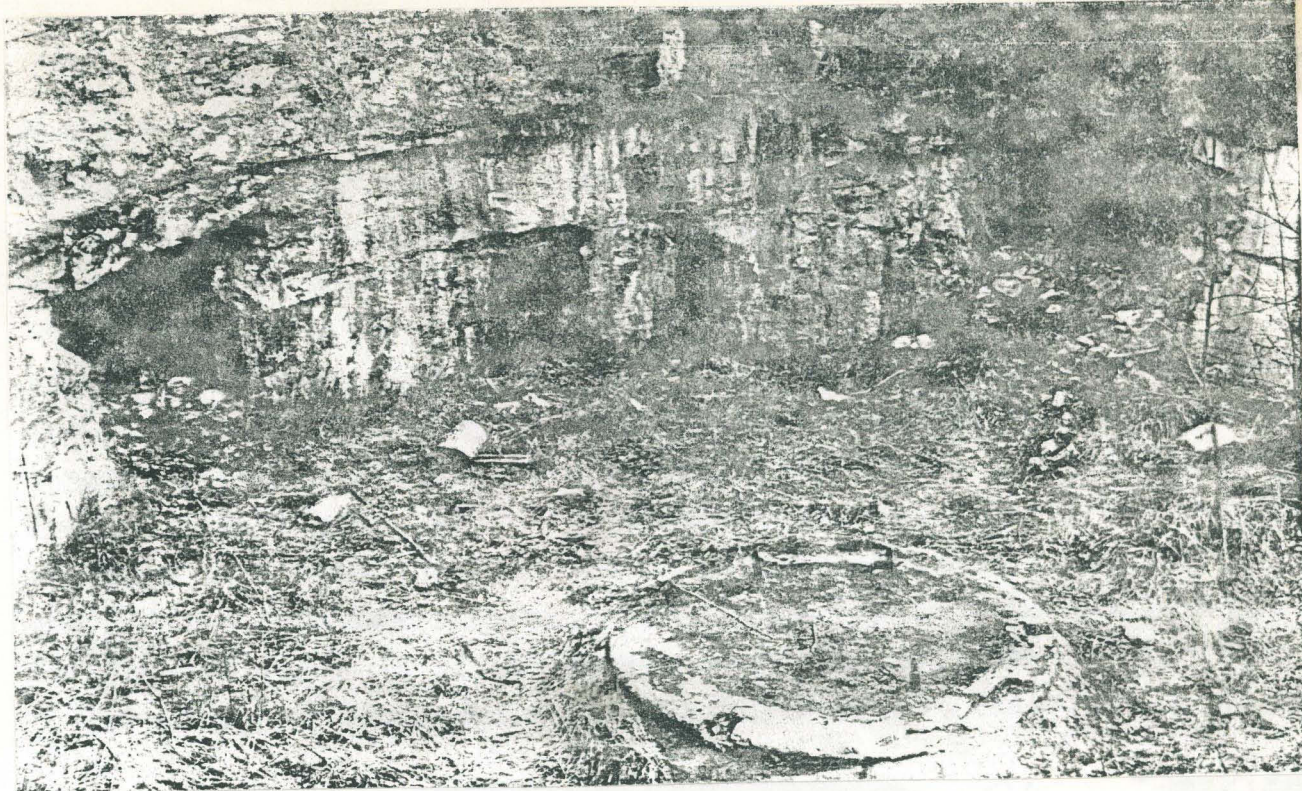
KUVA 31. Betonilla tuettu tykkiasema no 65 kuvattuna suojahuoneen-
Tykkiasemat ovat ilman selkäsuoja ja rintasuojuksena on useimmiten hirsillä vahvistettu maavalli (kuva 30). Vain muutamassa asemassa on betonia rintasuojauksessa ja mahdollisuuksien mukaan käytettiin rakennettaessa kalliota hyväksi (kuva 31).

Suurin osa asemista oli tarkoitettu kolmelle tai neljälle tykille, mutta kahden ja kuuden tykin asempiäkin on. Patterien suojatilat ovat lähes yksinomaan betonilla vahvistetut ja ne sijaitsevat joko patterin rintasuojassa tai vähän matkan päässä patterista.

KUVA 32. Mukulakivetty

KUVA 30. Hirsillä tuettu tykkiasema¹⁴.

KUVA 31. Betonilla tuettu tykkiasema no 65 kuvattuna suojahuoneen katolta. Tyypillinen

meririntaman patteri

Yhdystiet tehtiin huolellisesti. Tienpinta peitettiin mukulakiveyksellä (kuva 32), jotta tiet olisivat käyttökunnossa myös kelirikon aikana. Teiden hyvää laatua kuvaa myös se, että ne vielä lähes 60 vuotta rakentamisen jälkeen ovat hyväkuntoisia.

KUVA 32. Mukulakivetty yhdystie tukikohdassa IV.

Meririntama on rakennettu käyttäen kahta tai kolmea päämallia.

Meririntamalla laitteet on louhittu kalliioon, kaivettu maahan tai rakennettu suoraan kalliolle. Rakennusaineena on käytetty yksinomaan betonia tai teräsbetonia.

Patterit yleistyivät vasta maailmansodan jälkeen.

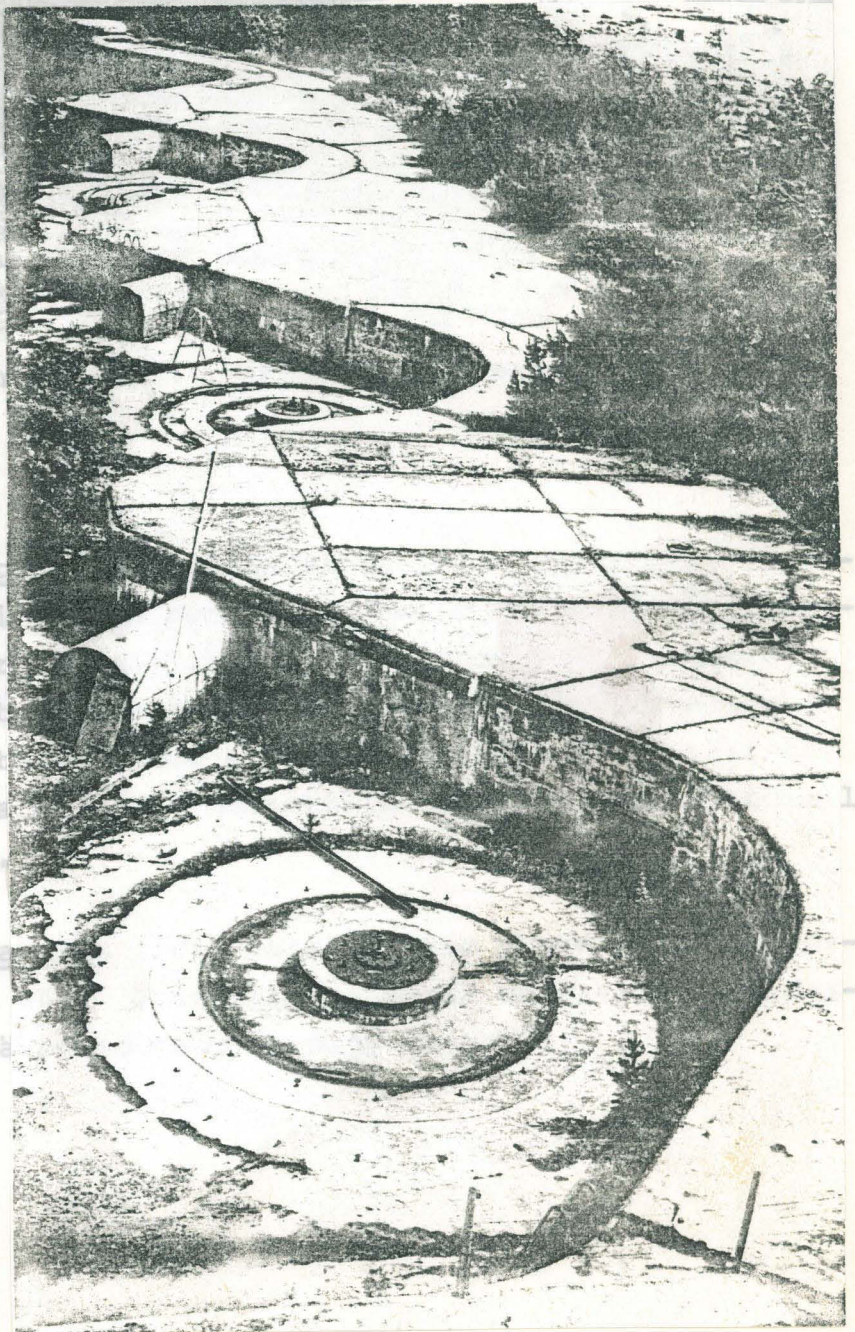
Patterit rakennettiin siten, että tykit olivat 20-30 m välein avoimissa valetuilla perustoilla. Tykkien suorasta suuntaustavasta johtuen patterit sijoitettiin korkealle kohdalle, joten ne näkyivät myös mereltä käsin. Silloisen ajattelutavan mukaisesti katsottiin taistelu hävityksi, jos vihollinen pääsi selustaan, joten selkäsuoja pidettiin tarpeettomana. Tyypillistä näille pattereille on niiden yksilöllisyys ja säännöllisyys maastosta riippumatta. Koko linnoitusalueen meririntamalla ovat kaikki patterit erinäköisiä, vaikka

KUVA 33. Tyypillinen meririntaman patteri Rysäkarissa.

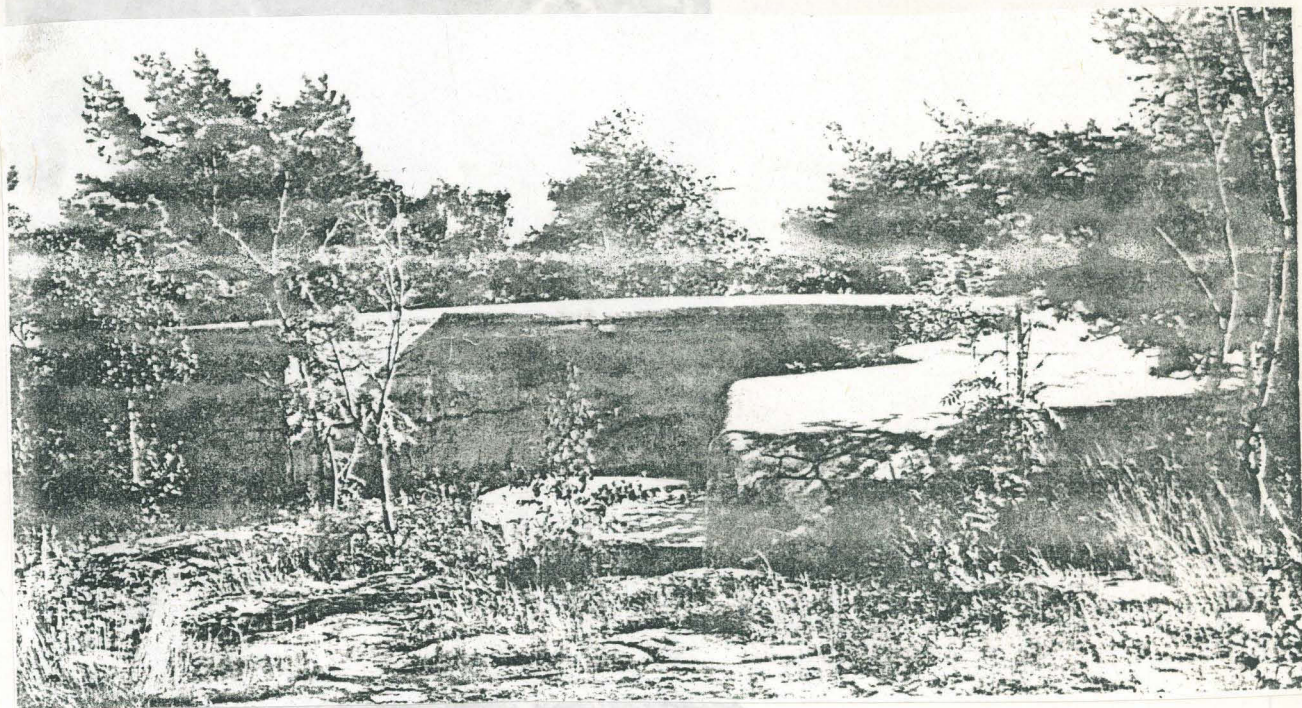
KUVA 34. Hajaryhmitetyt patterit Pihlajasaarella.

Ammus- ja panoskellarit rakennettiin kalliota käyttäen. Kellarin paksuus saattoi olla jopa 2-3 metriä. Kellareita on käytetty joko ammuksien säilytykseen ja niiden suojeluun. Kellareita on myös käytetty joko patterien suojeluun. Kellareista ammuksia ja panoskellareita on löydetty useita. Kellareista ammuksia ja panoskellareita on löydetty useita. Kellareista ammuksia ja panoskellareita on löydetty useita.

Mittaus- ja tulenjohtokellareita rakennettiin kalliota käyttäen. Kellareita on käytetty joko mittaukseen ja tulenjohtamiseen. Kellareista on löydetty useita. Kellareista on löydetty useita. Kellareista on löydetty useita.

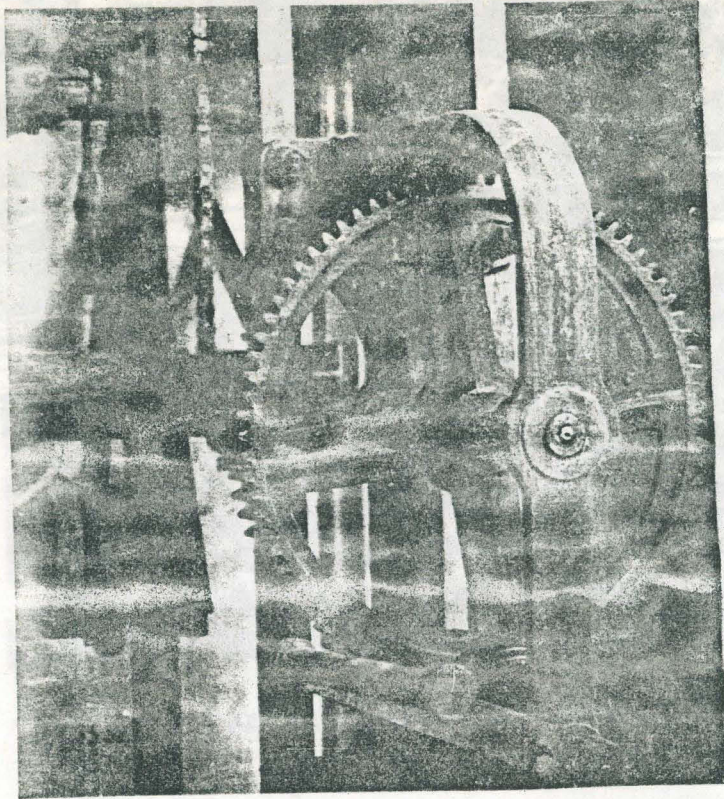
periaatteessa olisi voitu käyttää kahta tai kolmea päämallia. Ainoastaan Miessaassa ja Rysäkarissa (kuva 33) maaston korkeuserot on otettu huomioon. Pihlajasaassa rakennettiin hajaryhmitetty patteri ajan tavoista poiketen (kuva 34). Hajaryhmitetyt patterit yleistyivät vasta maailmansodan jälkeen.

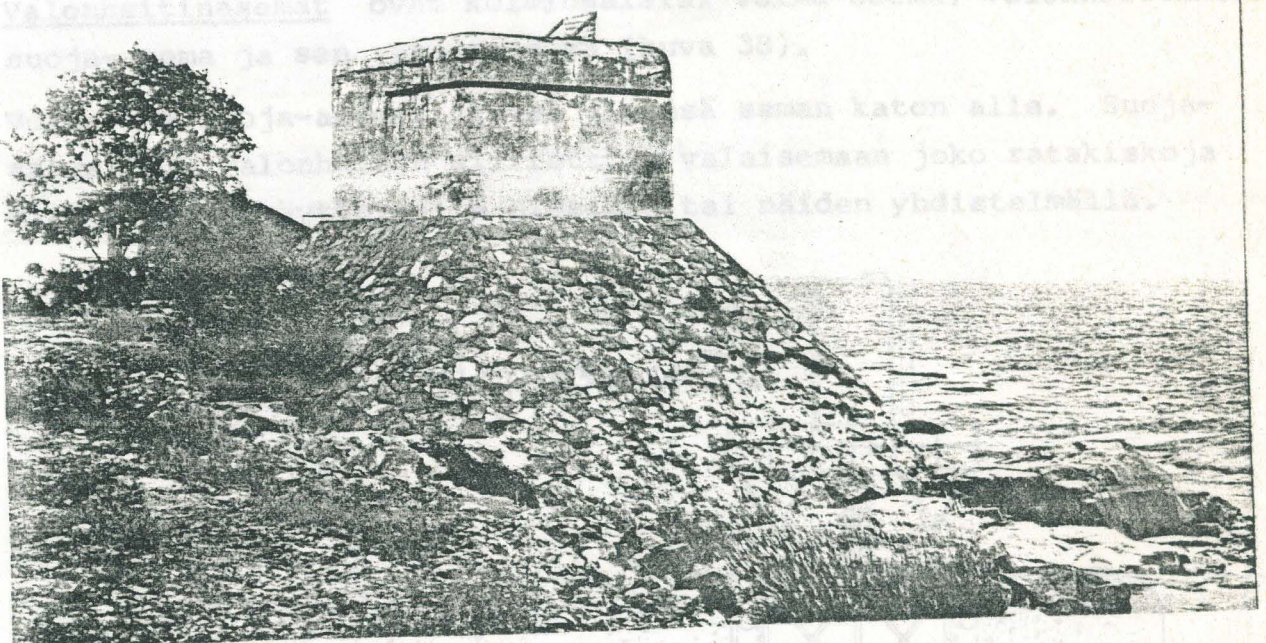
KUVA 34. Hajaryhmitetyn patterin tykkiasema Itäisessä Pihlajasaassa.

Ammus- ja panoskellarit rakennettiin rintasuojan yhteyteen. Betonikaton paksuus saattoi nousta peräti kolmeen metriin, ja vahvistukseen on käytetty joko rautapalkkia tai kaariraudoitusta. Kattojen vedenpitävyyttä ei otettu huomioon, (joten yleensä katot vuotivat.) Kellarit ovat joko patterin tason alapuolella tai tykkien välissä. Kellareista amukset ja panokset nostettiin tykeille käsikäyttöisillä hisseillä (kuva 35).

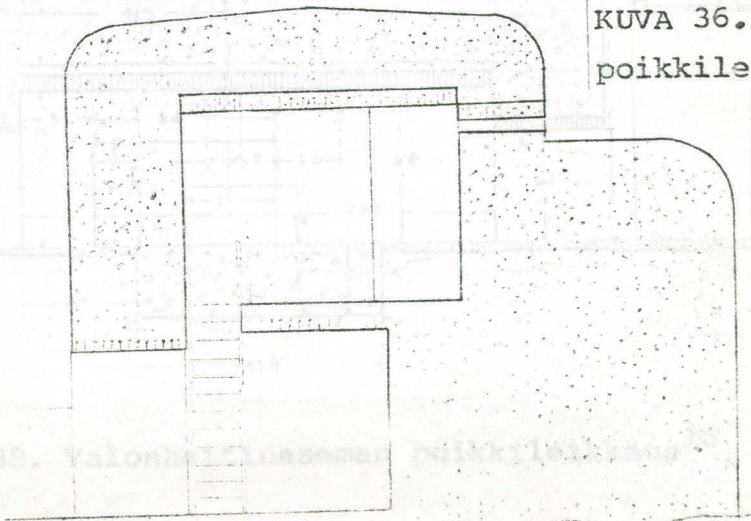
Mittaus- ja tulenjohtoasemat ovat matalia joko yksi- tai kaksikerroksisia torneja (kuva 36). Joissakin saarissa on paksusta raudasta tehtyjä lieriömäisiä periskooppitorneja (kuva 37).

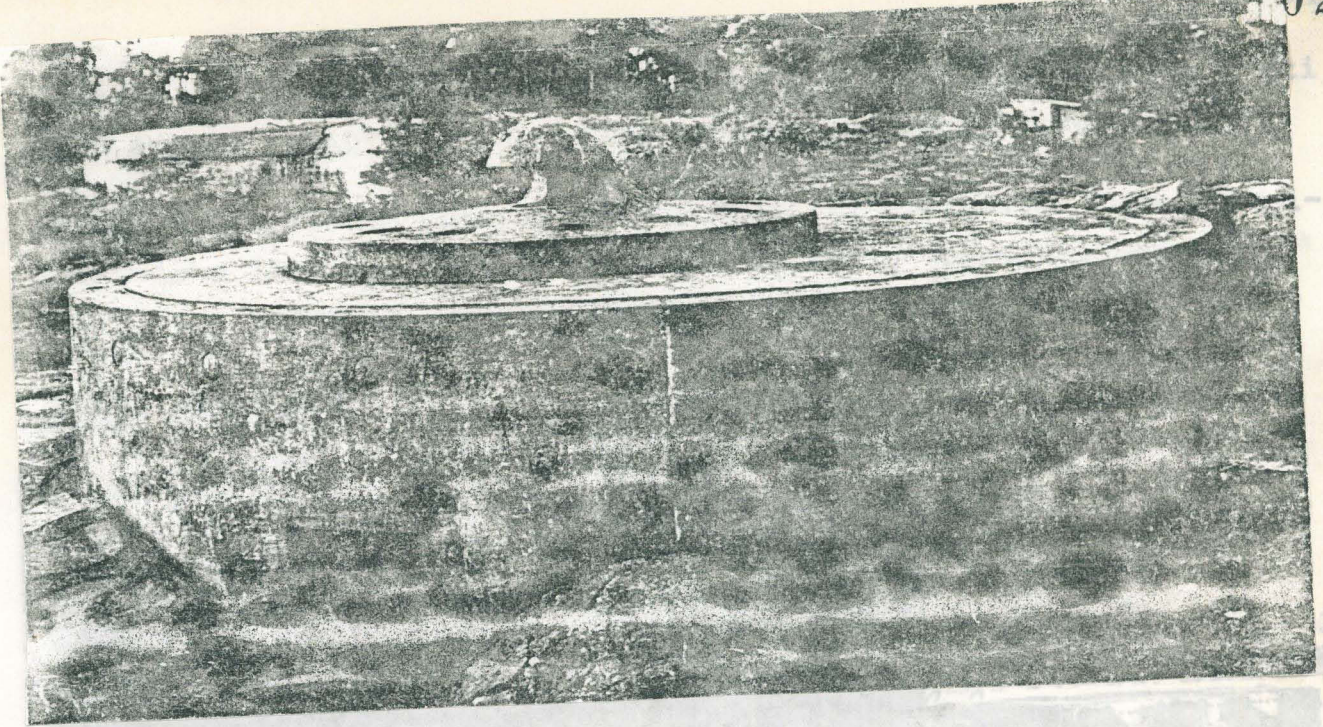
KUVA 35. Käsikäyttöinen ammus-
hissi.

KUVA 36. Mittausasema ja sen
poikkileikkaus¹⁵.

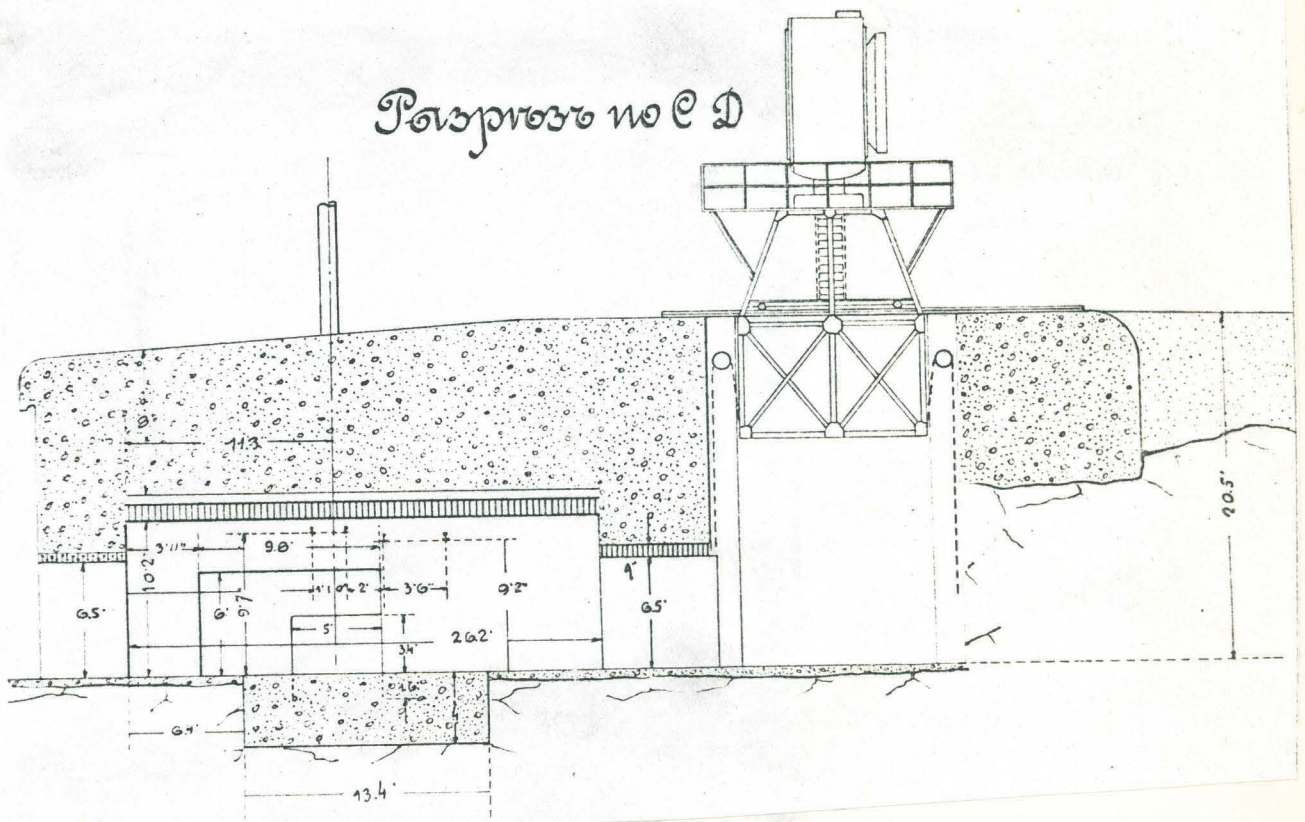
KUVA 38. Valonheittiasema

KUVA 37. Periskooppitorni, taustalla valonheittinasema.

Valonheittinasemat ovat kolmiosaisia: voima-asema, valonheittimen suoja-asema ja sen valaisuasema (kuva 38).

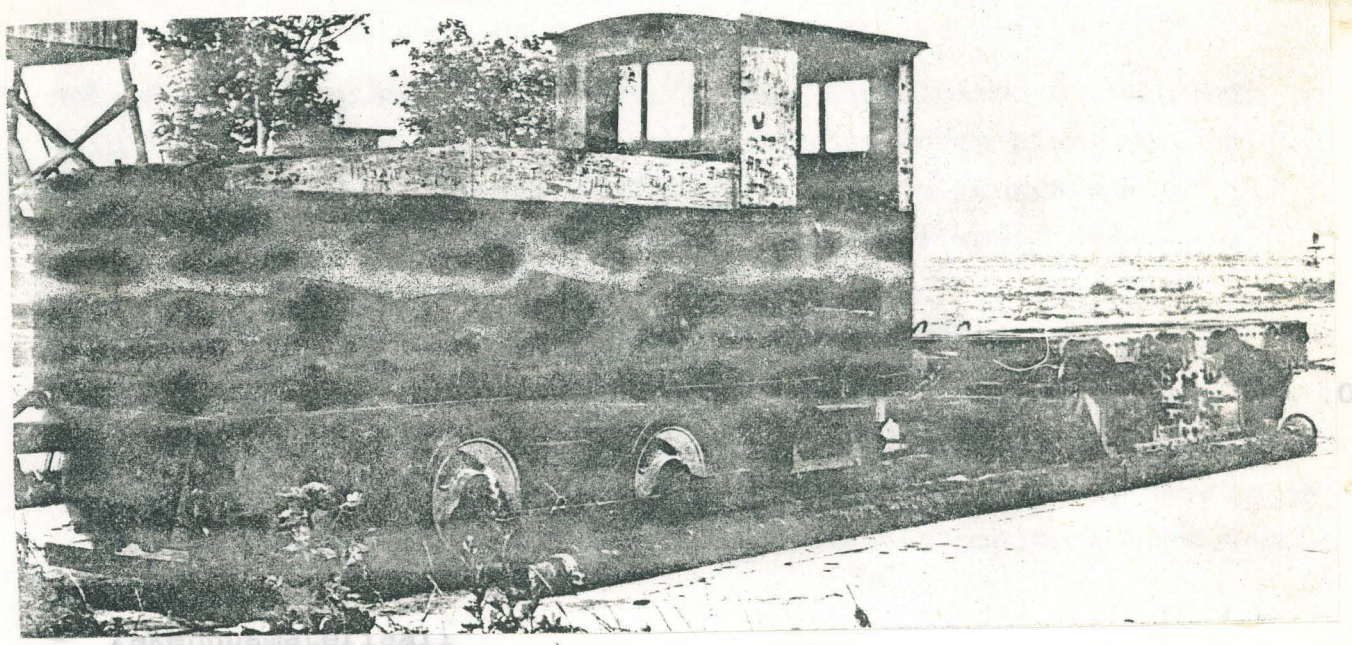
Voima- ja suoja-asemat olivat yleensä saman katon alla. Suoja- asemastaan valonheitin siirrettiin valaisemaan joko ratakiskoja pitkin, sähkökäyttöisellä hissillä tai näiden yhdistelmällä.

KUVA 38. Valonheittinaseman poikkileikkaus^{16 14}

Saariin rakennettiin tarpeelliset laivalaiturit. Laitureilta johti joko mukulakivetty tie tai kapearaiteinen rautatie (kuva 39).

Linnoituslaitteiden yhteyteen suunniteltiin useimmiten myös erityinen paikka ikonille. Se oli joko kivi-^{saatteen} pilari, jossa saattoi olla risti, tai betoniin upotettu syvennys (kuva 40).

asemat ja varastot
KUVA 39. Linnakkeella käytössä ollut veturi ja vaunu.

700 m
KUVA 40. Ikonin paikka patterissa.

1914:23

päässä

1914:25

lella.

G5 Rld (Pasila)

1914:26

SUOJELUKOhteet

Tiedot tähän luetteloon on koottu koko linnoitusalueen kattavista K-E Löfgrenin tutkimuksista Helsingin merilinnoitukset (1972) ja Helsingin maalinnoitukset (1973).

Valikoinnin perusteena on ollut suojeluarvo, ks. liite 3.

Mukaan on otettu kaikki kohteet, joiden suojeluarvo on suurempi kuin kolme. Linnoituslaite, jonka suojeluarvo on pienempi, on otettu mukaan vain, mikäli se liittyy johonkin suurempaan kokonaisuuteen, joka ko. laitteen puuttuessa olisi epätäydellinen.

Eri kohteiden kohdalla esitetään seuraavat tiedot:

- sijainti, joka perustuu Helsingin kaupungin osoitekarttaan (Os 10). Sen perusruutu on jaettu neljään osaan a, b, c ja d karttalehden yläosassa olevan ohjeen mukaan. Sulkuihin on lisätty Espoon ja Vantaan osalta kaupunginosan sekä Helsingin osalta kaupunginosa-alueen nimi.
- rakennusmateriaali
- linnoituslaitteet, kuten haudat, suojat, asemat ja varastot käytetyt lyhenteet liitteessä 2
- mahdolliset erityispiirteet
- suojeluarvo ja kunto

M a a r i n t a m a

Vuonna 1914 rakennetut varustukset

G5 R1a (Ruskeasuo)

1914:23

Maalla suojattu kivivalli, jonka itäisessä päässä on maahan kaivettu hauta.

SUOJELUARVO: 3/5, ulkoiluteiden tuntumassa.

Länsipuoli täytetty risuilla.

G5 Rld (Pasila)

1914:25

Maalla suojattu kivivalli yhdystien itäpuolella.

Kohteen 1914:26 pohjoispuolella.

SUOJELUARVO: 4/5, kasvillisuuden peittämä.)

1914:67

Maalla peitetty kivivalli. Liittyy kohteisiin 1914:64-68.

SUOJELUARVO: 3/5. Hyvin säilynyt, alueen muut asemat turmeltu.

G5 Rld (Pasila) 7 rakennetut varustukset

1914:26

Maalla suojattu kivivalli yhdystien pohjoispuolella. Edellisen eteläpuolella.

SUOJELUARVO: 4/5, kasvillisuuden peittämä maavalli, jonka itäpää jää Hakamäentien luiskan alle.

I:9-20

J5 Rld ja R2c (Länsi-Herttoniemi)

1914:62

Pelkkiä maavalleja ja maalla suojattuja kivivalleja. Rintasuojassa useita lokeroita, ilmeisesti tuliaseamia. Vallit kiertävät kukkulaa ja niiden sisällä on ollut kaksi suojahuonetta sekä kuusi lyhyttä rintavarustusta.

I:9

SUOJELUARVO: 4/5. Edustava näyte v. 1914 rakennetuista linnoituslaitteista. Hyppyrimäen kohdalla vallit on tasattu. Vallien päällä on kuntopolku.

I:10

KUVA 41. Kohde 1914:62.

I:11

a kuoppineen.

I:12

tuja hautoja,
tuudelta itään
B-mallin asema.

I:13

tuja hauto-
5 m levyinen

kallioon louhittu varastotunneli.

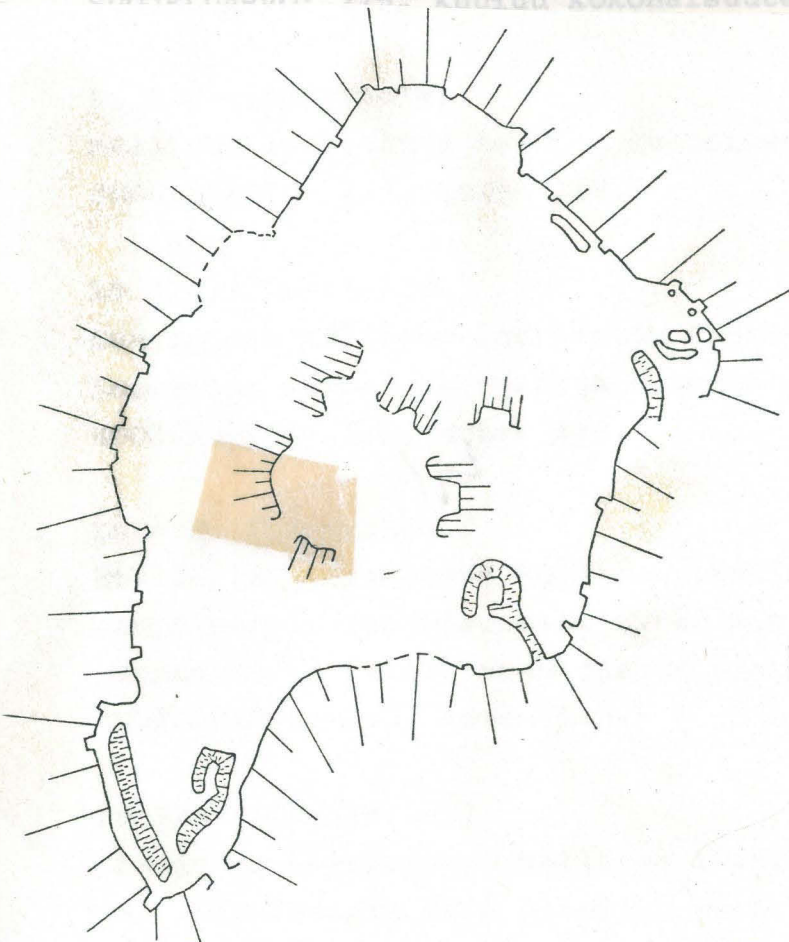
J5 Sld ja T1b² (Roihupellon teollisuusalue)

1914:67

Maalla peitetty kivivalli. Liittyy kohteisiin 1914:64-68. (sisälmi)

I:14

SUOJELUARVO: 3/5. Hyvin säilynyt, alueen muut asemat turmeltu.

Vuosina 1915-1917 rakennetut varustukset

Itäinen puolustuslohko

Tukikohta I)

L6 R1 R2 ja R3 (Vuosaari ja Länsisalmi)

I:9-20

Kohteet I:9-20 on käsiteltävä kokonaisuutena siihen kuuluvine tykkiasemineen (no 61) ja yhdystie-
neen. Eteläosassa on linnoitusalueen ainoa säily-
nyt kuuden tykin patteri, josta johtaa mukulakivet-
ty yhdystie pohjoisempaan oleviin taisteluasemiin.
Nämä ovat keskeneräisiä. Alueen yhdystieverkosto
on lähes alkuperäisessä kunnossa.

L6 R2c (Vuosaari)

I:9

Etelä- ja keskiosassa pelkästään maahan kaivettuja
hautoja. Pohjoisessa kallioon louhittuja hautoja
ja kuoppia. Hyvin säilynyt, betoninen, avoin SR 2.
SUOJELUARVO: 2/5, kuuluu kokonaisuuteen.

L6 R2d (Länsisalmi)

I:10

Kallioon louhittuja hautoja kuoppineen
SUOJELUARVO: 1/5, kuten I:9.

L6 R2d (Länsisalmi)

I:11

Suurin osa kallioon louhittuja hautoja kuoppineen.
Lounaassa maahan kaivettuja hautoja.
SUOJELUARVO: 1/5, kuten I:9.

L6 R2d (Länsisalmi)

I:12

Etelä- ja keskiosassa kallioon louhittuja hautoja
kuoppineen. Pohjoisosassa n. 25 m pituudelta itään
suuntautuvia taisteluhautoja ja pieni B-mallin asema.
SUOJELUARVO: 2/5, kuten I:9.

L6 R2d (Länsisalmi)

I:13

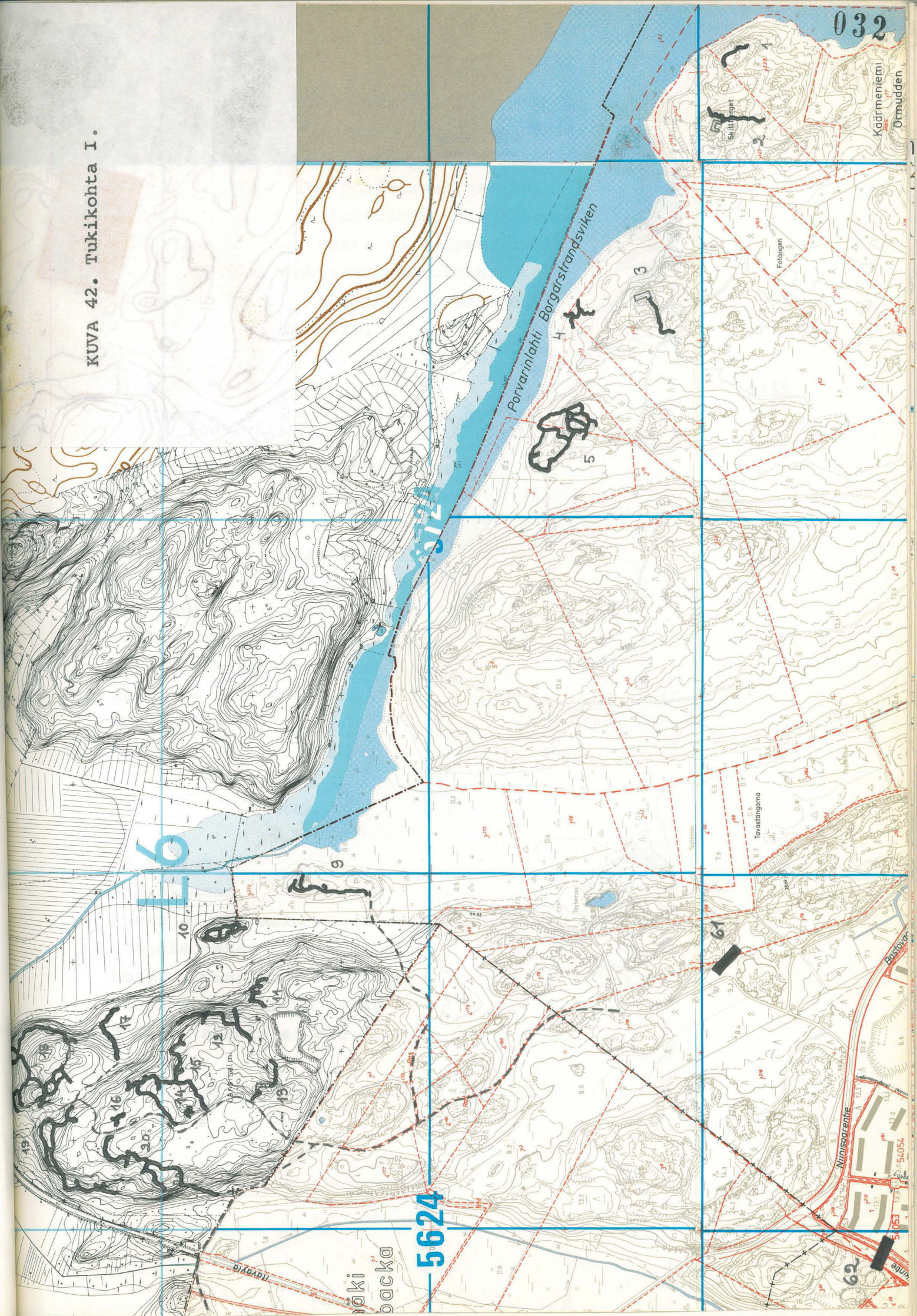
Länsi- ja keskiosassa kallioon louhittuja hauto-
ja. Länsiosassa 28 m pituinen ja 5, 5 m levyinen
kallioon louhittu varastotunneli.
SUOJELUARVO: 2/5, kuten I:9.

L6 R2d (Länsisalmi)

I:14

Kallioon louhittu kuoppa (8 x 15 m²).
SUOJELUARVO: 1/5, kuten I:9.

KUVA 42. Tukikohta I.

L6 R2d ja R3a (Länsisalmi)

I:15

Kallioon louhittuja hautoja, puolet tuettu betonilla ja toinen puoli pelkkää kalliota n. 110 m pituudelta pohjoiseen ja itään suuntautuvia taisteluhautoja. Suojahuoneita ja asemia ei ole, mutta 13 kuoppaa on louhittu. Kahdet portaat johtavat hautoihin. SUOJELUARVO: 3/5, betoniset haudat ehyet, kuten I:9.

L6 R3a (Länsisalmi)

I:16

Vanhoissa piirustuksissa tähän kohtaan on merkitty varustus. SUOJELUARVO: 0/5, ei löydy maastosta, ilmeisesti jäänyt rakentamatta.

L6 R3a ja c (Länsisalmi)

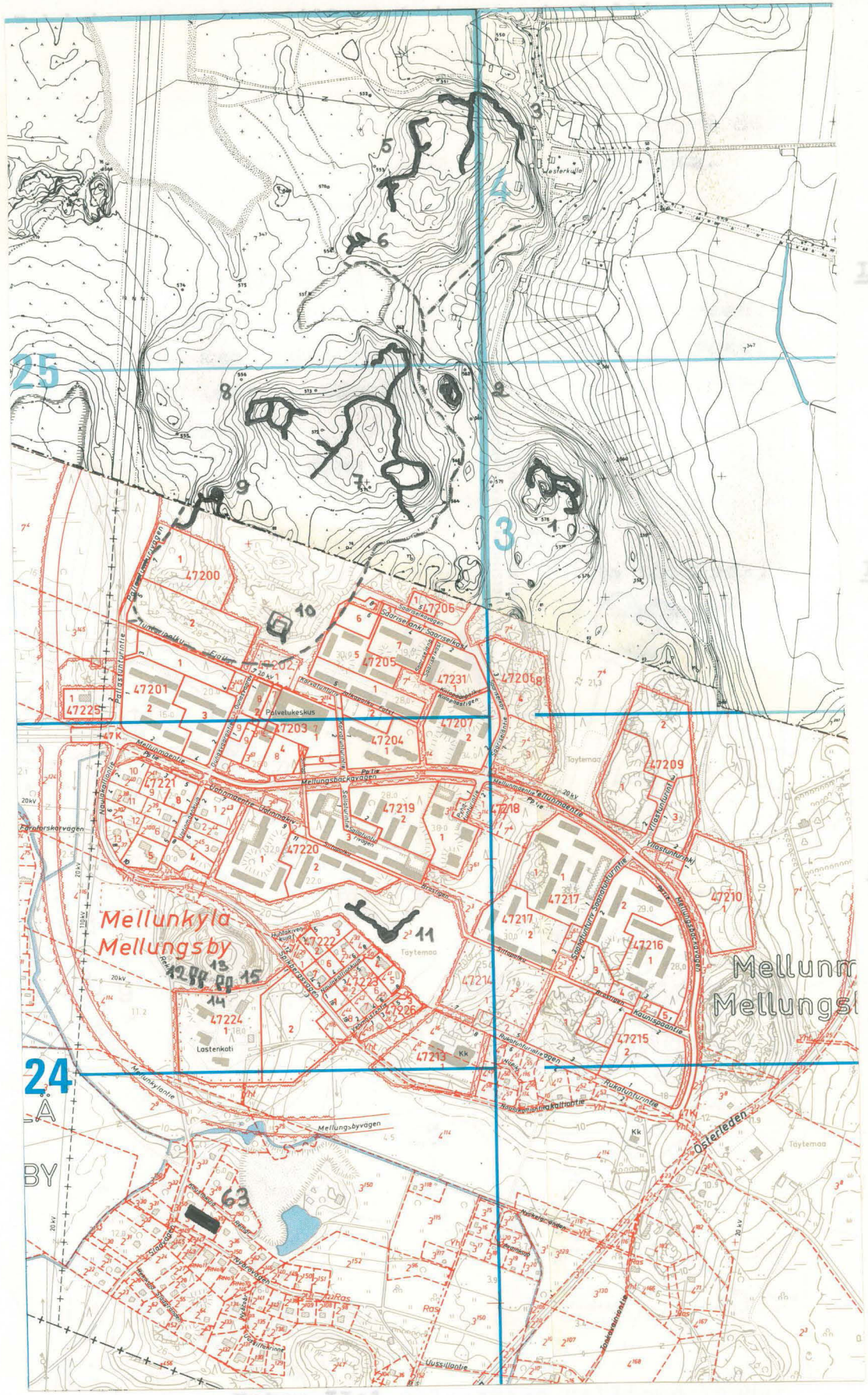
I:17

Länsiosassa maahan kaivettuja hautoja. Itäosassa betonilla vahvistettuja kallioon louhittuja hautoja. Noin 50 m pituudelta itään suuntautuvia taisteluhautoja. Suojahuoneita ja asemia ei ole, mutta neljä kuoppaa on louhittu. SUOJELUARVO: 2/5, maahauta hyvässä kunnossa, tosin kasviston peittämä. Kuten I:9.

L6 R3 a-d (Länsisalmi)

I:18

Lounaisosassa jonkin verran maahan kaivettuja hautoja. Muualla kallioon louhittuja hautoja. Pohjoisosassa osittain betonilla tuettuja hautoja. Noin 160 m pituudelta pohjoiseen ja itään suuntautuvaa taisteluhautaa. 9 SR 1, 3 SR 2, asemia ei ole, 12 rakentamatonta kuoppaa. SUOJELUARVO: 3/5, kuten I:9.

I:20

II:1-10

II:1

II:2

Kuten II:1.

KUVA 43. Tukikohta II.

L6 R3b (Länsimäki) Länsimäki

I:19

Pohjoisosassa betonilla vahvistettuja kallioon louhittuja hautoja. Etelässä maahan kaivettuja hautoja. Noin 140 m pituudelta pohjoiseen suuntautuvia taisteluhautoja. 6 SR1 (yksi ehyt), 1 SR 2, asemia ei ole, yhdeksän rakentamatonta kuoppaa. SUOJELUARVO: 3/5, kuten I:9.1.

L6 R2d ja R3a (Länsisalmi)

I:20

Pelkästään kallioon louhittuja hautoja kuoppineen. Eteläosassa keskeneräinen hevosenkengänmuotoiseksi tarkoitettu luola. Läntinen louhos 20 m ja itäinen 10 m pitkä. Anteen suuntautuvaa taisteluhautausmatonta kuoppaa. Taisteluhautaan johtavat yhdessä Tukikohta II:ta.

K6 T3 ja T4, L6 P3 ja P4 (Mellunmäki ja Länsimäki)

II:1-10

Kohteet II:1-3, 5-10 on käsiteltävä kokonaisuutena siihen kuuluvine luolineen ja yhdysteineen. Alue on ainoa lähes valmistunut tukikohta, josta tällä hetkellä voi saada yleiskuvan linnoituslaitteiden sijoituksesta maastoon. Alueen varustukset ovat eteläosassa erittäin hyvässä kunnossa. A ja 2 C. 13 hautoihin johtavat porta.

II:7

L6 P3a (Länsimäki) Erittäin hyvässä kunnossa,

II:1

Pelkästään kallioon louhittuja hautoja. Vajaaten II:1. puolet tuettu betonilla. Noin 100 m pituudelta pohjoiseen suuntautunutta taisteluhautaa. 5 SR1, 3 SR 2 ja 3 A. Kaikki suojahuoneet, paitsi kaksi katotonta kaksiosaista, ovat sortuneet. pohjoiseen SUOJELUARVO: 3/5, kuuluu kokonaisuuteen. 11 SR 1

II:8

(sortuneet), 3 A ja 3 C. Viidessä kohdassa hau-

K6 T3d (Länsimäki) taat.

II:2

Pelkästään kallioon louhittuja hautoja. Pienitosa tuettu betonilla. Noin 50 m pituudelta pohjoiseen, ja itään suuntautuvaa taisteluhautaa. Kaksi avointa (SR 1, 1 B) ja 10 rakentamatonta kuoppaa.

II:9

SUOJELUARVO: 2/5, betonihaudat huonossa kunnossa.

tuja hautoja. Kuten II:1, pelkästään kallioon louhittuja hautoja. Noin 10 m pituudelta pohjoiseen suuntautuvaa taisteluhautaa. 2 SR 1 (sortuneet), 2 A ja 1 C. Yhdet hautaan johtavat porta.

SUOJELUARVO: 2/5. Kuten II:1.

K6 T4d ja L6 P4b (Länsimäki)

II:30

Pelkästään kallioon louhittuja hautoja. Pohjoisosassa jonkin verran betonilla tuettuja hautoja. Noin 60 m pituudelta pohjoiseen suuntautuvaa taisteluhautaa. Suojahuoneita ja ase-
mia ei ole, mutta yhdeksän kuoppaa on louhittu.

SUOJELUARVO: 1/5. Kuten II:1.

K6 S4b ja d, K7 S1d (Rajakylä)

III:9

K6 T4c ja d (Länsimäki) louhittuja hautoja, kaakkois-
Eteläosassa lyhyt maahan kaivettu hauta. Muu Suo-
osa enimmäkseen betonilla tuettuja kallioon
louhittuja hautoja. Noin 130 m pituudelta
pohjoiseen ja länteen suuntautuvaa taisteluhau-
taa. 2 SR 1 (sortuneet), 1 A ja yhdeksän rakenta-
matonta kuoppaa. Taisteluhautaan johtavat yhdessä-
kohdassa portaat. varustettu ja eteläinen n. 110 m²
SUOJELUARVO: 3/5. Kuten II:1. ja kahdella ulos-
käynnillä varustettu.

II:5

K6 T4c (Länsimäki) Eteläinen luola kunnostettu myö-

II:7

Pelkästään kallioon louhittuja hautoja. Suurin
osa tuettu betonilla. Noin 220 m pituudelta
pohjoiseen ja itään suuntautuvaa taisteluhautaa.
19 SR 1, 5 SR 2 (yksi ehyt), 1 SR 3, 5 A ja 2 C.
13 hautoihin johtavat portaat. verran maahan kaivettua
SUOJELUARVO: 4/5. Erittäin hyvässä kunnossa, itään
suuntautuvaa mutta suojahuoneet sortuneet. Kuten II:1.
4 A ja 3 C. Kahdet hautoihin johtavat portaat.

III:10

6K T3d (Länsimäki) Aseman molemmat päät on täytetty,

II:8

Pelkästään betonilla tuettuja kallioon louhit-
tuja hautoja. Noin 100 m pituudelta pohjoiseen
ja länteen suuntautuvaa taisteluhautaa. 11 SR 1
(sortuneet), 3 A ja 3 C. Viidessä kohdassa hau-
toihin johtavat portaat. Jakomäki)

IV:1-14

SUOJELUARVO: 4/5. Suojahuoneet sortuneet, muuten-
suutena siinä hyvässä kunnossa. Kuten II:1. 70),
luolineen ja yhdysteineen. Eteläosassa on melko

K6 t3d (Länsimäki ja Mellunmäki) tyy yhdystie pohjoi-

II:9

Pohjoisosassa betonilla tuettuja kallioon louhit-
tuja hautoja. Etelässä pelkästään kallioon louhit-
tuja hautoja. Noin 10 m pituudelta pohjoiseen suun-
tautuvaa taisteluhautaa. 2 SR 1 (sortuneet), 2 A
ja 1 C. Yhdet hautaan johtavat portaat.

SUOJELUARVO: 2/5. Kuten II:1.

K6 T3C (Mellunmäki)

II:10

Kallioon louhittu n. 340 m² suuruinen hevosenkengänmuotoinen luola, jossa on kaksi uloskäyntiä.

SUOJELUARVO: 1/5. Kunnostettu myöhemmin. Kuten II:1.

Tukikohta III

K6 S4b ja d, K7 S1d (Rajakylä)

III:9

Enimmäkseen kallioon louhittuja hautoja, kaakkoisosassa jonkin verran maahan kaivettua hautaa. Suurin osa betonilla tuettu. Noin 190 m pituudelta kaikkiin ilmansuuntiin suuntautuvaa taisteluhautaa. 11 SR 1 (sortuneet), 2 A ja 3 C. Seitsemät hautoihin johtavat portaat. Kaksi kallioon louhittua luolaa. Pohjoinen on n. 35 m² suuruinen ja kahdella uloskäynnillä varustettu ja eteläinen n. 110 m² suuruinen, hevosenkengänmuotoinen ja kahdella uloskäynnillä varustettu.

SUOJELUARVO: 4/5. Eteläinen luola kunnostettu myöhemmin. Liittyy kohteeseen III:10.

K7 S1c (Rajakylä)

III:10

Suurin osa on betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Idässä jonkin verran maahan kaivettua hautaa. Noin 90 m pituudelta pohjoiseen ja itään suuntautuvaa taisteluhautaa. 6 SR 1 (yksi ehyt), 4 A ja 3 C. Kahdet hautoihin johtavat portaat.

SUOJELUARVO: 4/5. Aseman molemmat päät on täytetty, muuten ehyt. Liittyy kohteeseen III:9.

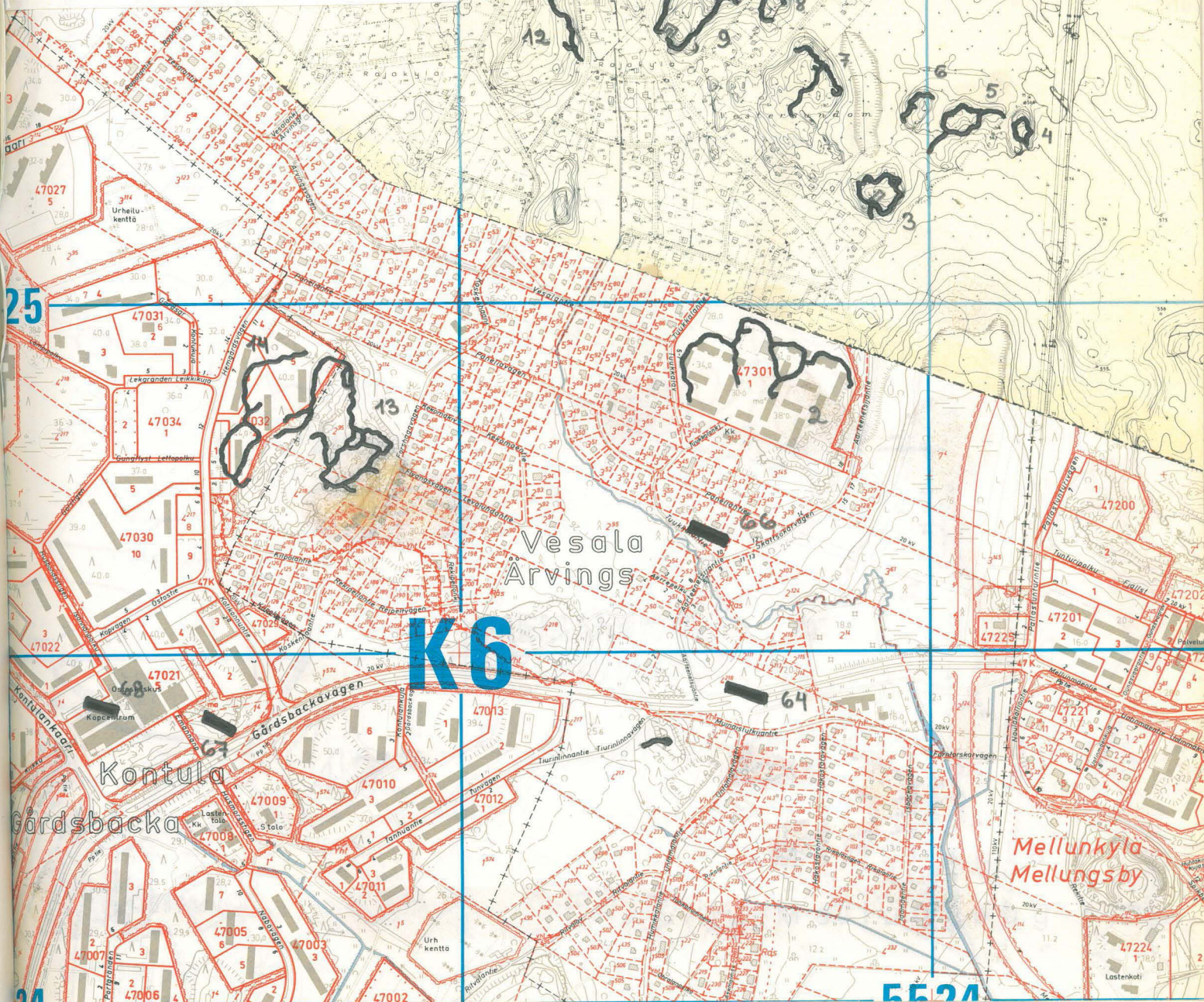
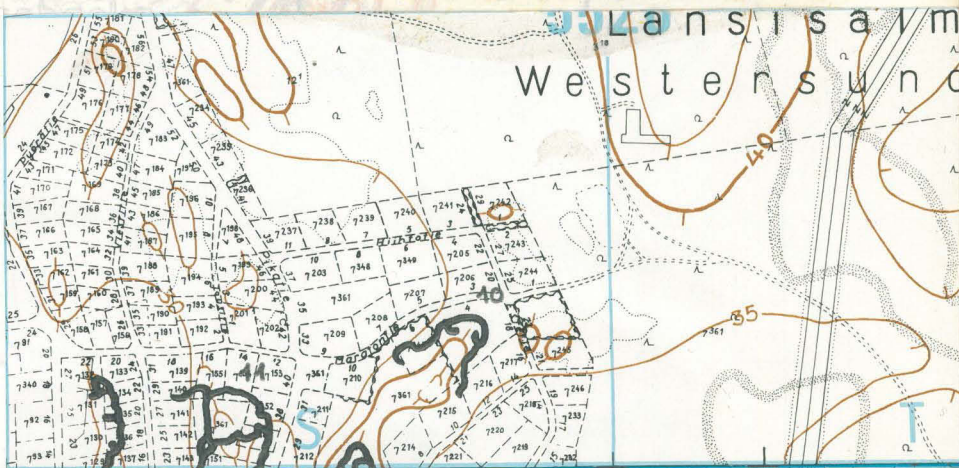
Tukikohta IV

K6 P4 ja R4, K7 P1 ja R1 (Rajakylä, Kivikko ja Jakomäki)

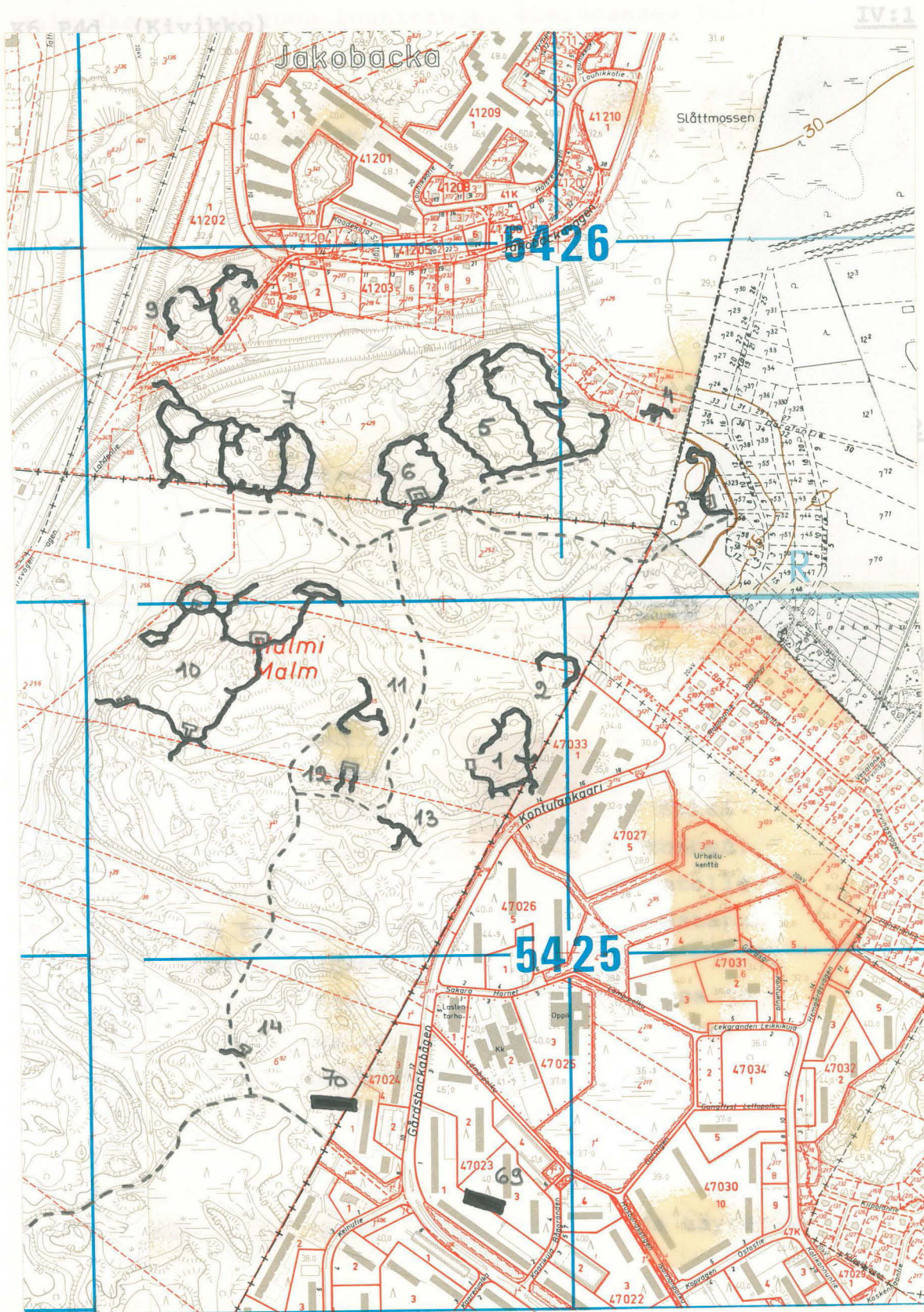
IV:1-14

Kohteet IV:1-3, 5-7, 10-14 on käsiteltävä kokonaisuutena siihen kuuluvine tykkiasemineen (no 70), luolineen ja yhdysteineen. Eteläosassa on melko hyvässä kunnossa oleva mukulakivetty yhdystie pohjoisempana oleviin luoliin ja taisteluasemiin sekä länteen naapuritukikohtaan IX. Alueella olevat varustukset ovat paikoitellen keskeneräisiä, mutta niiden sijoitus antaa hyvän kuvan maarintaman puolustusasemien suunnittelutavasta.

KUVA 44. Tukikohta III.

25 24 5524

KUVA 45. Tukikohta IV.

K7 R1c ja d, R2 a ja b (Jakomäki)

IV:5

K6 P4d (Kivikko) Suurimmaksi osaksi kallioon louhittuja, eteläosassa pain-
Osa betonilla tuettu. Noin 40 m itään ja länteen
suunnattua taisteluhautaa. Suojahuoneita ja ase-
mia ei ole, mutta kymmenen kuoppaa on louhittu.
Eteläosassa kallioon louhittu n. 110 m² suuruinen
suora luola.

IV:1

SUOJELUARVO: 3/5. Kaakkoisosa täytetty Kontulan-
kaaren taloja rakennettaessa. Kuuluu
kokonaisuuteen. Varustukset ovat kui-
tenkin ehjät. Kuuluu kokonaisuuteen.

K6 P4d (Kivikko)

IV:2

Vanhoissa piirustuksissa tähän kohtaa on merkitty
varustus. Kallioon louhittuja hautoja kuoppineen.

IV:6

SUOJELUARVO: 0/5. Ei löydy maastosta, ilmeisesti
hevosenkengän jäänyt rakentamatta. Arustettuna kahdella
uloskäynnillä.

K7 R1a (Rajakylä)

IV:3

Pelkästään kallioon louhittuja hautoja. Pohjois-
osassa tuettuna betonilla. Noin 60 m pituudelta
pohjoiseen ja itään suuntautuvaa taisteluhautaa.
6 SR 1, 2 C ja yksi rakentamaton kuoppa. Kaksi
luolan uloskäyntiä (ehkä hevosenkengänmuotoinen,
täytetty roskilla). Kolmen suojahuoneen katolle
on rakennettu taisteluhautaa. Tätä rakennustapaa
ei tavata muualla linnoitusalueella.

IV:7

SUOJELUARVO: 3/5. Kohde on huonossa kunnossa ja
keskiosa on täytetty. Taisteluhauta-
suojahuone -yhdistelmä on säilyttämi-
sen arvoinen. Kuuluu kokonaisuuteen.

K7 R1a ja b (Jakomäki)

IV:4

SUOJELUARVO: 0/5, jäänyt asutuksen alle ja täytetty.
verran kallioon louhittua hautaa. Länsi- ja
itäosassa betonilla tuettuja hautoja. Noin 20 m
pituudelta pohjoiseen suuntautuvaa taisteluhautaa.

3 SR 1 (sortuneet), 4 A ja 4 C. Kahdeksan rakenta-
matonta kuoppaa. Yhdet portaat johtavat hautaan.

SUOJELUARVO: 2/5. Haudat täytetty risuilla. Liit-
tyy kohteeseen IV:9.

K7 R1c ja d, R2 a ja b (Jakomäki)

IV:5

Enimmäkseen kallioon louhittuja, eteläosassa betonilla tuettuja hautoja. Pohjois- ja kaakkoisosassa betonilla tuettuja hautoja. Noin 200 m länteen, pohjoiseen ja itään suuntautuvaa taisteluhautaa. 27 SR 1 (sortuneet), 1 SR 2 (sortunut), 6 A ja 4 B. Kahdettoista hautoihin johtavat portaat.

IV:10

SUOJELUARVO: 3/5. Pohjoisosassa varustukset on kaivettu esille Porvoon väylän rakentamisvaiheessa. Varustukset ovat kuitenkin ehjät. Kuuluu kokonaisuuteen.

K7 P1c (Jakomäki ja Kivikko)

IV:6

Pelkästään kallioon louhittuja hautoja kuoppineen. Eteläosassa kallioon louhittu n. 170 m² suuruinen hevosenkengänmuotoinen luola varustettuna kahdella uloskäynnillä.

SUOJELUARVO: 3/5. Luola veden täyttämä. Kuuluu kokonaisuuteen.

K7 P1a ja b (Jakomäki)

IV:7

Kallioon louhittuja hautoja. Pohjoisosassa betonilla tuettuja hautoja. Noin 80 m pituudelta pohjoiseen suuntautuvaa taisteluhautaa. 19 sortunutta SR, 4 A, 1 B ja 3 C. Kolmet hautoihin johtavat portaat.

SUOJELUARVO: 2/5. Luoteisosa on jäänyt Porvoon väylän alle. Liittymän keskellä on pari asemaa ja haudanpätkeä. Kuuluu kokonaisuuteen.

K7 P1b (Jakomäki)

IV:8

Enimmäkseen maahan kaivettuja hautoja. Jonkin verran kallioon louhittua hautaa. Länsi- ja itäosassa betonilla tuettuja hautoja. Noin 20 m pituudelta pohjoiseen suuntautuvaa taisteluhautaa.

3 SR 1 (sortuneet), 4 A ja 4 C. Kahdeksan rakentamatta kuoppaa. Yhdet portaat johtavat hautaan.

SUOJELUARVO: 2/5. Haudat täytetty risuilla. Liittyy kohteeseen IV:9.

IV:11

K7 P1b (Jakomäki)

IV:9

Betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja.

3 SR 1 (sortuneet), 1 A ja 1 C.

SUOJELUARVO: 3/5. Eteläosa jäänyt asutuksen alle ja täytetty. Liittyy kohteeseen IV:8.

SUOJELUARVO: 2/5. Kuten IV:10.

K6 P4b ja d, K7 P1a ja c (Kivikko)

IV:10

Melkein yksinomaan kallioon louhittuja hautoja

IV:13

kuoppineen. Pohjoisosassa betonilla tuettuja hau-

toja. Noin 60 m pituudelta pohjoiseen suuntautuvaa

taisteluhautaa. Kolme kallioon louhittua luolaa:

luoteisosassa n. 60 m² suuruinen suorakulmaisesti

kääntyvä luola, keskellä n. 110 m² suuruinen hevosen-

IV:14

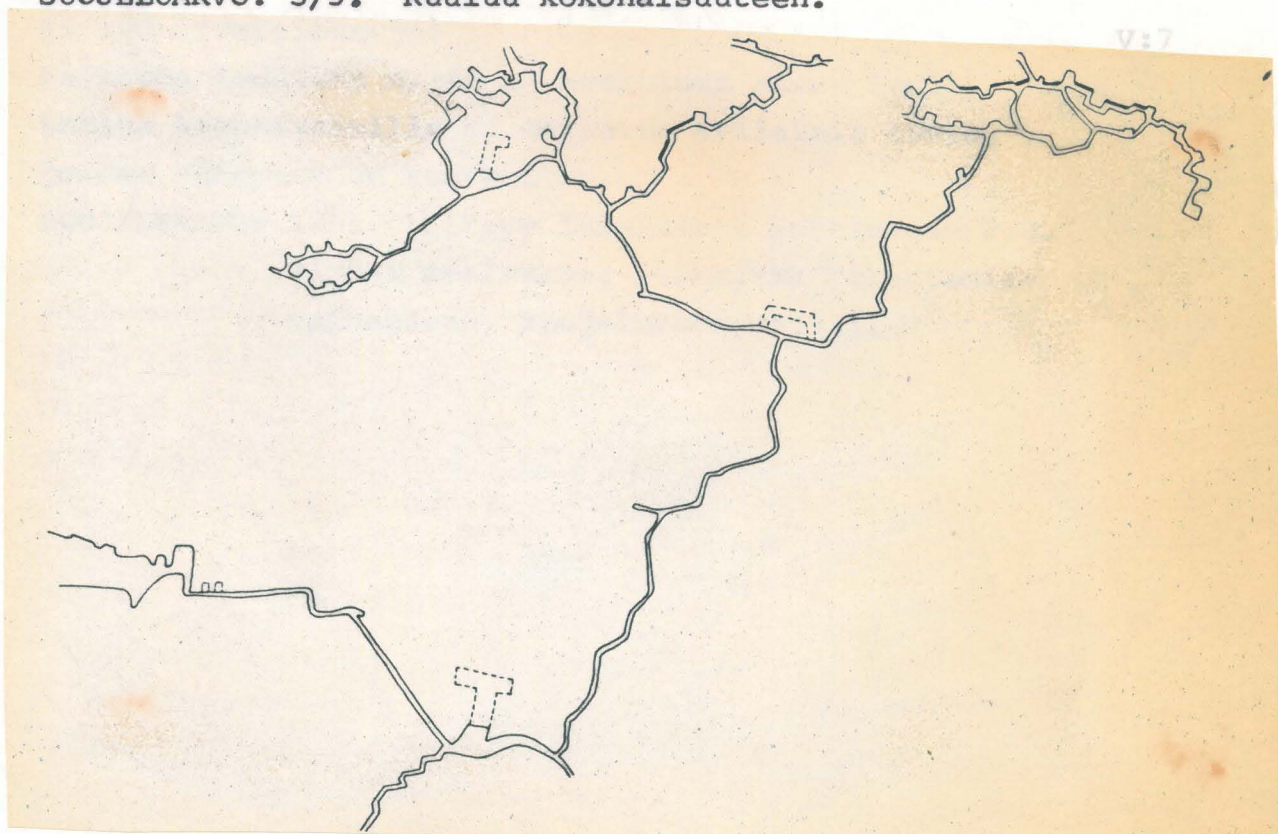
kengänmuotoinen ja etelässä n. 130 m² suuruinen ristin-

muotoinen luola. Lounaisosassa on luolan louhinta

aloitettu, mutta työ on jäänyt kesken (kaksi käytävää

yhteensä n. 6 m²).

SUOJELUARVO: 3/5. Kuuluu kokonaisuuteen.

KUVA 46. Kohde IV:10.

K6 P4d (Kivikko)

IV:11

Pelkkiä kallioon louhittuja hautoja kuoppineen.

SUOJELUARVO: 2/5. Kuten IV:10.

KUVA 47. Kohteen V:7 värillinen maalaus.

K6 P4c ja d (Kivikko)

IV:12

Kallioon louhittu n. 210 m² suuruinen hevosenkengän muotoinen luola, joka on varustettu kahdella uloskäynnillä. Luola on yhdistetty eteläpuolella sijaitsevalle yhdystielle kahdella yhdyshaudalla. SUOJELUARVO: 2/5. Kuten IV:10.

K6 P4c (Kivikko)

IV:13

Enimmäkseen pelkkiä kallioon louhittuja hautoja. Lounaisosassa vähän maahan kaivettua hautaa. SUOJELUARVO: 2/5. Kuten IV:10.

K6 P3b (Kivikko)

IV:14

Kallioon louhittu n. 70 m² suuruinen ristinmuotoinen luola.

SUOJELUARVO: 1/5. Kunnostettu myöhemmin. Kuten IV:10.

Tukikohta V

K5 T3d (Vartioharju)

V:7

Kallioon louhittu n. 90 m² suuruinen suora luola. Luolan betoniseinille on maalattu erilaisia kuvia, joiden alkuperä on tuntematon.

SUOJELUARVO: 1/5. Liittyy läheisesti kohteeseen V:8. Mikäli maalaukset liittyvät rakentamiskäytännön vaiheeseen, suojeluarvo on 5/5.

KUVA 47. Kohteen V:7 värillinen maalaus.

KUVA 48. Tukikohta V.

Puotiharju
Botbyhöjden

Vartioharju
Botbyåsen

54 23

55 23

54 22

55 22

175

WARTIOKYLÄ
45 BOTBY

BB 12

BB 11

55 21

55 20

55 19

55 18

55 17

55 16

55 15

55 14

55 13

55 12

55 11

55 10

55 9

55 8

55 7

55 6

55 5

55 4

55 3

55 2

55 1

55 0

55 -1

55 -2

55 -3

55 -4

55 -5

55 -6

55 -7

55 -8

55 -9

55 -10

K5 T3d (Vartioharju)

V:8

Enimmäkseen betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Päissä pelkkiä kallioon louhittuja hautoja. Noin 80 m pituudelta pohjoiseen ja itään suuntautuvaa taisteluhautaa. 2 SR 1 (avoimet), 4 A ja 1 B. SUOJELUARVO: 3/5. Liittyy kohteeseen V:7. Vartiokylän muinaislinna on samalla alueella.

Mylly K5 S4c (Vartioharju)

V:30

Kallioon louhittuja hautoja. Haudat on tuettu muura-
tuilla harkkokivillä. Noin 60 m pituudelta itään
suuntautuvia taisteluhautoja. 3 SR (tai B ?) ja 4 A.
SUOJELUARVO: 3/5. Pohjoisosa täytetty. Kohteeseen
liittyvä suojahuone on länsipuolella
(V:31).

K5 S4c (Vartioharju)

V:31

Kallion sivussa oleva 4 x 7 m suuruinen sortunut
moniosainen suojahuone.
SUOJELUARVO: 2/5. Liittyy kohteeseen V:30.

Tukikohta VI

K6 S1b (Kontula)

VI:1

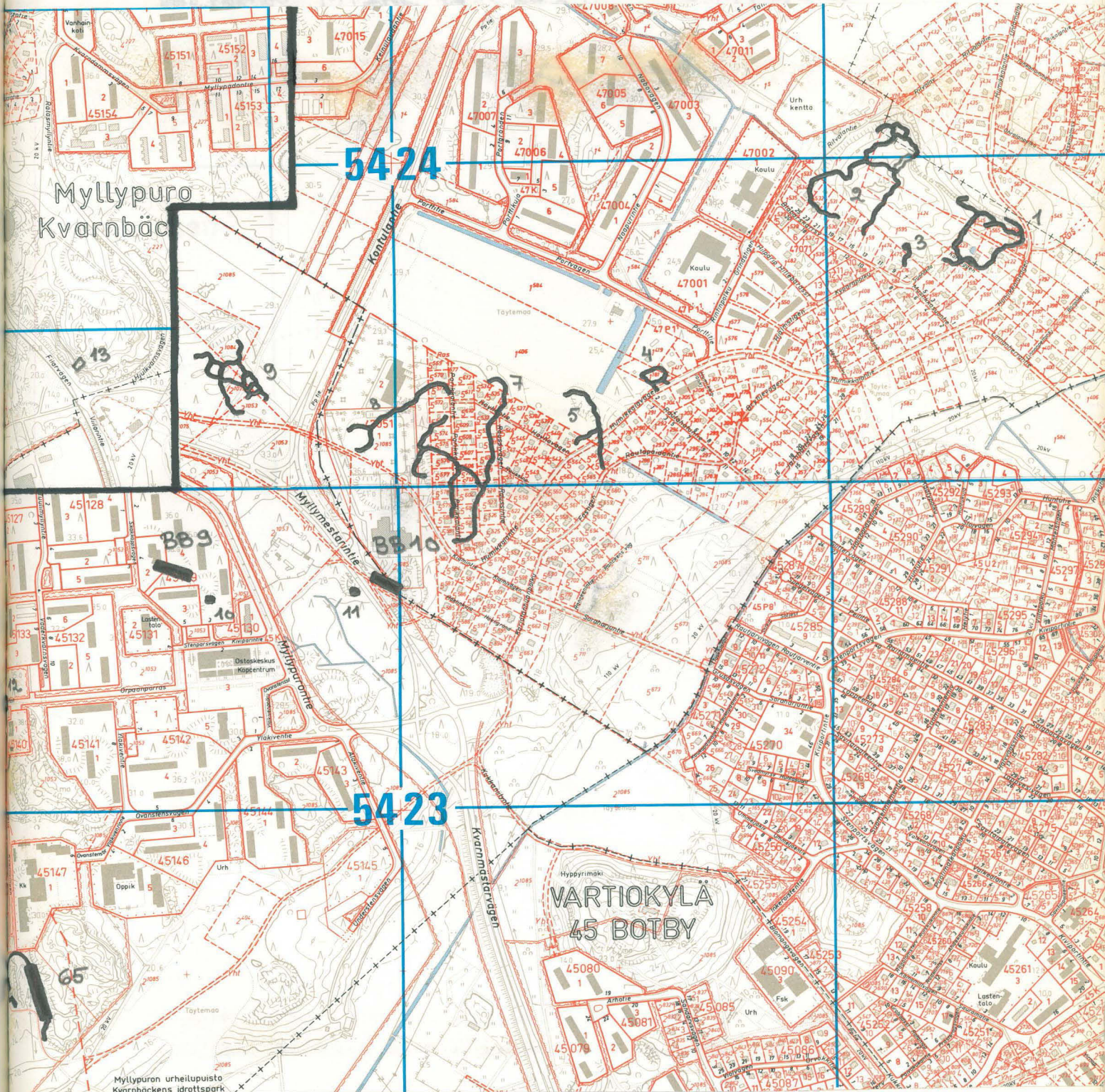
Pelkästään kallioon louhittuja hautoja. Suurin osa
tuettu betonilla. Noin 80 m pituudelta itään suun-
tautuvia taisteluhautoja. 5 SR 1 (sortuneet), 2 A
ja kuudet hautoihin johtavat portaat.
SUOJELUARVO: 2/5. Liittyy kukkulan muihin kohteisiin
(VI:2 ja 3). Eteläosa täytetty.

K6 ja S2a (Kontula ja Vesala)

VI:2

Kallioon louhittuja hautoja. Pohjoisosassa betonilla
tuettuja. Noin 50 m pituudelta pohjoiseen suuntautu-
vaa taisteluhautaa. 3 SR 1 (sortuneet) ja 13 rakenta-
matonta kuoppaa. Kallioon louhittu n. 290 m² suurui-
nen luola, jonka läntinen uloskäynti on betonista ja
itäinen muuratuista kivistä.
SUOJELUARVO: 3/5. Liittyy kukkulan muihin kohteisiin
(VI:1 ja 3). Länsiosa on jäänyt asutuk-
sen alle ja täytetty.

KUVA 50. Kohteen VI:2
luolan itäinen ulos-
käynti.

4 SR 1, 4 A ja 1 B. Taisteluhaudasta n. 15 m murto-
 KUVA 49. Tukikohta VI. Rakennustapaa tavataan vain
 kolmessa kohteessa (VI:5, VII:2, VII:3) koko linnoitus-
 alueella.
 SUOJELUARVO: 3/5. Etelä- ja länsiosassa varustuksia
 on jäänyt asutuksen alle ja täytetty.

KUVA 50. Kohteen VI:2
luolan itäinen ulos-
käynti.

K6 S1b (Kontula)

Noin 60 m² suuruinen betonista rakennettu suoja-
huone. Katto on peitetty maalla.

SUOJELUARVO: 4/5. Liittyy kukkulan muihin kohteisiin
(IV:1 ja 2). Rautakiskot poistettu katos-
ta vaurioittaen seiniä, muuten kohde on
hyvässä kunnossa.

K6 R1a (Kontula)

Pohjoisosassa betonilla tuettuja kallioon louhittuja
hautoja. Muualla maahan kaivettuja hautoja. Noin
50 m pituudelta itään suuntautuvaa taisteluhautaa.
4 SR 1, 4 A ja 1 B. Taisteluhaudasta n. 15 m murto-
viivan muotoista. Tätä rakennustapaa tavataan vain
kolmessa kohteessa (VI:5, VII:2, VII:3) koko linnoitus-
alueella.

SUOJELUARVO: 3/5. Etelä- ja länsiosassa varustuksia

on jäänyt asutuksen alle ja täytetty.

VII:2

oja.
hittuja
toista
oneita
puolella

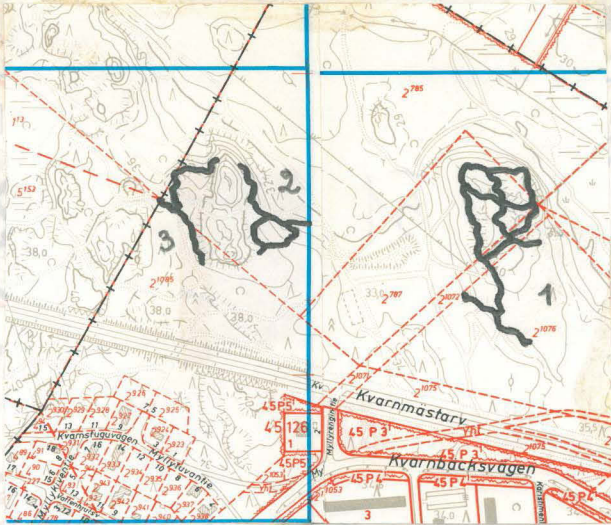
VII:3

VI:3

VI:5

IX:12

KUVA 51. Tukikohta VII.

Tukikohta VII

J6 T1d, K6 P1b (Myllypuro)

VII:2

Eteläosassa maatauneita maahan kaivettuja hautoja. Pohjoisosassa betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Noin 20 m pituudelta muroviivanmuotoista (vrt. VI:5 ja VII:3) taisteluhautaa. Suojahuoneita ja asemia ei ole, mutta 16 kaivettua kuoppaa. SUOJELUARVO: 3/5. Liittyy kukkulan toisella puolella olevaan kohteeseen (VII:3).

J6 T1d (Myllypuro)

VII:3

Eteläosassa maahan kaivettuja hautoja. Pohjoisosassa betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Noin 10 m pituudelta pohjoiseen suuntautunutta taisteluhautaa, noin puolet murtoviivanmuotoista (vrt. VI:5 ja VII:2). 1 SR 1 (sortunut) ja viisi rakentamatonta kuoppaa. SUOJELUARVO: 4/5. Maahaudat hyvässä kunnossa. Liittyy kukkulan toisella puolella olevaan kohteeseen (VII:2).

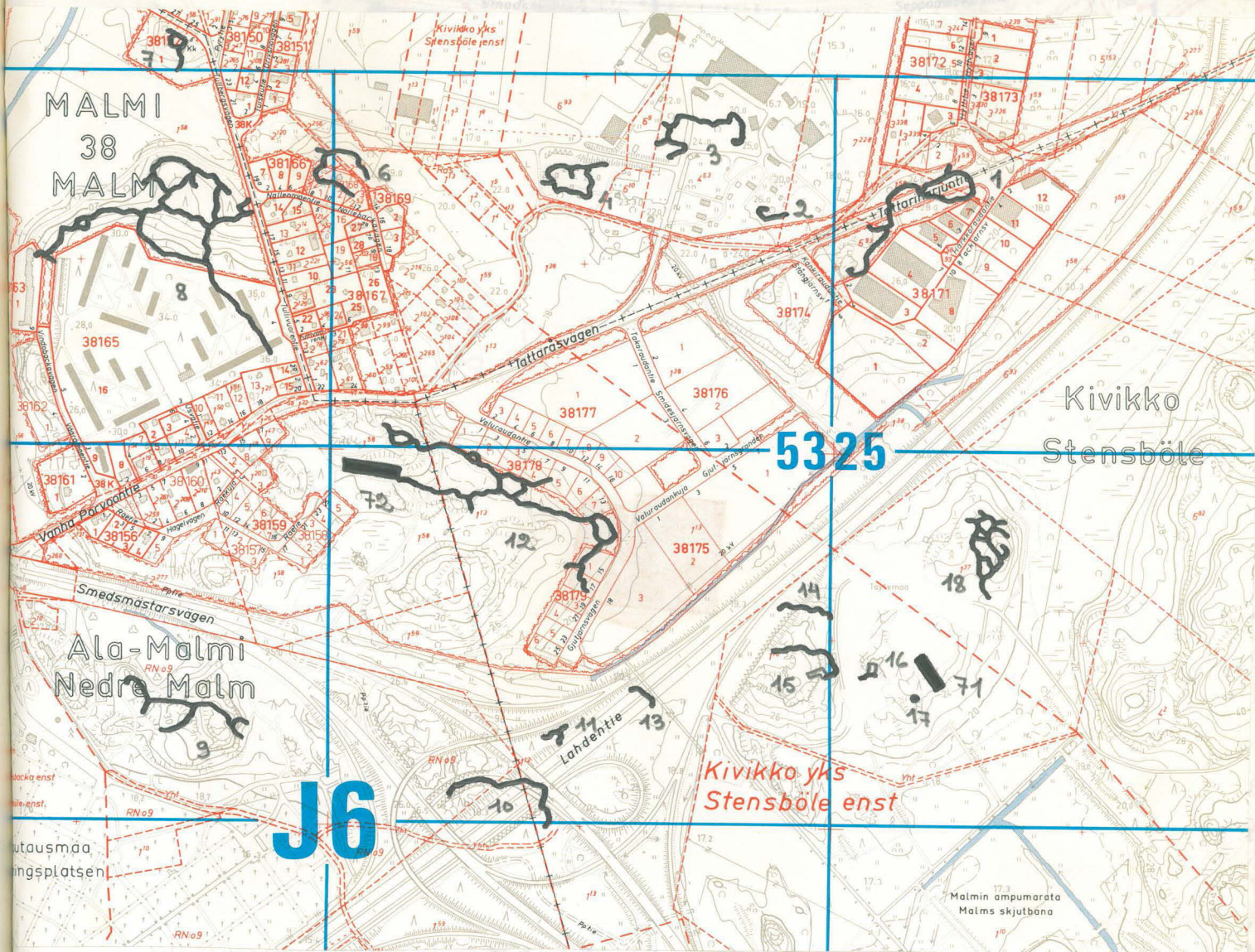
Tukikohta IX

J6 S3b (Ala-Malmi ja Kivikko)

IX:12

Kallioon louhittuja hautoja, joista noin puolet on tuettu betonilla. Keskiössä maahan kaivettuja hautoja. Noin 100 m pituudelta koilliseen suuntautunutta taisteluhautaa. 4 SR 1 (sortuneet), asemia ei ole, mutta 36 louhittua kuoppaa löytyy.

SUOJELUARVO: 3/5. Kohteen länsipuolella on patteri no 72.

KUVA 52. Tukikohta IX.

KUVA 53. Tukikohta X.

Tukikohta X

H6 T3c, J6 P2b ja P3a (Pihlajamäki)

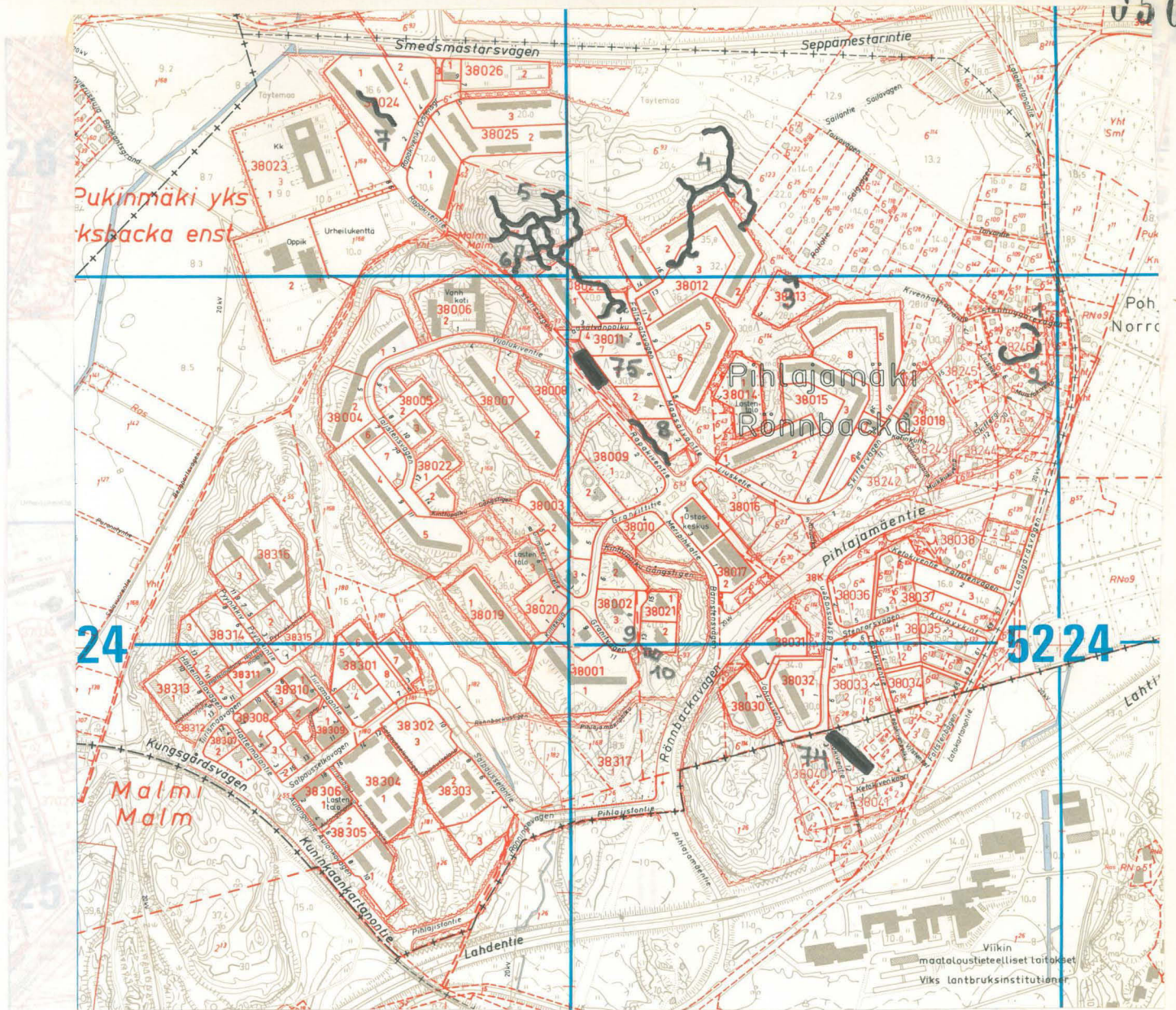
X:5

Pohjoisosassa kallioon louhittuja hautoja. Pieni osa tuettu betonilla. Noin 20 m pituudelta pohjoiseen suuntautunutta taisteluhautaa. Kuusi erikokoista SR 1 (sortuneet), 5 A ja 2 B, yhdeksän rakentamatonta kuoppaa. Kallion pohjoissivulla on porrasmaisesti ta-nouseva yhdyshauta. Tätä rakennustapaa ei esiinny muualla linnoitusalueella. Etelässä olevalta luolalta

SUOJELUARVO: 3/5. Eteläosa on jäänyt asutuksen alle (n. 20 m²) on ja täytetty. Kohteen varustukset ovat yksi. Lännessä huonossa kunnossa, mutta yhdyshauta on yhdistetty tilaan luolan suulle säilyttämisen arvoinen. luolan suulle johtavaan yhdyshautaan.

SUOJELUARVO: 4/5. Lähinnä luolarakenteiden takia.

XI:2

KUVA 53. Tukikohta X.

KUVA 54. Tukikohta XI.

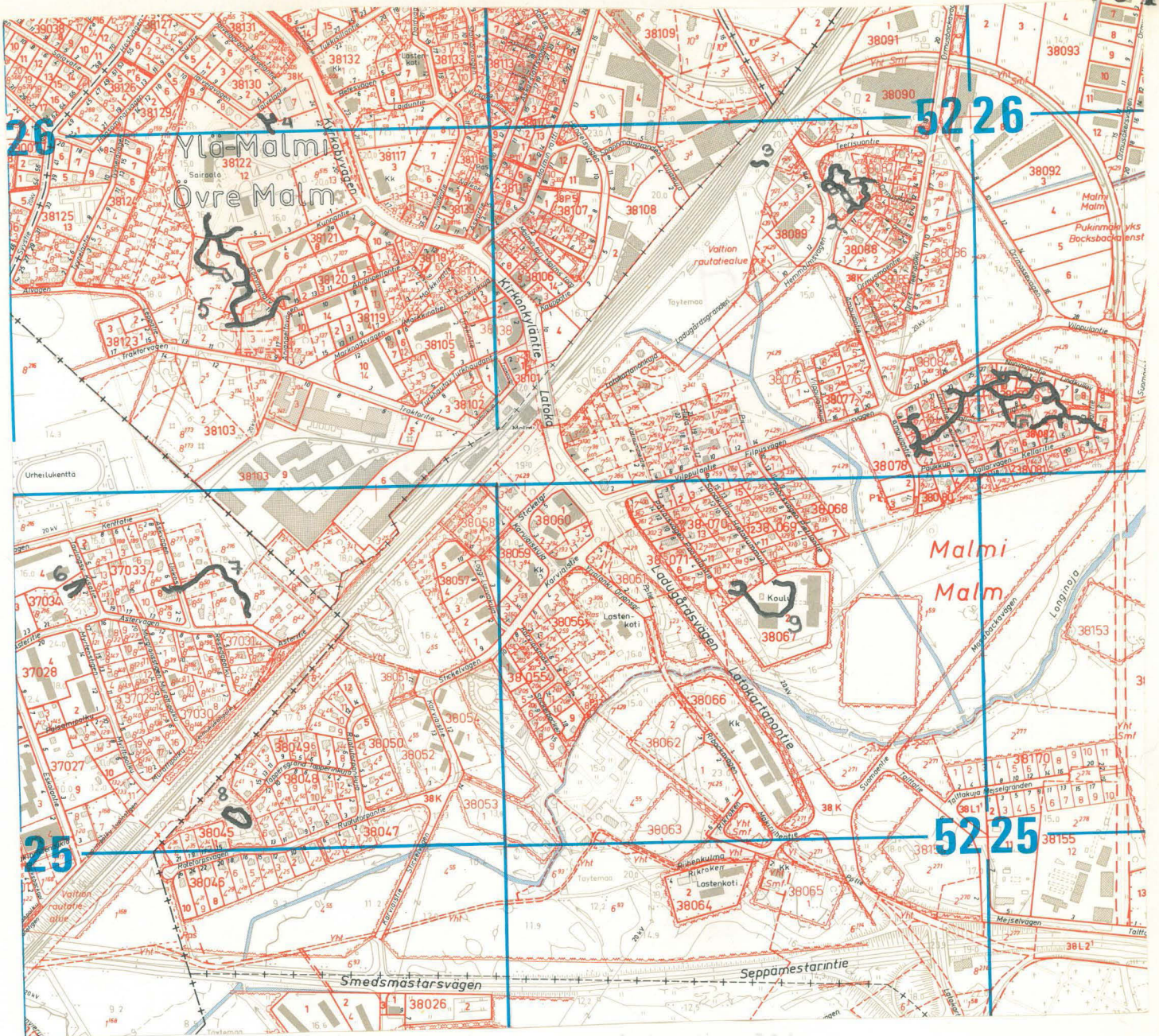
Tukikohta XI

J5 P1d (Ala-Malmi)

XI:2

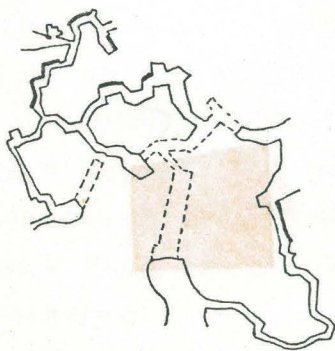
Kallioon louhittuja hautoja, pohjoisosassa jonkin verran betonilla tuettuja. Noin 30 m pituudelta pohjoiseen ja itään suuntautunutta taisteluhautaa. Suojahuoneita ei ole, 1 A, 2 C. Yhdet hautaan johtavat portaat. Kolme rakentamatonta kuoppaa. Kolme kallioon louhittua luolaa. Etelässä olevalta luolalta (n. 85 m²) on kolme uloskäyntiä, idänpuoleiselta (n. 20 m²) on kaksi ja lännenpuoleiselta (n. 20 m²) yksi. Lännenpuoleinen luola on pienen aukon kautta yhdistetty tikkaillla etelänpuoleisen luolan suulle johtavaan yhdyshautaan.

SUOJELUARVO: 4/5. Lähinnä luolarakenteiden takia.

SUOJELUARVO: 5/5. Länsiosan asemista A-mallin
 KUVA 54. Tukikohta XI.
 asema on linnoitusalueen ainoa ehyt.
 Maahaudat luhistuneet ja osittain
 täytetyt.

Tukikohta
 G6 s4b (
 Pohjoises
 tuja hau
 toja. No
 vaa taist
 (sortunut
 6 x 15 m
 SUOJELUARI

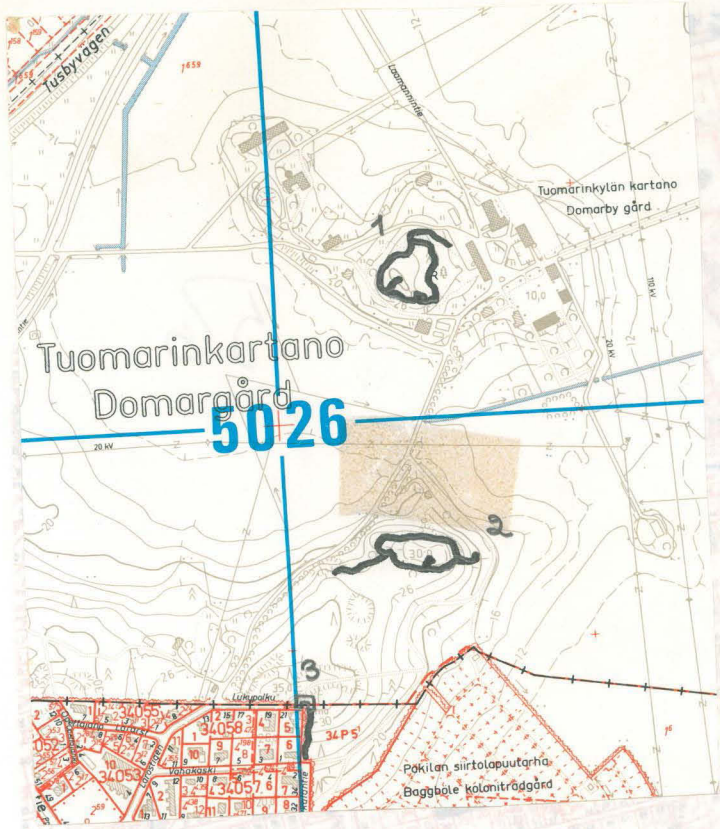

allioon louhit-
 taivettuja hau-
 teen suuntantu-
 neet), 1 SR 2
 teista on

KUVA 55. Kohde XI:2.
 melko hyvässä kun-
 in täytetyt.

XVII:12

KUVA 56. Tukikohta XV.

Pohjoinen puolustuslohko
Tukikohta XV

H7 R2a (Tuomarinkartano)

XV:1

Itäpuolella maahan kaivettuja hautoja. Länsipuolella betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Noin 40 m pituudelta etelään ja länteen suuntautuvaa taisteluhautaa. 2 SR (toinen ehjä), 2 A (toinen ehjä) ja 2 B (ehjät).

SUOJELUARVO: 5/5. Länsiosan asemista A-mallin G6 T3b ja d asema on linnoitusalueen ainoa ehyt.

XVII:13

Länsiosa täytetty Maahaudat luhistuneet ja osittain uhittu luola, josta täytetty väestösuojelukäyttöön. Itäosassa enimmäkseen maahan kaivettuja hautoja.

Tukikohta XVII
G6 S4b (Paloheinä) on myös betonilla tuettuja hautoja. Pohjoisosassa betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja.

XVII:12

5. Eteläosassa maahan kaivettuja hautoja. Noin 30 m pituudelta pohjoiseen suuntautuvaa taisteluhautaa. 9 SR 1 (sortuneet), 1 SR 2 (sortunut), ja 2 A. Yksi suojahuoneista on suojattu. 6 x 15 m suuruinen. ks. liite 1.

SUOJELUARVO: 3/5. Maahaudat ovat melko hyvässä kunnossa. Itäosat osittain täytetyt.

KUVA 57. Tukikohta XVII.

lioon on louhittu n. 120 m² suuruinen luola.
 SUOJELUARVO: 3/5.

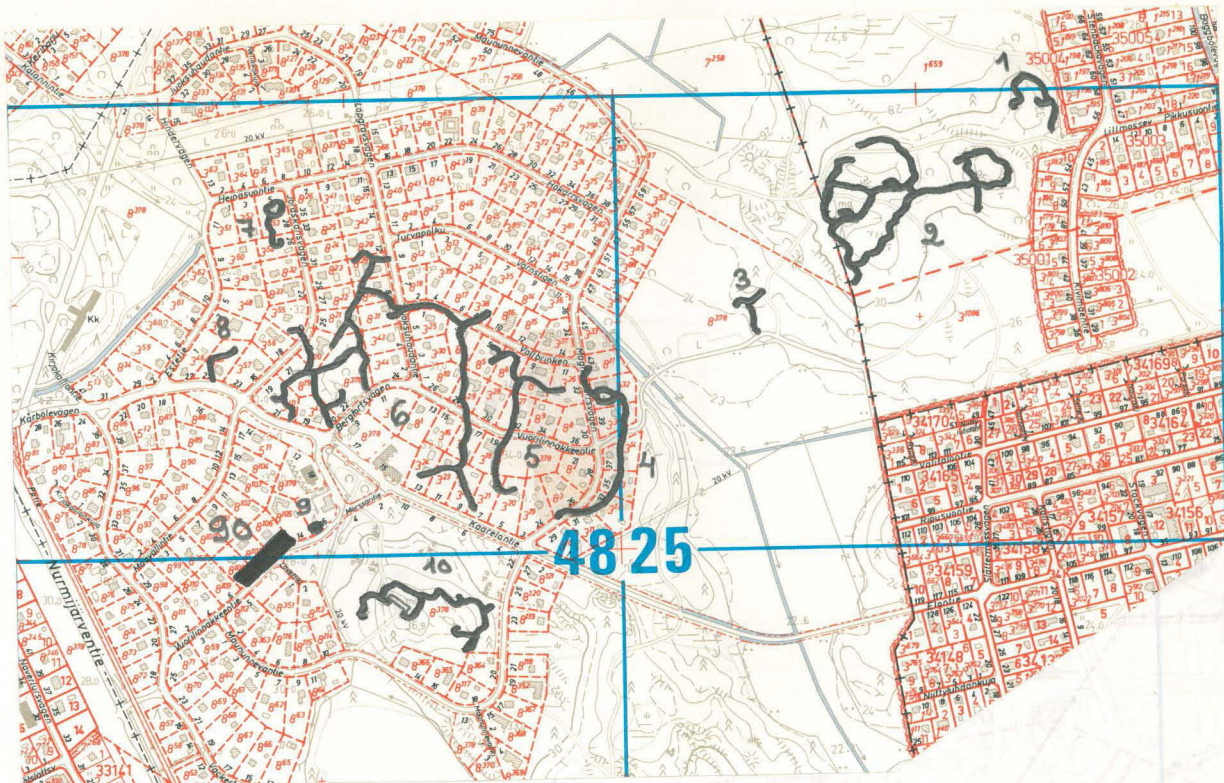
G6 T3b ja d T4a ja c (Länsi-Pakila)

XVII:13

Länsiosa täytetty kokonaan, paitsi kallioon louhitu luola, joka on otettu väestösuojelukäyttöön.
 Itäosassa enimmäkseen maahan kaivettuja hautoja. Noin 5 m pituinen pohjoiseen suuntautuva taisteluhauta. Jonkin verran myös betonilla tuettuja hautoja. 5 SR 1 (yksi ehyt), 2 A ja 1 B (ehyt).

XX:1

SUOJELUARVO: 5/5. Koskee ainoastaan B-mallin asemaa lähellä Sysimiehen- ja Muurimestarintien risteystä. Ainoa asema linnointialueella, joka ei ole maalla suojattu. Muut 2/5, ks. liite 1.

KUVA 58. Tukikohta XVIII.

KUVA 59. Tukikohta XX (vrt. kuva 6).

Tukikohta XVIII

G6 P3d (Maununneva) (Kannelmäki)

XVIII:10

Kallioon louhittuja hautoja. Enimmäkseen tuettu betonilla. Noin 120 m pituudelta länteen, pohjoiseen ja itään suuntautuvia taisteluhautoja. Viisi sortunutta SR, 3 A, 1 C ja kolme rakentamatonta kuoppaa. Neljät hautoihin johtavat portaat. Kallioon on louhittu n. 120 m² suuruinen luola.

SUOJELUARVO: 3/5.

SUOJELUARVO: 4/5. Itäosa jäänyt Martinlaakson rautatien pengerryksen alle. Eteläosa on Pelimannintien alle.

Tukikohta XX

F6 T3c (Kannelmäki)

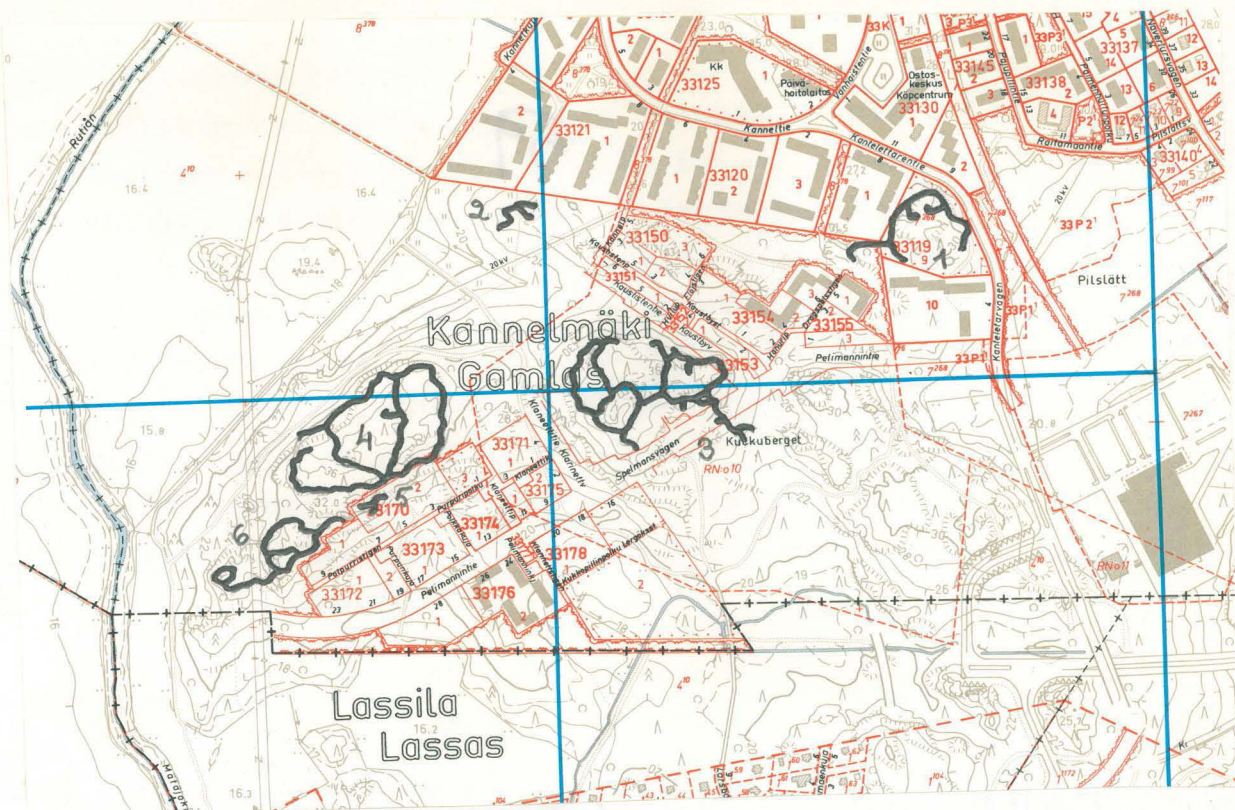
XX:1

Itäosassa maatuneita maahan kaivettuja hautoja. Keski- ja länsiosassa kallioon louhittuja hautoja, jotka on tuettu joko betonilla tai muuratuilla harkkokivillä. Noin 45 m pituudelta luoteeseen suuntautuvaa taisteluhautaa. Viisi sortunutta SR, 3 A, 1 B ja neljät hautoihin johtavat portaat.

SUOJELUARVO: 3/5. Länsiosa paremmassa kunnossa kuin itäosa. Asemat muuratuista kivistä.

rakentamatonta kuoppaa. Kahdeksat hautoihin johtavat portaat.

SUOJELUARVO: 4/5. Kivihaudat edustavia, maahaudat sortuneet. Liittyy läheisesti kohteisiin XX:5,6.

KUVA 59. Tukikohta XX (vrt. kuva 6). Kollisosassa

pelkkiä maahan kaivettuja hautoja. Noin 170 m pituudelta lotasee suuntautuvaa taisteluhautaa. Kaksi-
 F6 T2b ja T3a (Kannelmäki) Enimmäkseen kallioon louhittuja hautoja. Suurin osa tuettu muuratuilla harkkokivillä, jonkin verran betonilla tuettuja. Keskiosassa on n. 80 m pituudelta maahan kaivettuja hautoja. Noin 200 m kaikkiin ilmansuuntiin suunnattuja taisteluhautoja. 11 SR (yksi 4 x 8 m lähes ehyt), 3 A, 1 B, 3 C ja kahdeksat hautoihin johtavat portaat.

XX:3

SUOJELUARVO: 4/5. Itäosa jäänyt Martinlaakson rautatien pengerryksen alle. Eteläosa on jäänyt Pelimannintien alle.

XXIII:3

G6 P2 (Kannelmäki ja Pohjois-Haaga) Keskiosassa pelkkiä maahan kaivettuja hautoja.

F6 S2d ja S3c (Kannelmäki) Suurin osa kallioon louhittuja hautoja. Pohjoisosassa paikoitellen maahan kaivettuja hautoja. 3/4 haudoista on tuettu muuratuilla harkkokivillä, loput on betonilla tuettuja yhdyshautoja. Noin 90 m pituudelta länteen suuntautunutta taisteluhautaa. 7 SR (sortuneet), 1 SR 2 (ehjä), 4 A, 2 C ja kahdeksan rakentamatonta kuoppaa. Kahdeksat hautoihin johtavat portaat.

XXIII:4

XX:4

SUOJELUARVO: 4/5. Kivihaudat edustavia, maahaudat sortuneet. Liittyy läheisesti kohteisiin XX:5,6.

F6 S2d (Kannelmäki)

XX:6

Enimmäkseen kallioon louhittuja hautoja. Puolet tuettu muuratuilla harkkokivillä, toinen puoli betonilla. Länsiosassa hyvin vähän maahan kaivettuja hautoja. Noin 100 m pituudelta etelään, länteen ja pohjoiseen suuntautuvia taisteluhautoja.

5 SR 1 (yksi ehyt), 3 A, 1 B ja 2 C. Kahdeksat hautoihin johtavat portaavat. Yksi suojahuone ja A-mallin asema on yhdistetty (osaksi sortunut). Tätä rakennetta ei ole muualla linnoitusalueella

SUOJELUARVO: 4/5. Liittyy läheisesti kohteisiin

XX:4,5.

Tukikohta XXIII

G6 P2d ja P3c (Maununneva)

XXIII:2

Suurimmaksi osaksi betonilla tuettuja maahan kaivettuja ja kallioon louhittuja hautoja. Koillisosassa pelkkiä maahan kaivettuja hautoja. Noin 170 m pituudelta luoteeseen suuntautuvaa taisteluhautaa. Kaksi-toista sortunutta SR, 3 A, 4 B ja yhdet hautaan johtavat portaavat.

SUOJELUARVO: 4/5. Maahaudat hyvässä kunnossa. Taustalla tykkipatteri no 91.

G6 P2d (Maununneva)

XXIII:3

Sortunut 5 x 12 m suuruinen suojahuone.

SUOJELUARVO: 1/5. Liittyy tykkipatteriin no 91 (ja ehkä kohteeseen XXIII:2).

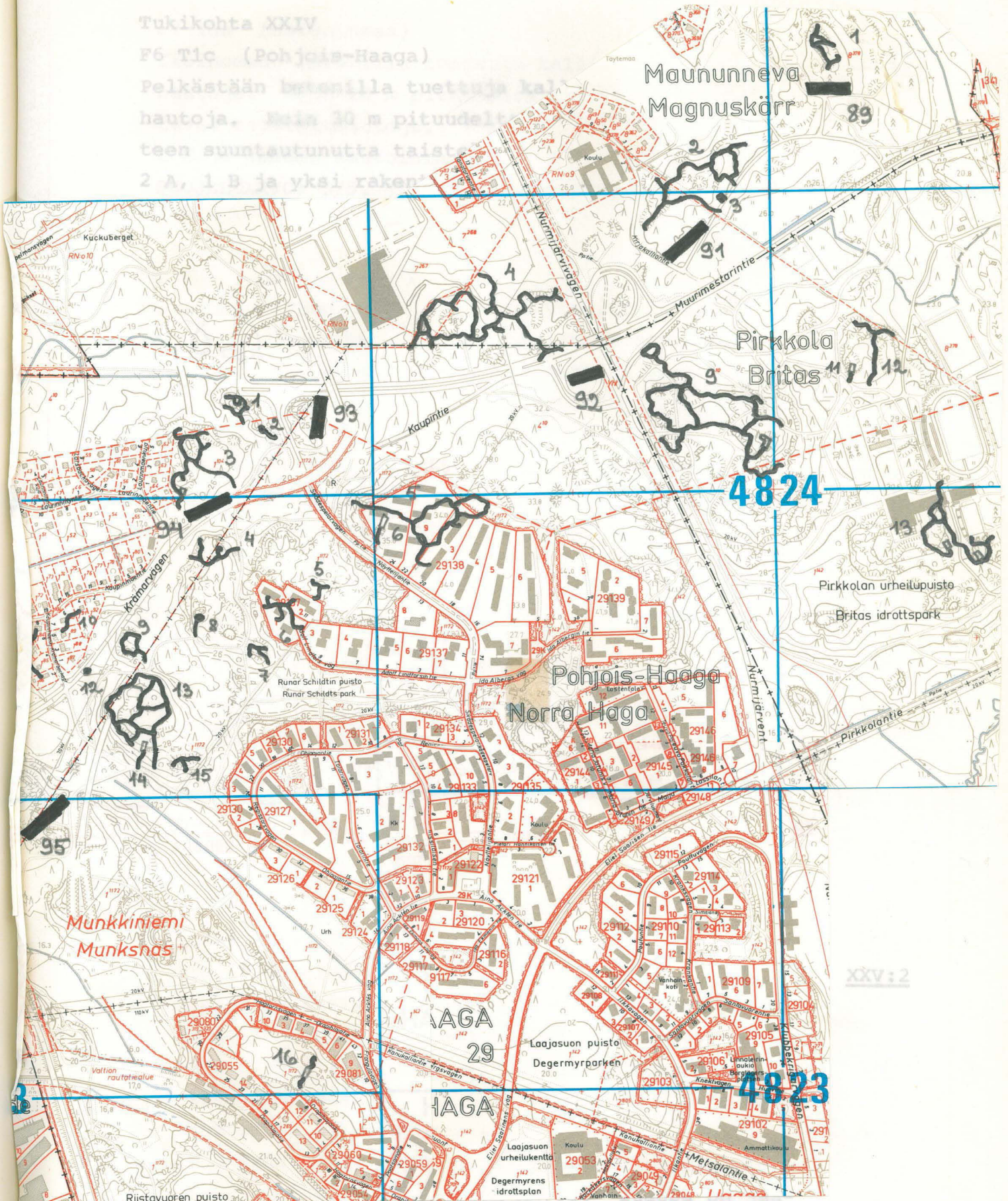
G6 P2 (Kannelmäki ja Pohjois-Haaga)

XXIII:4

Keskiosassa pelkästään maahan kaivettuja hautoja. Länsi- ja itäosassa betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Lännessä n. 100 m pituudelta luoteeseen suuntautunutta taisteluhautaa ja idässä n. 40 m pituudelta pohjoiseen suuntautunutta taisteluhautaa. 13 SR 1 (6 ehjää), 7 A, 7 B ja kymmenen rakentamatonta kuoppaa. Yhdet hautaan johtavat portaavat.

SUOJELUARVO: 4/5. Eteläosa Muurimestarintien suorituksen alla. Taustalla on ollut tykkipatteri no 92.

Tukikohta XXIV
 F6 T1c (Pohjois-Haaga)
 Pelkästään betonilla tuettuja ka-
 hautoja. Noin 30 m pituudelta
 teen suuntautunutta taistelu-
 2 A, 1 B ja yksi rakennus

KUVA 60. Tukikohdat XXIII ja XXIV, ja osittain täytetty.

Tukikohta XXIV

F6 T1c (Pohjois-Haaga)

Pelkästään betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Noin 30 m pituudelta pohjoiseen ja länteen suuntautunutta taisteluhautaa. 1 SR 1 (ehjä), 2 A, 1 B ja yksi rakentamaton kuoppa.

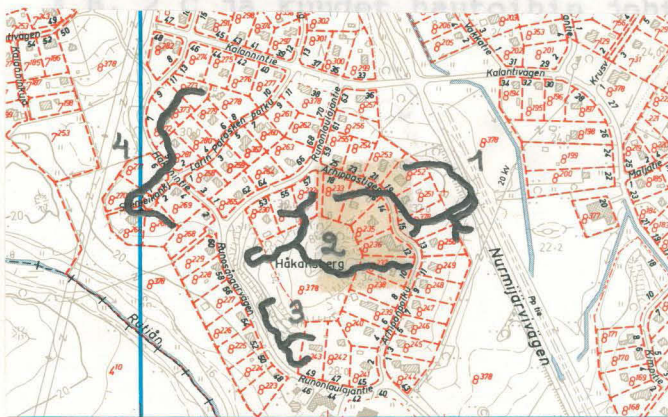
SUOJELUARVO: 3/5.

XXV:3
XXIV:7

F6 T1a (Pohjois-Haaga)

Enimmäkseen joko muuratuilla harkkokiivillä tai betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Keski- ja eteläosassa maahan kaivettuja hautoja ja pelkkiä kallioon louhittuja hautoja. 11 SR 1 (yksi ehjä), 2 SR 2 (sortuneet), 6 A ja 5 B.

SUOJELUARVO: 4/5. Eteläpuolella on kohteeseen liittyvä luola (XXIV:14). Länsipuoli on osittain jäänyt Martinlaakson rautatien alle.

XXIV:13XXVII:13

KUVA 61. Tukikohta XXV.

KUVA 62. Tukikohta XXVII.

Tukikohta XXV

F7 T1a (Hakuninmaa)

Itäosassa pelkästään kallioon louhittuja hautoja. Länsiosassa betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Noin 40 m pituudelta länteen suuntautuvaa taisteluhautaa. 6 SR 1 (sortuneet), 2 A ja kolmet hautoihin johtavat portaat.

SUOJELUARVO: 3/5. Liittyy samalla kukkulalla olevaan kohteeseen XXV:3. Itäosa on jäänyt asutuksen alle ja osittain täytetty.

XXV:2

F7 T1a (Hakuninmaa)

XXV:3

Yksinomaan betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Noin 20 m pituudelta lounaaseen suuntautuvia taisteluhautoja. 7 SR (kaksi ehjää), 1 A, 1 C ja kahdet hautoihin johtavat portaat.

SUOJELUARVO: 3/5. Itäosa on jäänyt asutuksen alle. Suojahuonetta on käytetty kellarina. Liittyy samalla kukkulalla olevaan kohteeseen XXV:2.

Läntinen puolustuslohko

Tukikohta XXVII

F6 P1a (Mäkkylä ja Reimarla)

XXVII:13

Enimmäkseen betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Koillisosassa jonkin verran pelkkiä kallioon louhittuja hautoja. Noin 100 m pituinen itään, pohjoiseen ja länteen suuntautuvaa taisteluhautaa. 8 SR 1 (yksi ehjä), 1 SR 2 (sortunut), 4 A, 3 B, 2 C ja kuudet hautoihin johtavat portaat.

SUOJELUARVO: 4/5.

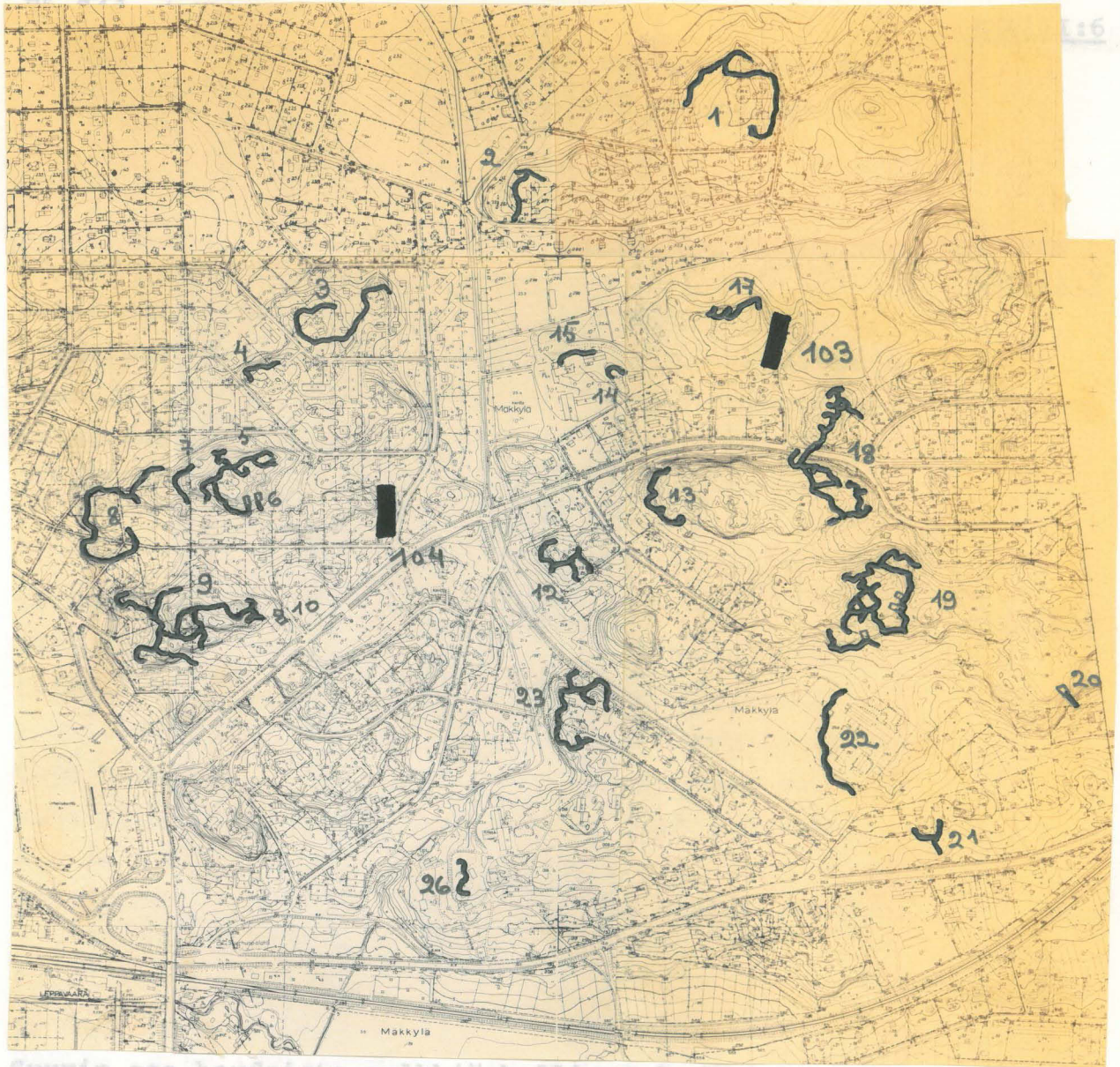
KUVA 62. Tukikohta XXVII.

XXVIII:5-8

suutena nii-
neen.

XXVIII:5

a. Pohjois-
60 m pitui-
5 SR (sor-
kuoppaa.
I:6).

Suurin osa haudoista pelkkiä kallioon louhittuja hau-
 KUVA 63. Tukikohta XXVIII. muurauksella tuettuja hau-
 toja ja länsiosassa betonilla tuettuja. Noin 20 m
 Tukikohta XXVIII ja länteen suuntautuva taistelu-
 E5 S4d (Mäkkylä) (jää), 2 A, 1 B ja kolme rakentama-
 Kohteet XXVIII:5-8 on käsiteltävä kokonaisuutena nii-
 hin liittyvine taisteluasemineen ja luolineen.

XXVIII:5-8

E5 S4d (Mäkkylä)

XXVIII:5

Puolet pelkkiä kallioon louhittuja hautoja. Pohjois-
 osassa betonilla tuettuja hautoja. Noin 60 m pitui-
 nen luoteeseen suuntautuva taisteluhauta. 5 SR (sor-
 tuneet), 1 A, 2 B ja kaksi rakentamatonta kuoppaa.
 Eteläosassa kallioon louhittu luola. (XXVII:6).
 SUOJELUARVO: 4/5. Liittyy kokonaisuuteen.

E5 S4d (Mäkkylä)

XXVIII:6

Kaksi kallioon louhittua n. 25 m² suuruista luolaa. Läntinen luola yhdistetty täytetyllä yhdyshaudalla kohteeseen XXVIII:5.

SUOJELUARVO: 1/5. Kuten XXVIII:5.

2 SR 2 (sortuneet) ja 1 E (8 ampujalle).

E5 S4d (Mäkkylä)

XXVIII:7

Eteläosassa pelkkiä kallioon louhittuja hautoja. Pohjoisosassa betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Noin 10 m pituinen pohjoiseen suuntautuva taisteluhauta. 1 SR 2 (sortunut), asemia ei ole.

SUOJELUARVO: 2/5. Eteläosassa n. 10 m täytetty.

Kuten XXVIII:5.

E5 S4d (Mäkkylä)

XXVIII:8

Länsiosa on jäänyt asutuksen alle ja osittain täytetty. Itäosassa on pääasiassa pelkkiä kallioon louhittuja hautoja. Koillisosassa on betonilla tuettuja hautoja. Noin 10 m pituinen luoteeseen suuntautuva taisteluhauta. 1 Sr 1 (ehjä), 1 SR 2 (avoin), 1 B ja 1 C.

SUOJELUARVO: 2/5. Länsiosalla ei ole suojeluarvoa.

Kuten XXVIII:5.

E5 S4d (Mäkkylä)

XXVIII:9

Suurin osa haudoista pelkkiä kallioon louhittuja hautoja. Itäosassa harkkokivimuurauksella tuettuja hautoja ja länsiosassa betonilla tuettuja. Noin 20 m pituinen etelään ja länteen suuntautuva taisteluhauta. 6 SR (3 ehjää), 2 A, 1 B ja kolme rakentamattonta kuoppaa.

SUOJELUARVO: 3/5. Liittyy kohteeseen XXVIII:10.

SUOJELUARVO: 4/5. Edustava kokonaisuus luolineen ja

E5 S4c (Mäkkylä)

XXVIII:10

Kaksi kallioon louhittua luolaa. Noin 15 ja 25 m² suuruiset.

SUOJELUARVO: 1/5. Liittyvät kohteeseen XXVIII:9.

E5 T4d F5 P4b (Mäkkylä)

KUVA 64. Kohde XXV XXVIII:18

Mäkkyläntie halkaisee kohteen kahteen osaan.

(a) Pohjoispuoli: Pelkästään kallioon louhittuja hautoja. Pohjoisosassa betonilla tuettuja hautoja. Noin 20 m pohjoiseen suuntautuvaa taisteluhautaa. 2 SR 2 (sortuneet) ja 1 E (8 ampujalle).

SUOJELUARVO: 4/5. Itäosa on jäänyt asutuksen alle ja täytetty. E-mallin asema olisi säilytettävä, koska niitä on vain 4 kpl koko linnoitusalueella (XXVIII:18, 19 ja 23) ja tämä on suurin (muut 4 ampujalle).

(b) Eteläpuoli: Suurimmaksi osaksi pelkkiä kallioon louhittuja hautoja. Pohjoisosassa betonilla tuettuja hautoja. Noin 40 m pituinen pohjoiseen suuntautuva taisteluhauta. 2 SR (sortuneet), 2 A, 3 B ja seitsemät hautoihin johtavat portaat. Eteläosassa kaksi suurta kallioon louhittua kuoppaa.

SUOJELUARVO: 2/5. Voidaan säilyttää, mikäli kohteen eteläpuolella oleva yhdystie säilyy.

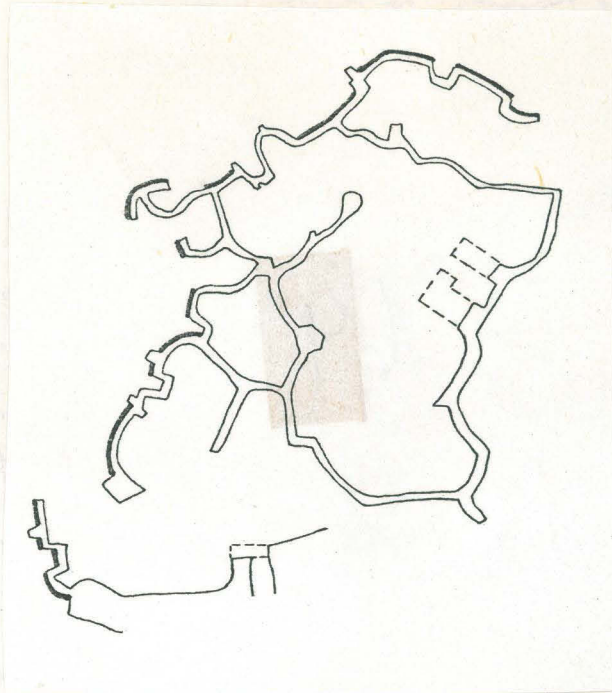
F5 P4a ja b (Mäkkylä)

XXVIII:19

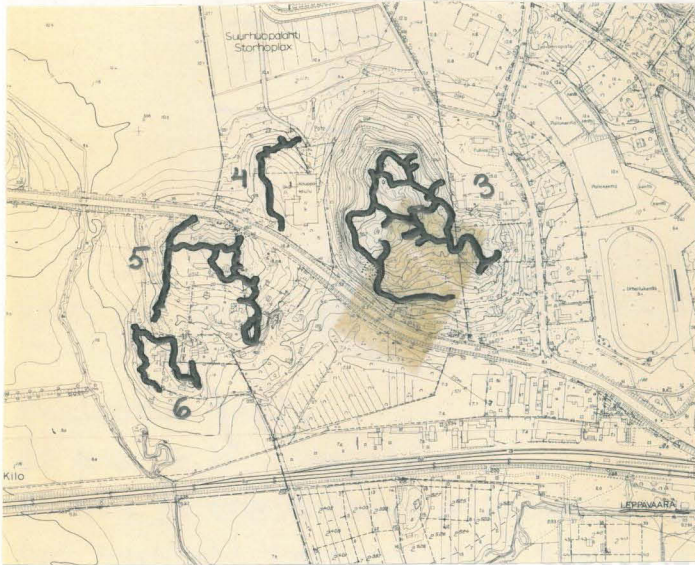
Pelkästään kallioon louhittuja hautoja. Länsi- ja pohjoisosassa betonilla tuettuja hautoja. Noin 130 m pituinen pohjoiseen ja länteen suuntautuva taisteluhauta. 2 SR (sortuneet), 3 A, 1 B, 2 C ja 1 E (4 ampujalle). Kolmeen hautaan johtavat portaat ja kaksi rakentamatonta kuoppaa. Eteläosassa n. 45 m² suuruisen kallioon louhittu suora luola, jolla on kaksi uloskäyntiä. Itäosassa kaksi kallioon louhittua luolaa, joista eteläinen n. 60 m² suuri suoran kulman muotoinen ja pohjoinen n. 45 m² suuruisen suora luola.

SUOJELUARVO: 4/5. Edustava kokonaisuus luolineen ja betonilla tuettuja hautoja. Noin 70 m pituinen länteen suuntautuva taisteluhauta. 12 SR (1 ehjä) ja 5 A. Yksi kallioon louhittu vedellä täytetty n. 10 m pituinen tunneli.

SUOJELUARVO: 4/5. Kivestä rakennetut osat edustavia. Eteläosa osittain täytetty risuilla.

KUVA 64. Kohde XXVIII:9.

KUVA 65. Tukikohta XXIX.

Tukikohta XXIX

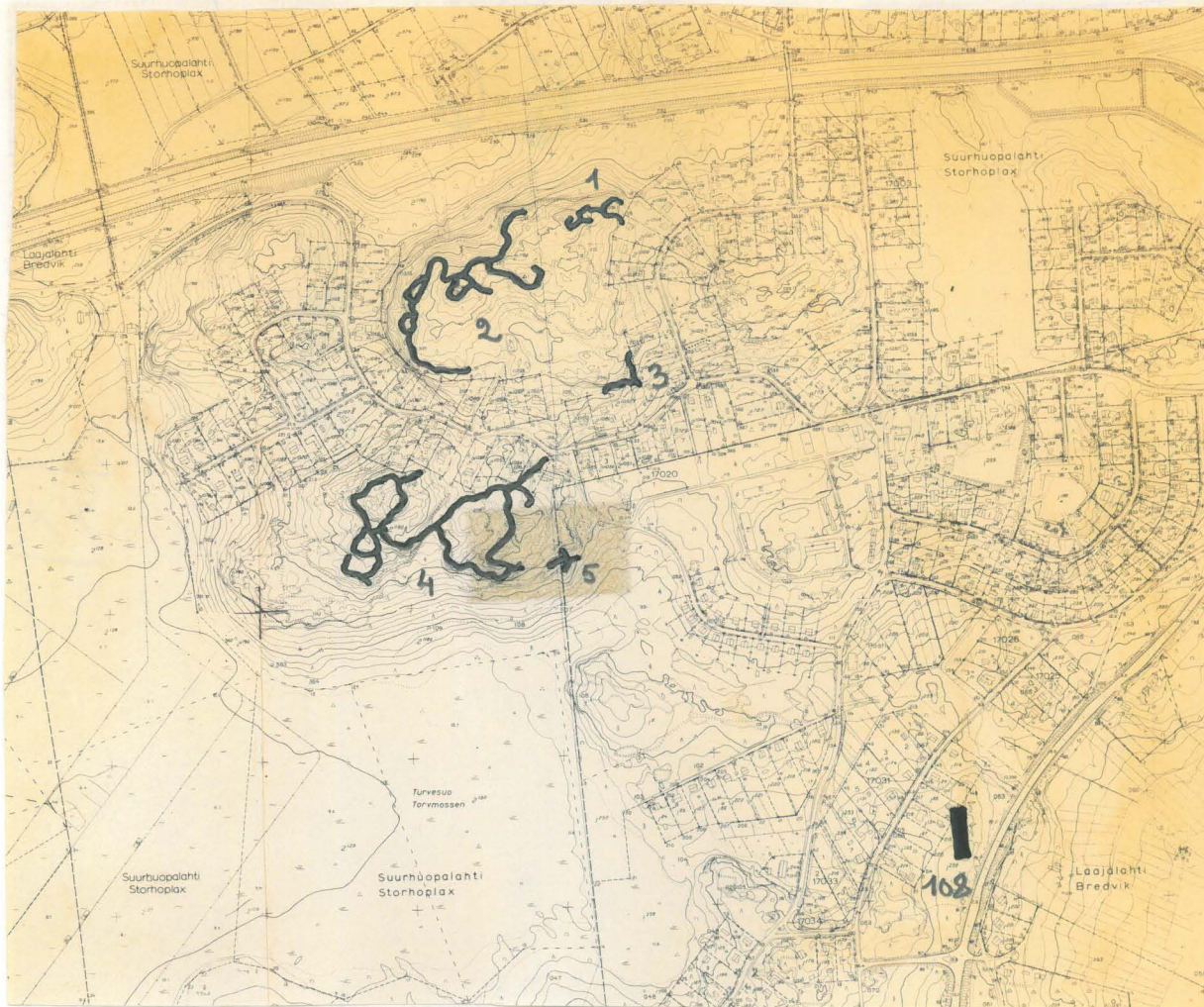
E5 S4a (Leppävaara)

Enimmäkseen pelkkiä kallioon louhittuja hautoja kuoppineen. Länsiosassa harkkokivimuurauksella tai betonilla tuettuja hautoja. Noin 70 m pituinen länteen suuntautuva taisteluhauta. 12 SR (1 ehjä) ja 5 A. Yksi kallioon louhittu vedellä täytetty n. 10 m pituinen tunneli.

SUOJELUARVO: 4/5. Kivestä rakennetut osat edustavia. Eteläosa osittain täytetty risuilla.

XXXI:4

XXIX:3

KUVA 66. Tukikohta XXXI.

Tukikohta XXXI

E4 R4a ja b (Laajalahti)

XXXI:4

Länsi- ja eteläosassa suurimmaksi osaksi betonilla tai harkkokivimuurauksella tuettuja kallioon louhit-
tuja hautoja. Länsiosassa jonkin verran pelkkiä kal-
lioon louhittuja hautoja. Pohjoisosassa pelkästään
maahan kaivettuja hautoja. Lännessä n. 130 m pitui-
nen pohjoiseen, länteen ja etelään suuntautuva tais-
teluhauta ja etelässä n. 30 m pituinen etelään suun-
tautuva. 10 SR (1 ehjä ja 1 lähes ehjä), 5 A ja 3 B.
Eteläosassa on portaat rakennettu hautaan. 1 C.

XXXIV:12-14

XXXIV:12

SUOJELUARVO: 4/5. Maahaudat erittäin hyvässä kunnossa,
mutta kohteen kaakkoispuolella olevaa osaa
käytetään kaatopaikkana. Kolme sortunutta
suojuhuonetta ja syvää maalla suojattua
yhdyshautaa (XXXI:5).

SUOJELUARVO: 5/5. Kaikki asemat avoimia. Kuuluu
kokonaisuuteen.

KUVA 67. Tukikohta XXXIV.

Tukikohta XXXIV

E2 P4c ja d (Westend)

XXXIV:12-14

Kohteet XXXIV:12b-14 on käsiteltävä kokonaisuutena.

E2 P4c ja d (Westend)

XXXIV:12

Toppelundintie jakaa kohteen kahteen osaan.

(a) Pohjoispuolella betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Noin 40 m pituinen länteen suuntautuva taisteluhauta. Suojahuoneita ei ole, 1 C.

SUOJELUARVO: 1/5.

(b) Eteläpuolen pohjoisosassa maahan kaivettuja hautoja, muualla betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Noin 30 m pituinen länteen suuntautuva taisteluhauta.

1 SR (avoin), 1 A ja 2 C.

SUOJELUARVO: 5/5. Kaikki asemat avoimia. Kuuluu kokonaisuuteen.

KUVA 68. Tukikohta XXXIV.

E2 P4c (Westend), Kokkokallio)

XXXIV:13

Suurin osa betonilla tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Keskiosassa n. 20 m pituinen maahan kaivettu hautoja. Noin 150 m pituinen länteen suuntautuva taisteluhauto. 3 SR (2 avointa, 1 sortunut), 3 A ja 1 C. SUOJELUARVO: 5/5. Asemat avoimia. Kuuluu kokonaisuuteen. rakentamatonta kuoppaa ja kallioon louhittu n. 25 m²

E2 P4c (Westend)

XXXIV:14

Kallioon louhittu n. 35 m² suuruinen luola kohteen XXXIV:13 itäpuolella. hyvässä kunnossa.

SUOJELUARVO: 1/5. Kuuluu kokonaisuuteen.

F5 R3b ja d R4a ja c (Pajamäki, Pitäjänmäen teollisuusalue)

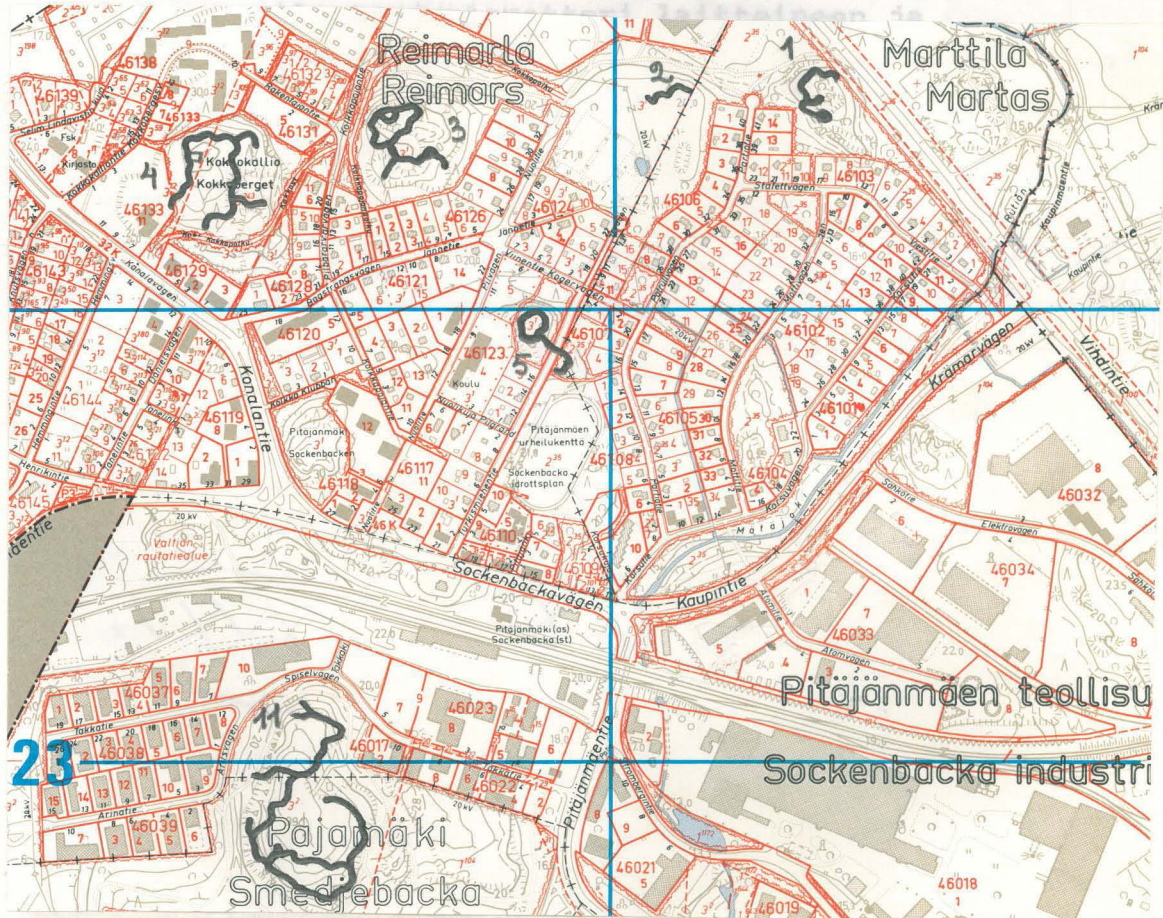
XXXV:11

F6 S1a (Marttila) kivimuurauksella tuettuja kallioon

XXXV:1

Pohjoisosassa betonilla ja harkkokiivimuurauksella tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Eteläosassa maahan kaivettuja hautoja. Noin 30 m pituiseen suuntautuva taisteluhauto. 1 SR11, 1 SR 2, 1 A ja 1 C. Kahdet hautaan johtavat portaat ja kaksi rakentamatonta kuoppaa. itsemän rakentamatonta kuoppaa.

SUOJELUARVO: 3/5. Osa haudoista käytetty kaatopaikkana.

KUVA 68. Tukikohta XXXV.

F6 R1a (Reimarla, Kokkokallio)

XXXV:4

Enimmäkseen betonilla ja harkkokivimuurauksella tuet-
tuja hautoja. Länsi- ja eteläosassa jonkin verran pelk-
kiä kallioon louhittuja hautoja. Noin 80 m pohjoiseen
suuntautuvaa taisteluhautaa. 5 SR (yksi ehjä), 3 A,
2 B ja 2 C. Kuudet hautoihin johtavat portaat, kaksi
rakentamatonta kuoppaa ja kallioon louhittu n. 25 m²
suuruinen luola. Koko linnoitusalueella on ainoas-
SUOJELUARVO: 4/5. Katetut varustukset vaurioituneet,
muuten hyvässä kunnossa.

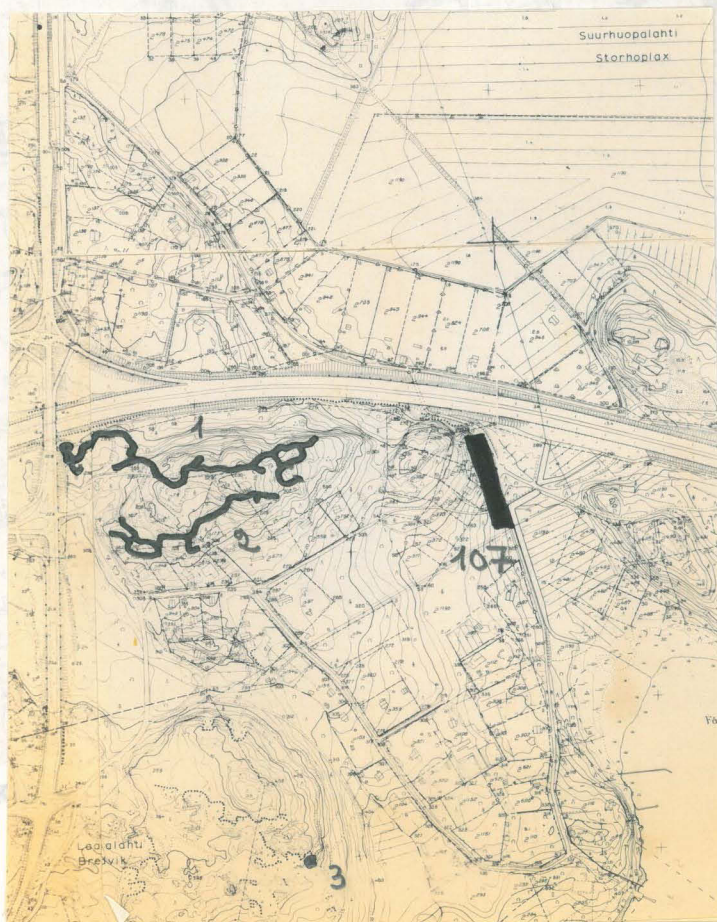
XXXVI:1

E5 Sic T1a (Elfvik)

XXXVI:2

F5 R3b ja d R4a ja c (Pajamäki, Pitäjämäen teol-
lisuusalue) ja kuoppineen. Paikoitte-
Enimmäkseen harkkokivimuurauksella tuettuja kallioon-
louhittuja hautoja. Paikoitellen betonilla tuettuja
osia. Keskiosassa n. 60 m sortunutta maahan kaivet-
tua hautaa. Noin 280 m kaikkiin ilmansuuntiin suun-
tautunutta taisteluhautaa. 3 SR (yksi 3 x 10 m suuri
holvikattoinen), 11 A, 1 B ja 4 C. Viidet hautoihin
johtavat portaat ja seitsemän rakentamatonta kuoppaa.
SUOJELUARVO: 4/5. Alueelle on v. 1940 rakennettu
ilmatorjuntapatteri laitteineen ja
luolineen.

XXXV:11

KUVA 69. Tukikohta XXXVI.

Tukikohta XXXVI

E5 S1d T1b (Elfvik)^{a)}

XXXVI:1

Itäosassa pelkkiä kallioon louhittuja hautoja kuoppineen. Länsiosassa täytetty lähes kokonaan, paitsi 2 ehjää D-mallin asemaa (molemmat kolmelle ampujalle). SUOJELUARVO: 5/5. Kohde sinänsä ei ole suojelemisen arvoinen. Suojeluarvo liittyy vain ase-
kivillä tuettuihin. Koko linnoitusalueella on ainoas-
maisesti alustaan 3 D-mallin asemaa (XI:3 ja XXXVI:1).
SUOJELUARVO: 4/5. Kohde on edustava kivillä tuettu va-

E5 S1c T1a (Elfvik)

XXXVI:2

Suurimmaksi osaksi pelkkiä kallioon louhittuja hautoja kuoppineen. Paikoitellen jonkun verran betonilla tuettua hautaa. Koillisessa F-mallin asema 8 ampujalle ja kaakossa F-mallin asema 9 ampujalle. Länsiosassa avoin D-mallin pesäke (?).

SUOJELUARVO: 5/5. Kohde sinänsä ei ole suojelemisen arvoinen. F-mallin asemat ovat ainoat koko linnoitusalueella.

XXXVII:9

KUVA 70. Tukikohta XXXVII.

konseissa XXXVII:6.

Tukikohta XXXVII

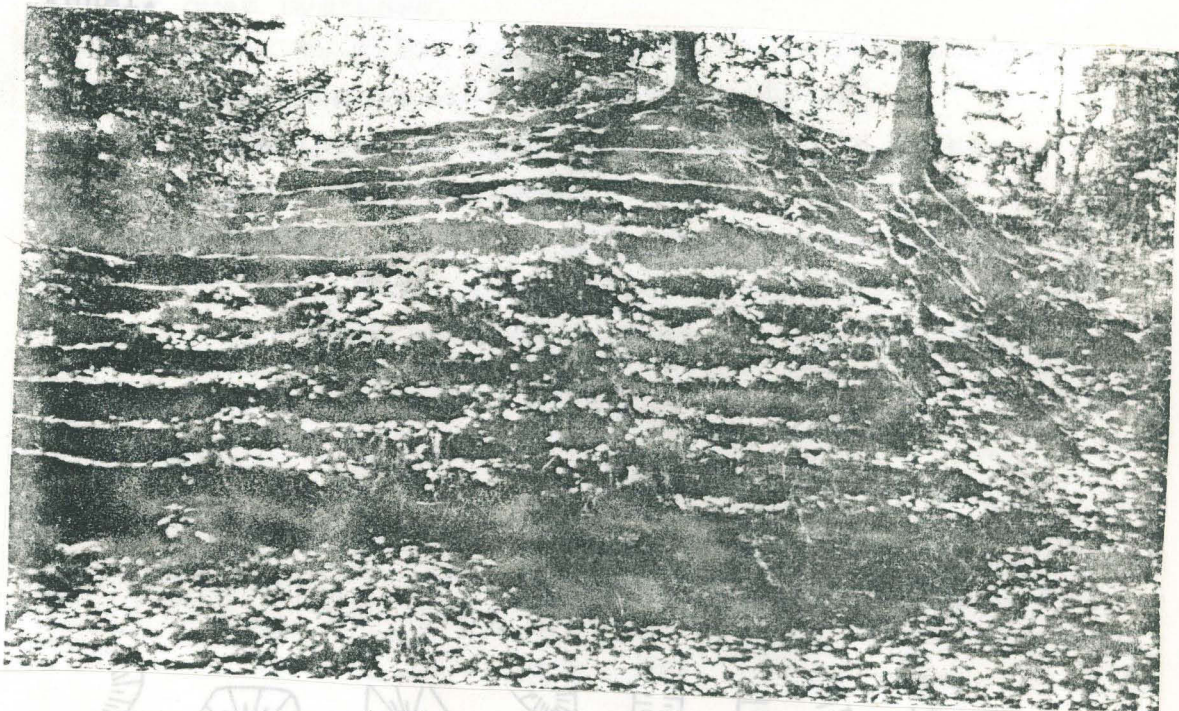
E3 S4a ja c (Tapiola)

XXXVII:6

Enimmäkseen harkkokivimuurauksella tuettuja kallioon louhittuja hautoja. Keskiössä maahan kaivettuja hautoja. Noin 80 m länteen suuntautuvaa taisteluhautaa. 7 SR, 1 A ja 5 B. Yksi suojahuone (6 x 12 m) on ollut sisältä puulla vahvistettu ja betonilla ja kivillä tuettu siten, että seinät paksunevat porrasmaisesti alaspäin.

61

SUOJELUARVO: 4/5. Kohde on edustava kivillä tuettu varustus. Suuri suojahuone on erikoisuus, koska samankaltaisia on vain kaksi koko linnoitusalueella (XXXVII:6, 9).

KUVA 71. Suojahuonekohteessa XXXVII:6.

E3 S3d (Tapiola)

XXXVII:9

Haudat on suurimmaksi osaksi täytetty kerrostaloja rakennettaessa. Itäpuolella on 3 x 10 m suuruinen suojahuone, jonka seinät paksunevat porrasmaisesti alaspäin. Rakennusaineena on ollut betoni, harkkokivi ja puu.

SUOJELUARVO: 3/5. Suojahuone on säilyttämisen arvoinen osa. Se on osaksi luhistunut, mutta kuitenkin paremmassa kunnossa kuin vastaava kohteessa XXXVII:6.

K5 P3a (Myllypuro)

65

Tykkipatterit

Patterit on pyritty esittämään kuvissa sellaisina kuin ne rakennettiin. Pääsuuntana on ilmoitettu patterin ampumisuunta silloin kun tykit osoittavat suoraan eteenpäin.

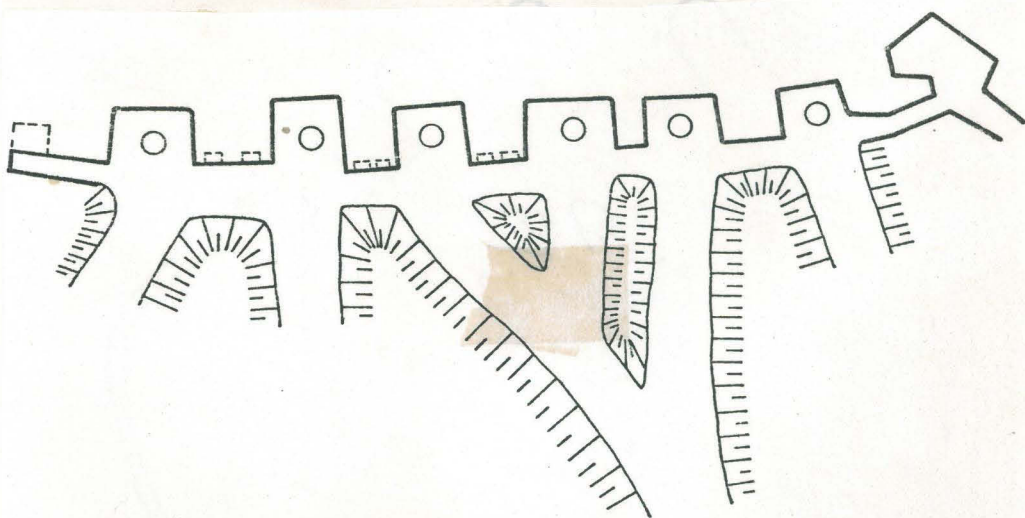
Tykkiasemien välissä maanpinnan tasossa on niin ikään L6 R1d (Mellunmäki ja Vuosaari) Rintasuojus on jyrkästi nouseva kalliioseinä, jota paikoitellen on louhittu. Suojahuoneiden kohdalla rintasuojus on betonilla tuettu maahan kaivettu hauta. Patterin pohjoispäässä on sortunut suojahuone ja eteläpäässä rakentamaton kuoppa. Tykkiasemien välissä on kaksi lähes ehjää suojahuonetta, yhteensä niitä on kuusi. ovat pystyssä.

61

Aseistuksena on ollut 6 kpl 152 mm pronssihaupitsia, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan $40-50^{\circ}$. Patteri sijaitsee yhdystien koillispuolella, tykkiasemiin johtaa neljä tietä.

SUOJELUARVO: 4/5. Patteri liittyy kohteisiin I:9-20.

Tämä on linnoituksen ainoa säilynyt kuuden tykin patteri (toinen, no 77, on jäänyt asutuksen alle).

KUVA.72. Patteri 61.

KUVA 73. Patteri 65.

K5 P3a (Myllypuro) Kontula)

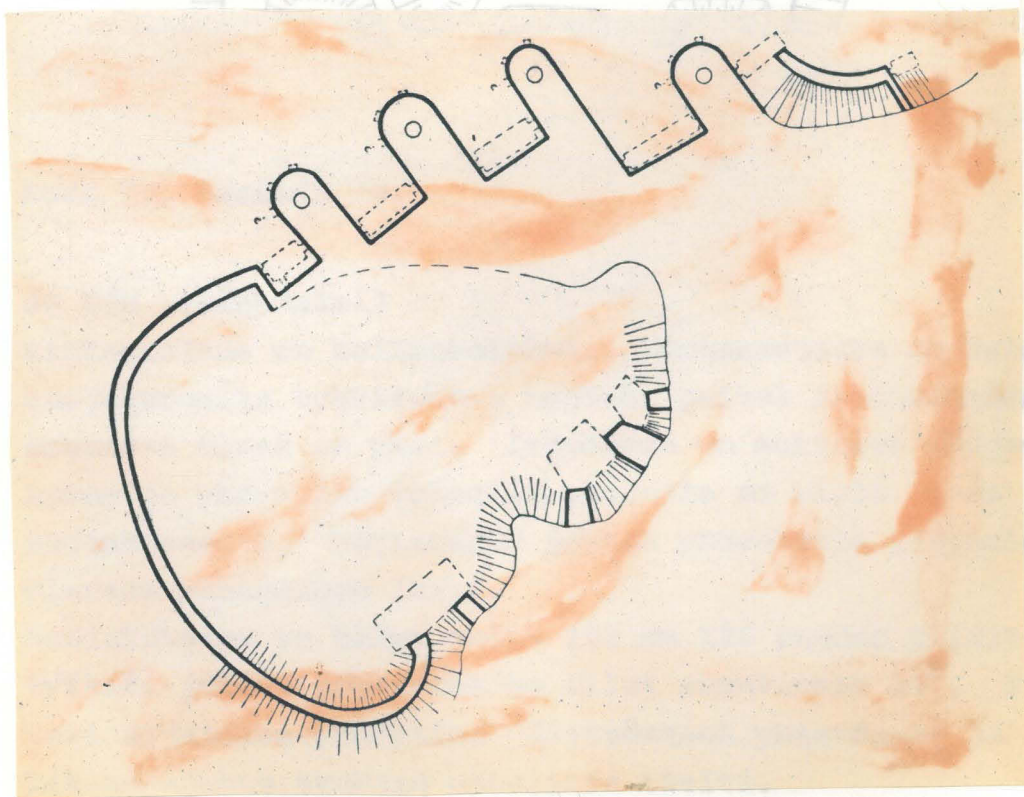
65

Rintasuojana on betonilla tuetut kallioon louhitut syvennykset. Rintasuojassa on jokaista tykkiasemaa kohden kaksi ampumatarvikekomeroa ($\approx 1,5 \text{ m}^2$) sekä myöhemmin umpeenmuurattu tila.

Tykkiasemien välissä maanpinnan tasossa on niin ikään myöhemmin umpeenmuurattu suojahuone, kolme tykkiasemien välissä ja yksi kummassakin päässä. Patterin eteläpäässä on ehjä suojahuone ja betonilla tuettu kallioon louhittu hauta. Pohjoisosassa on n. 15 m betonilla tuettua hauta, joka jatkuu hirsillä tuettuna maahan kaivettuna hautana takana olevaan kolmeen suojahuoneeseen. Sortuneet suojahuoneet ovat olleet kivillä tuettuja. Savupiiput ovat pystyssä.

Aseistuksena on ollut neljä 280 mm mörssäriä, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan 60° . Pattereille tulee yhdysteitä pohjoisesta, lounaasta ja etelästä. Tykit on voitu ajaa suoraan asemiinsa.

SUOJELUARVO: 5/5. Patteri liittyy v. 1915 suunnitelmiin, no. MTE. Linnoitusalueen maarintaman suurin ja edustavin.

KUVA 73. Patteri 65.

K6 P3b (Kivikko ja Kontula)

70

Rintasuojuksena on maavalli, joka tykkien puolelta on tuettu betonilla. Rintasuojojassa on tykkiasemaa kohden 2 melkein ehjää suojahuonetta. Patterin keskellä on sortunut suojahuone.

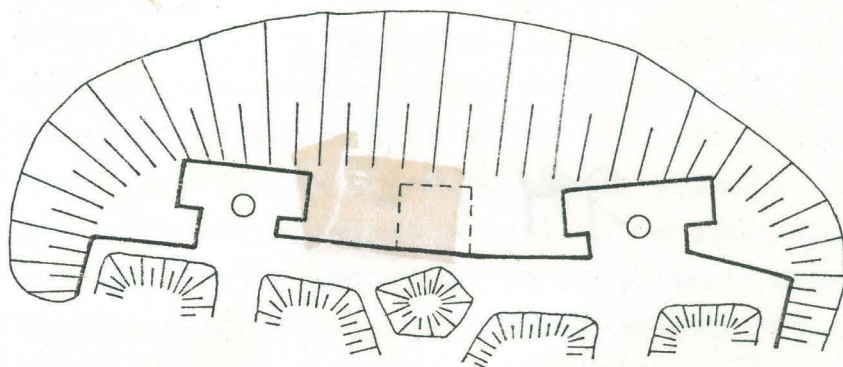
Aseistuksena on ollut kaksi 152 mm canet-tykkiä, joiden pääsuuntana on ollut suuntimaan 10° . Patteri sijaitsee yhdystien pohjoispuolella ja sieltä johtaa kaksi tietä tykkejä vasten tykkiasemiin.

SUOJELUARVO: 3/5. Patteri liittyy kohteisiin IV:1-14.

Koko linnoitusalueen maarintamalla on ollut vain 8 canet-tykeille tarkoitettua patteria. Ainoastaan kaksi (no 70 ja 108) ovat säilyttämisen arvoiset ja nekin ovat erimallisia.

KUVA 75. Patteri 72.

G6 P2d (Maunahneva)

ollut
hden on
iden li-
yhteydessä.
ojahuone.
n rannikko-
330°.
lältä

3, joiden

KUVA 74. Patteri 70.

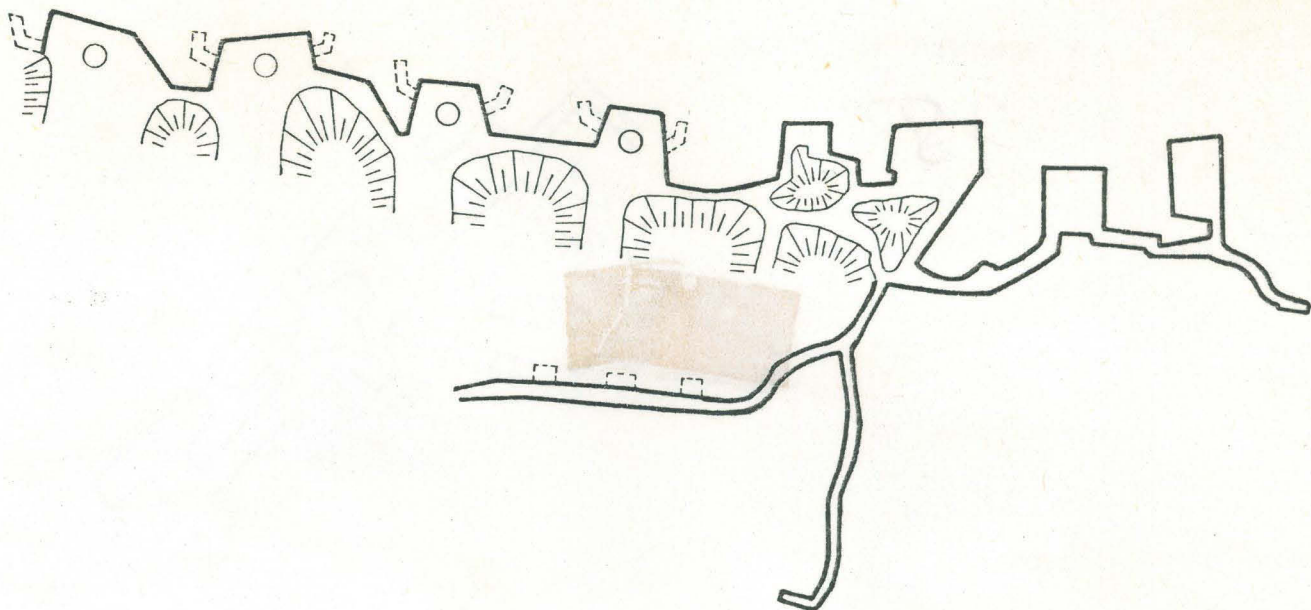
J6 S3b (Ala-Malmi)

72

Rintasuojana on kallioseinä. Rintasuojojassa on kaksi suojahuonetta tykkiasemaa kohden, paitsi läntisimmässä asemassa missä on yksi. Itäpäässä on sortunut suojahuone ja yhdystien toisella puolella on vielä kolme suojahuonetta. Patterista johtaa yhdyshauta itäpuolella olevaan kohteeseen IX:12.

Aseistuksena on ollut neljä 152 mm 120 puudan piiritys-tykkiä, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan 10° . Patteri sijaitsee yhdystien välittömässä yhteydessä ja tykit on ajettu suoraan asemiinsa tieltä.

SUOJELUARVO: 3/5.

KUVA 75. Patteri 72.

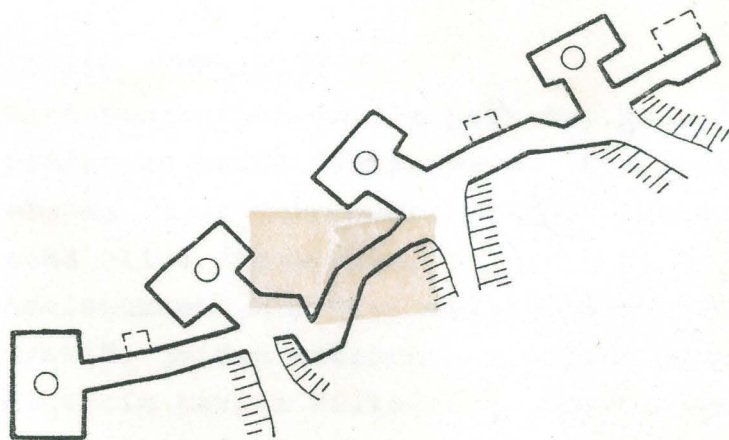
G6 P2d (Maununneva)

91

Rintasuojausena ollut maavalli on ilmeisesti ollut hirsillä tuettu (lahonneet). Tykkiasemaa kohden on mahdollisesti ollut kaksi suojahuonetta. Niiden lisäksi on kolme suojahuonetta rintasuojuksen yhteydessä. Kohde XXIII:3 on ollut patteriin liittyvä suojahuone. Aseistuksena on ollut neljä 152 mm 190 puudan rannikotykkiä, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan 330° . Tykkiasemiin johtaa takana kulkevalta yhdystieltä kolme tietä, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan $310-320^{\circ}$.
SUOJELUARVO: 2/5. Liittyy kohteisiin XXIII:2,3, joiden kolme tietä eteläpuolella patteri on.

95

SUOJELUARVO: 3/5.

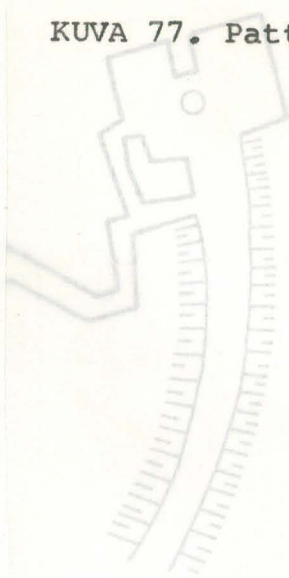
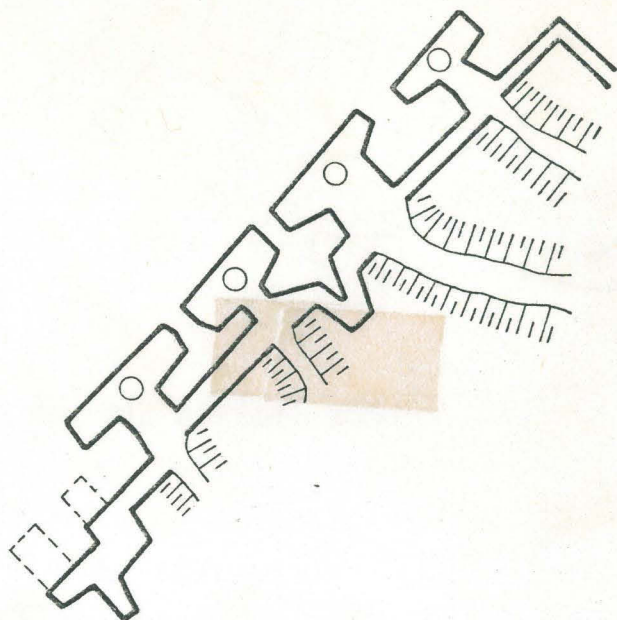

KUVA 76. Patteri 91. (Kohde XXVIII:17 välittömässä yhteydessä).

103

ämä. Pohjois-
kaksi tykki-
eskellä on
dan rannikko-
an $270-290^{\circ}$.
nyinen Sota-

KUVA 77. Patteri 95.

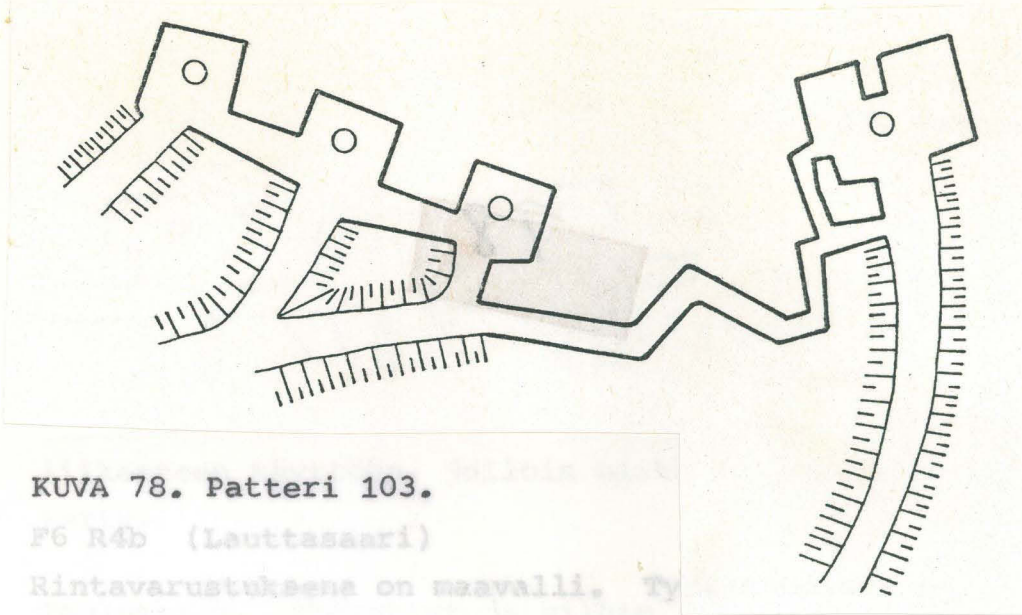
104

uja seinämiä. Patteri
 on jäänyt suurimmaksi osaksi asetuksen alle. Ainoas-
 taan yksi tykkiasema kalliioon louhittuina ammuskomeroi-
 neen (n. 3 m²) ja tykinperustoinen on säilynyt. Sen ete-
 F5 T4b (Pohjois-Haaga) 95
 Rintavarustuksena on kallioseinämä ja maavalleja.
 Pohjoisosassa on ilmeisesti ollut tuettu hirsillä, etelä-
 osa betonilla. Rintasuojuksessa on kutakin tykkiasemaa
 kohden kaksi sortunutta suojahuonetta. Eteläpäässä on
 kaksi betonilla tuettua sortunutta suojahuonetta.
 Aseistuksena on ollut neljä 152 mm 190 puudan piiritys-
 tykkiä, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan 310-320°.
 Patterin itäpuolella kulkee yhdystie, josta johtaa
 kolme tietä tykkiasemiin.

SUOJELUARVO: 3/5.

108

Rintasuoja on betonilla vahvistettu kallioseinämä.
 E6 T1c (Mäkkylä) 103
 Rintasuojana on maalla peitetty kallioseinämä. Pohjois-
 päässä on kaksi tykkiasemaa. Eteläpäässä kaksi tykki-
 asemaa ja suojahuoneen paikka. Patterin keskellä on
 ehkä ollut suojahuone.
 Aseistuksena on ollut neljä 152 mm 190 puudan rannikko-
 tykkiä, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan 270-290°.
 Patterin takana kulkevalta yhdystieltä (nykyinen Sota-
 leskentie) johtaa kaksi tietä tykkiasemiin.
 SUOJELUARVO: 3/5. Patteri liittyy v. 1915 suunnitelmiin
 no 4 (kohteen XXVIII:17 välittömässä yhtey-
 dessä).

108.

KUVA 78. Patteri 103.

F6 R4b (Lauttasaari)

Rintavarustuksena on maavalli. Ty

E5 T4b (Mäkkylä) tykinperustaa ja asemaa kohden on

Rintasuojuksena on kallioon louhittuja seinämiä. Patteri on jäänyt suurimmaksi osaksi asutuksen alle. Ainoastaan yksi tykkiasema kallioon louhittuina^{e/} ammuskomeroineen (n. 3 m²) ja tykinperustoineen on säilynyt. Sen eteläpuolella on kivillä tuettu suojahuone, joka on sortunut. Aseistuksena on ollut neljä 229 mm mörssäriä, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan 270°. Patteri on yhdystien (nykyinen Sininärhentie) välittömässä yhteydessä.

SUOJELUARVO: 3/5. Patteri liittyy v. 1915 suunnitelmiin no 3. Tykkiasema on säilyttämisen arvoinen, koska koko linnoitusalueen maarintaman 74 patterista vain kolmessa on selvästi näkyvissä tykin perustat (no 65, 104, 116).

116

104

E4 S3b (Laajalahti)

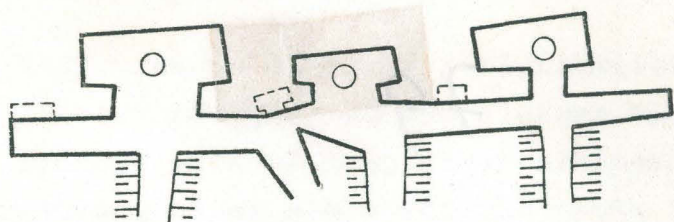
Rintasuojaus on betonilla vahvistettu kallioseinämä. Tykkiasemaa kohden on rintasuojuksessa kaksi suojahuonetta. Näiden lisäksi on kolme sortunutta suojahuonetta.

Aseistuksena on ollut 2 kpl 152 mm canet-tykkiä, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan 270°. Patterin takana kulkevalta yhdystieltä (nykyinen Hagalundintie) on aseisiin johtanut kaksi tietä.

SUOJELUARVO: 4/5. Parhaiten säilynyt canet-tykeille tarkoitettu maarintaman patteri (ks. myös no 70 perustelut). Pohjoisosa on osittain täytetty ja muuta^{osa} käytetään kaatopaikkana.

108

KUVA 79. Patteri 108.

arvoisiksi mikäli niihin
ittuja varustuksia edel-
sessä muodossa. Muita
alukossa 5. Suurin osa
niiden tultua paikallis-

liikenteen käyttöön, jolloin niitä on paranneltu ja päälly-

F6 R4b (Lauttasaari)

116

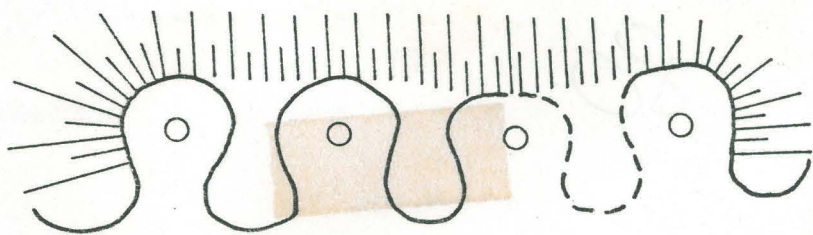
Rintavarustuksena on maavalli. Tykkiasemista on näkyvissä kolme tykinperustaa ja asemaa kohden on ollut kaksi suojahuonetta. Patterin takana on lisäksi ollut kaksi (pieni ja suuri) suojahuonetta. Molemmat ovat sortuneet, mutta pienemmän savupiippu on pystyssä.

Aseistuksena on ollut neljä 229 mm tykkiä, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan 270° . Patterille ovat johtaneet tiet joko nykyistä Vaskiniementietä tai kävely-polkua (pohjoisesta) pitkin.

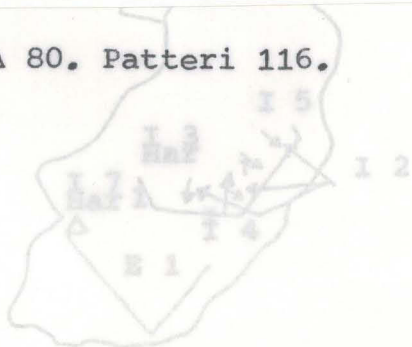
SUOJELUARVO: 3/5. Ensimmäinen patteri tällä paikalla on vuodelta 1855. Rakennettu uudestaan

Tässä on huonosti vuosina 1885 ja 1915. Saunaseuran tie vuosien 1914-17 halkaisee patterin kahteen osaan. Saarilla: Harakka, Kuninkaansaari, Lehmäsaari, Nuottasaari, Santahamina (Itäniemeä lukuunottamatta). Santahaminan

saari ja

KUVA 80. Patteri 116.

Yhdystiet

Yhdystiet on katsottu säilyttämisen arvoisiksi mikäli niihin liittyy edellisissä kappaleissa mainittuja varustuksia edellyttäen, että ne ovat lähes alkuperäisessä muodossa. Muita yhdysteitä ei ole otettu huomioon taulukossa 5. Suurin osa ei huomioiduista teistä on hävinnyt niiden tultua paikallisliikenteen käyttöön, jolloin niitä on paranneltu ja päällystetty.

Taulukko 5. Yhdystiet ja niihin liittyvät varustukset.

KUVA 82. Harmajan 152 ms patteri.

Mustavuoren alue (Länsisalmi)

I:9-20

Westerkullan kartanon alue (Länsimäki)

II:1-10

Malmin ampumaradan alue (Kivikko ja Jakomäki)

IV:1-14

Tähystäjänpuisto (Mäkkylä)

XXVIII:18-20

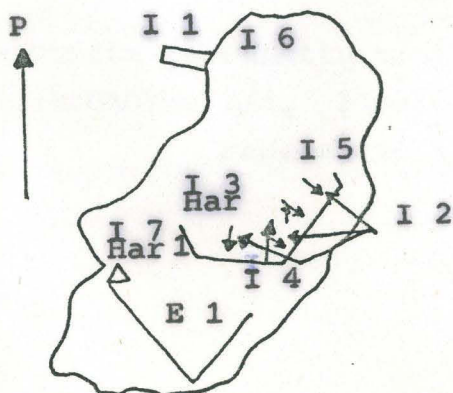
Meririntama

Tässä on huomioitu ainoastaan ne saaret, joissa on vuosien 1914-17 varustuksia. Niitä ei ole seuraavilla saarilla: Harakka, Kuninkaansaari, Lehmäsaari, Nuottasaari, Santahamina (Itäniemeä lukuunottamatta), Santahaminan Isosaari, Suomenlinnan saaret, Teerisaari, Vallisaari ja Vasikkasaari.

SUOJELUARVO: 4/5. Toisen maailmansodan aikana patterin

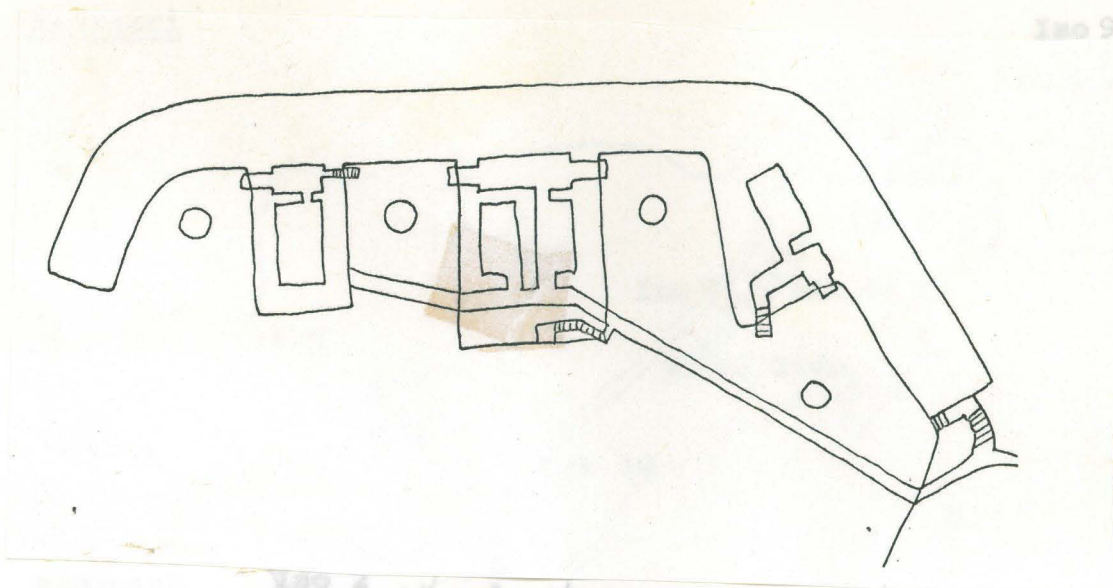
Harmaja

päälle on rakennettu ilmatorjuntapatteri (laitteineen). Läntisin kellari on täy-

KUVA 81. Harmaja.

Har 1

KUVA 82. Harmajan 152 mm patteri.

Patterin rintasuojuksen sisällä ja maanpinnan alapuolella on kolme erikokoista kellaria. Itäisimmässä on kaariraudoitettu huone ja ammusten nostolaitteet huoneessa, josta nousee rappuja pitkin tykkiasemaan. Läntisin huone on samanlainen mutta pienempi. Keskimmaisessä kellarissa on kolme huonetta ja kaksi ammusten nostolaitetta. Huoneisiin pääsee käytävästä, jonka sisäänkäynnit ovat patterin keskellä ja länsipäässä. Jokaisella tykkiasemalla on rintasuojassa kaksi ampumatarvikekomeroa (à 2 m³).

Har 152

Aseistuksena on ollut neljä 152 mm canet-tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 120° ja 240° välillä.

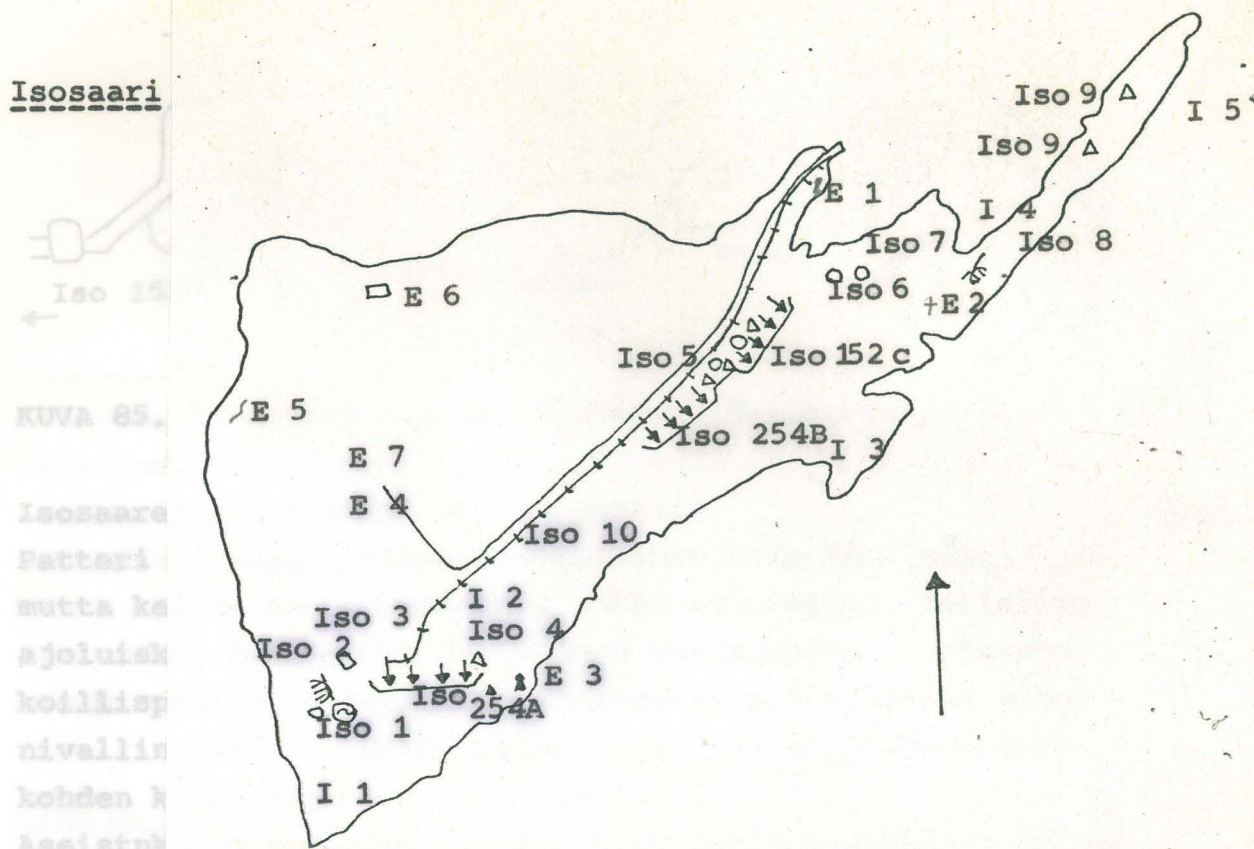
SUOJELUARVO: 4/5. Toisen maailmansodan aikana patterin päälle on rakennettu ilmatorjuntapatteri (laitteineen). Läntisin kellari on täytetty vedellä.

Betonista rakennettu mittastorni.

SUOJELUARVO: 3/5. Ilmatorjunnan mittausasema on rakennettu katolle.

Har 1

SUOJELUARVO: 4/5. Patteri on ulkopuolelta uusittu, mutta kellariratkaisu on säilyttämisen arvoinen.

Isosaari

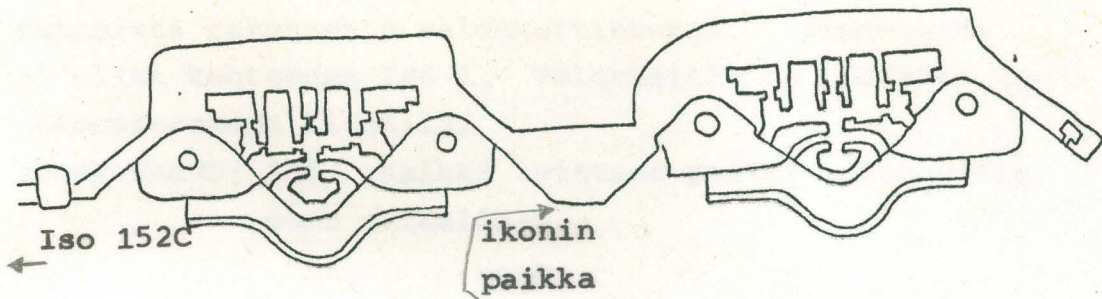
KUVA 83. Isosaari. Ilmut suuntimien 81° ja 201° välillä.
SUOJELUARVO: 4/5. Kuten Iso 254A.

KUVA 84. Isosaaren 254 mm:n patteri (A-patteri).

Isosaaren eteläisempi 254 mm patteri (C-patteri).
Patterin rintasuojan sisällä ja maanpinnan alapuolella on jokaista jaosta varten kellari, jossa on kuusi huonetta ja kaksi hissitilaa. Hissi- ja keskushuoneiden katto on rautakiskoitettu ja muiden huoneiden kaarirauhoitettu. Rintasuojassa on jokaista tykkiasemaa kohden neljä ampumatarvikekomeroa ($2 \times 2 \text{ m}^3$ ja $2 \times 1 \text{ m}^3$). Aseistuksen on ollut neljä 254 mm durlachertykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 120° ja 240° välillä. SUOJELUARVO: 4/5. Patteri on ulkopuolelta uusittu, mutta kaksikerroksinen kellariratkaisu on säilyttämisen arvoinen. hden on kaksi ampumatarvikekomeroa (1 m^3) rintasuojassa. Aseistuksena on ollut neljä 152 mm canet-tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 70° ja 198° välillä. SUOJELUARVO: 4/5. Kuten Iso 254A.

Iso 254AIso 152

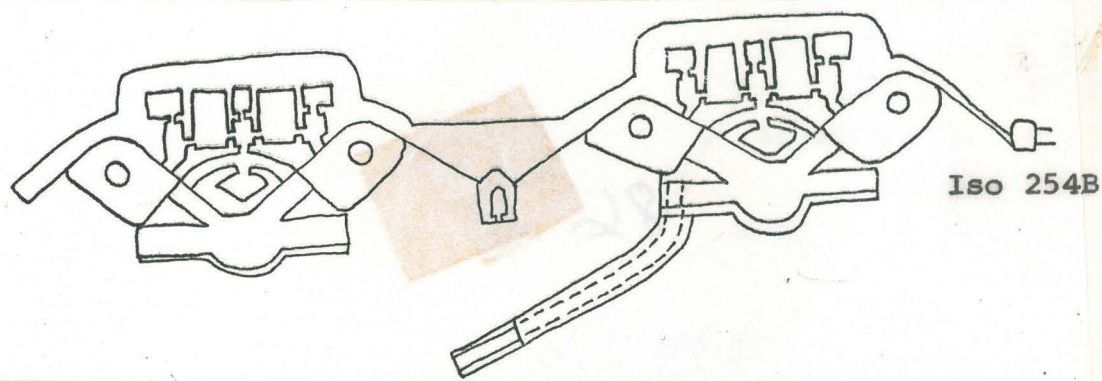
KUVA 85. Isosaaren 254 mm:n patteri (B-patteri).

Isosaaren pohjoisempi 254 mm patteri

Patteri on pääpiirteissä samanlainen kuin Iso 254A, mutta kellarien huoneet ovat vähän suurempia. Kellarien ajoluiskat poikkeavat Iso 254A:n vastaavista. Patterin koillispuolella on betonista rakennettu mittaustorni betonivallin puolella. Rintasuojassa on jokaista tykkiasemaa kohden kaksi ampumatarvikekomeroa ($\approx 1 \text{ m}^3$).

Aseistuksena on ollut neljä 254 mm durlachertykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 81° ja 201° välillä.

SUOJELUARVO: 4/5. Kuten Iso 254A.

KUVA 86. Isosaaren 152 mm:n patteri (C-patteri).

Isosaaren 152 mm patteri

Patteri on pääpiirteissään samanlainen kuin Iso 254A.

Kellareiden huoneet ovat lähes samansuuruiset kuin Iso 254:ssä. Patterin lounaispuolella on lisäksi miehistösuoja. Ajoluiskat poikkeavat sekä Iso 254A:n että Iso 254B:n vastaavista. Patteri on yhdistetty Iso 254B:hen 20 m pitkällä betonivallilla, jonka molemmissa päissä on mittaustornit. Patterin keskellä on betonista rakennettu kaksikerroksinen mittaustorni. Jokaista tykkiasemaa kohden on kaksi ampumatarvikekomeroa ($\approx 1 \text{ m}^3$) rintasuojassa.

Aseistuksena on ollut neljä 152 mm canet-tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 70° ja 198° välillä.

SUOJELUARVO: 4/5. Kuten Iso 254A.

Betonista rakennettu valonheitintorni. Voima-asema on ollut kohteessa Iso 1. Valonheitin on nostettu valaisuasemaansa hissillä.

Iso 2

SUOJELUARVO: 3/5. Kaikki laitteet paitsi valonheitin ovat paikallaan.

Betonista rakennettu valonheitinasema, jossa on kaakelilattia. Rakennuksessa on koneasema, eteinen ja valonheittimen suojahuone. Valonheitin on nostettu valaisuasemaan hissillä.

Iso 8

SUOJELUARVO: 3/5. Ulkopuolelle on rakennettu lisätiloja.

Kat 254

Saaren kuljetuksiin käytetty veturi ja vaunu.

Iso E1

SUOJELUARVO: 5/5. Kunnostettu.

Katajaluoto

katot ovat rakennettu jonkin
Aseistuksena
ampumasektor
SUOJELUARVO:

Kakkeikerroks
kuin patteri
SUOJELUARVO

Kallio
huon

kat

kat

kat

kat

kat

kat

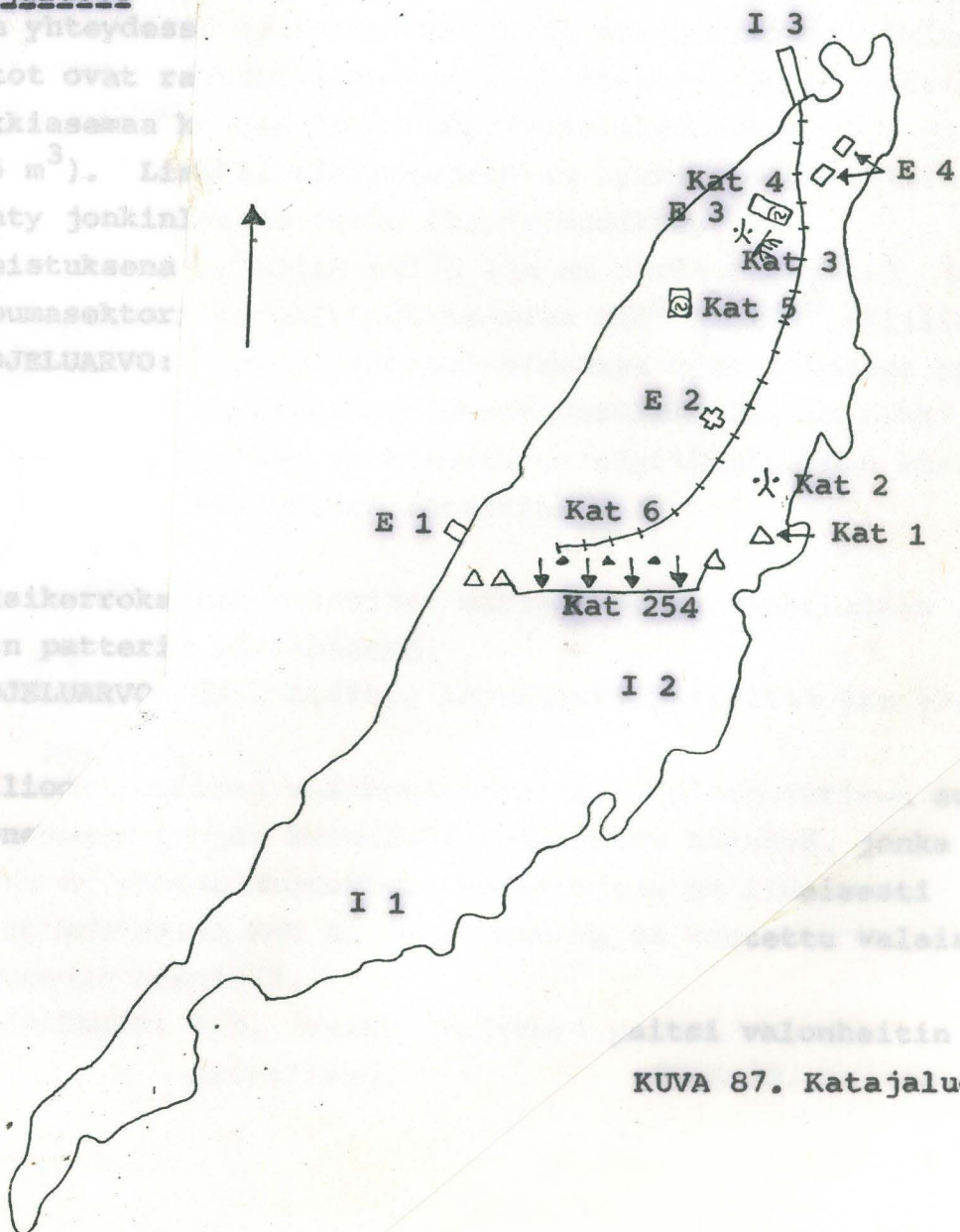
kat

kat

kat

kat

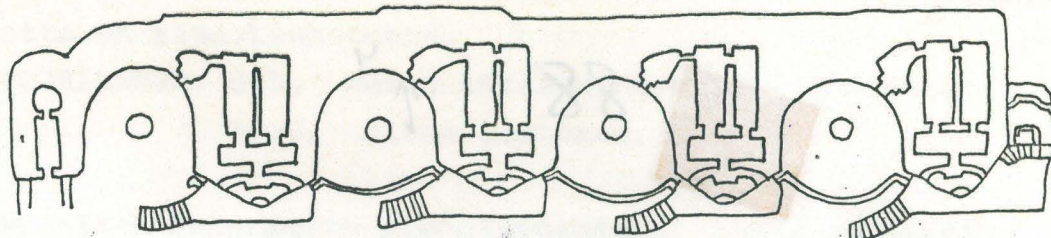
kat

Kat 1

Kat 3

KUVA 87. Katajaluoto.

KUVA 88. Katajaluodon 254 mm:n patteri.

Katajaluodon 254 mm patteri

Kat 254

Patterin rintasuojuksen sisällä ja maanpinnan alapuolella on jokaista tykkiasemaa kohden samanlainen huoneyhdistelmä, kolme huonetta ja hissihuone. Katot ovat rautakiskotettuja. Tykkiperustan alapuolella kulkee holvattu käytävä yhdistäen kellarit keskenään. Itäpäässä on pieni varasto, jossa on rautakiskotettu katto. Rintasuojan yhteydessä on kolme betonista mittaustornia, joiden katot ovat rautakiskotettuja. Rintasuojassa on jokaista tykkiasemaa kohden kaksi ampumatarvikekomeroa (0,2 ja 1,5 m³). Lisäksi rintasuojaan on tykkiasemien väliin tehty jonkinlainen avoin tähystyspaikka.

Aseistuksena on ollut neljä 254 mm durlachertykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 120° ja 240° välillä.

SUOJELUARVO: 5/5. Itäpäässä olevassa tykkiasemassa on kunnossa oleva alkuperäinen 254 mm tykki ja sen yhteydessä on käyttökelpoinen käsikäyttöinen ammushissi.

Kaksikerroksinen betoninen mittaustorni, samanlainen kuin patterin länsipäässä.

Kat 1

SUOJELUARVO: 3/5. Liittyy läheisesti patteriin Kat 254.

Kallioon louhittu valonheittinasema. Valonheittimen suoja- huoneeseen johtaa betonista rakennettu käytävä, jonka katto on rautakiskotettu. Voima-asema on ilmeisesti ollut kohteessa Kat 4. Valonheitin on nostettu valaisuasemaansa hissillä.

Kat 3

SUOJELUARVO: 5/5. Kaikki laitteet, paitsi valonheitin ovat paikallaan.

KUVA 89. Kuivasaari.

Betonista rakennettu koneasema. Kuusi huonetta, joiden katto on rautakiskotettu. Katto on rautakiskoitettu SUOJELUARVO: 5/5. Katon koristereuna ja työn laatu valonheittimen si hyvä. Ainoa laatuaan. valonheitinkoppi.

Kat 4

SUOJELUARVO: 4/5. Rautakiskot poistettu, muuten alku-

Betonista rakennettu dieselkoneasema, jossa on kaari-raudotettu katto. Kolme huonetta ja kaksi eteistä. Katto on ulkopuolelta muodoltaan kaareva ja korkein piste on n. 8 m sisäänkäynnin maanpinnasta.

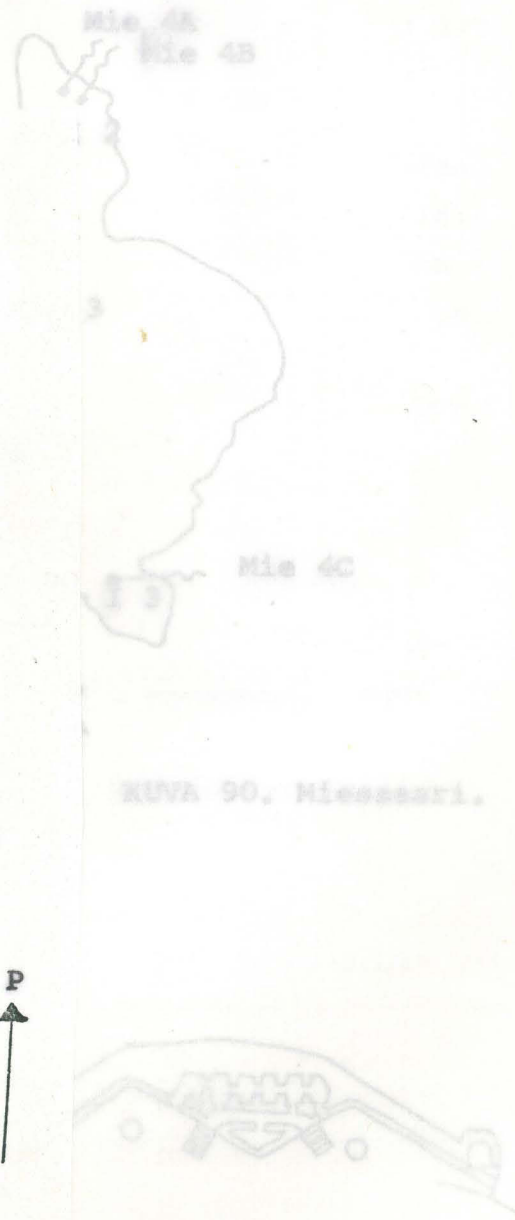
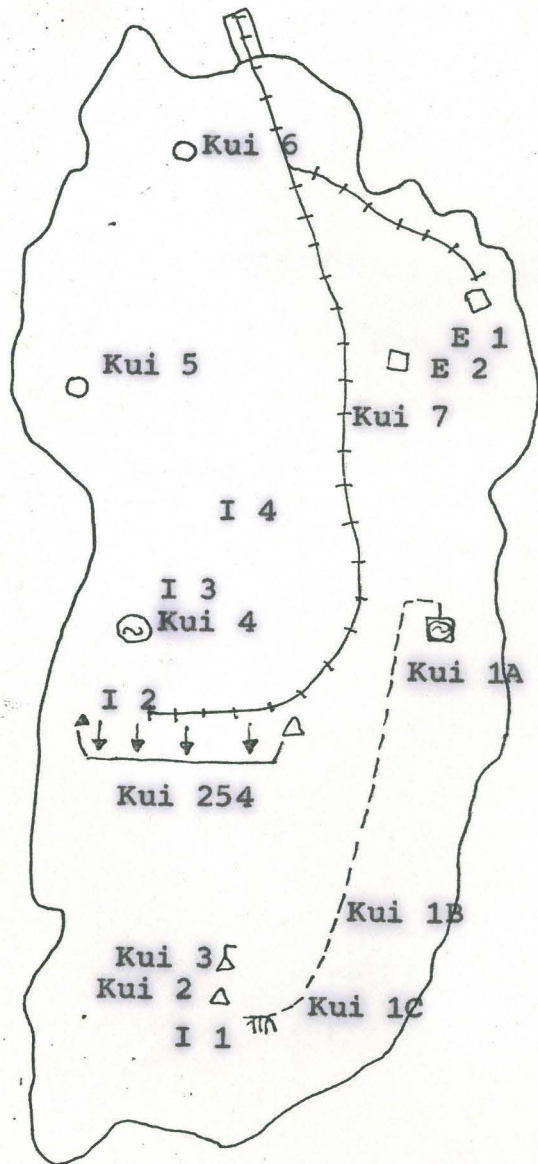
Kat 5

SUOJELUARVO: 5/5. Ainoa tämän mallinen.

Kui E1

Miekkari

Kuivasaari

KUVA 90. Miekkari.

KUVA 89. Kuivasaari.

Moniosainen valonheitinasema. Betonista rakennettu suoja huone ja voima-asema. Katto on rautakiskoitettu ja lattia kaakeloitu. Etelään johtavat rata kiskot valonheittimen siirtoa varten. Etelässä valonheitinkoppi. SUOJELUARVO: 4/5. Ratakiskot poistettu, muuten alku- peräisessä kunnossa.

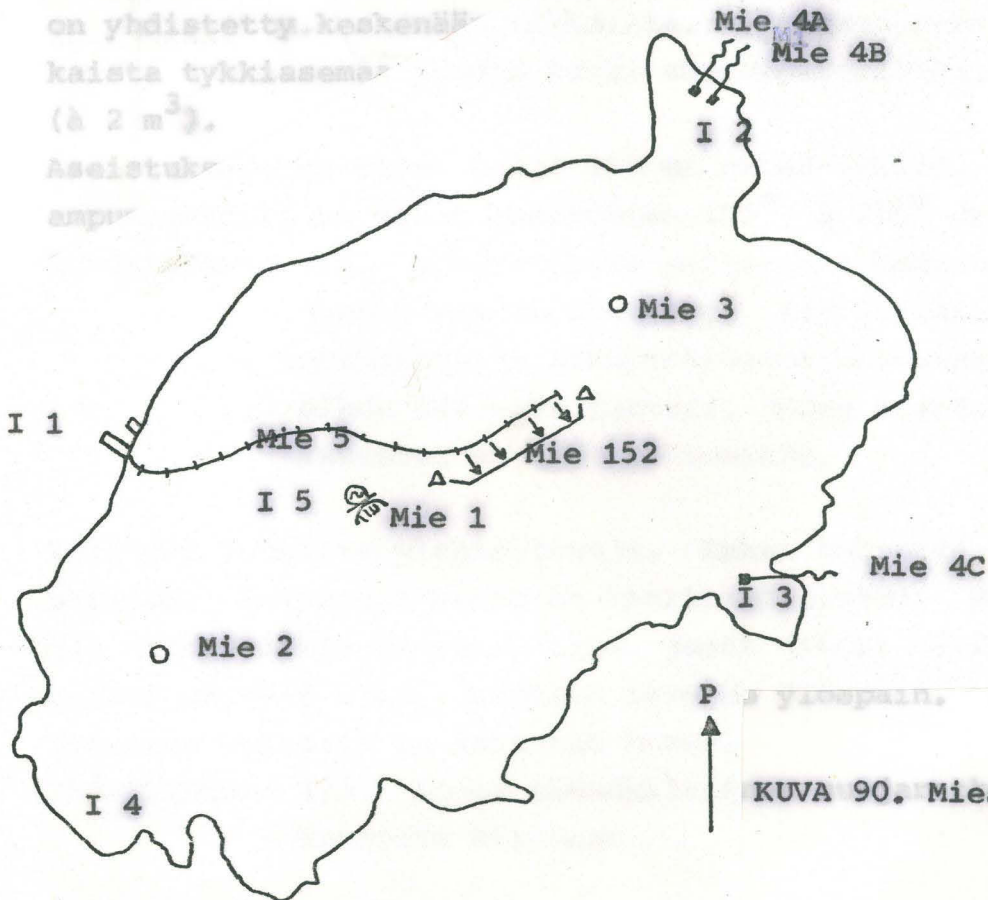
Kui 1

Tornilla varustettu rakennus.

Kui E1

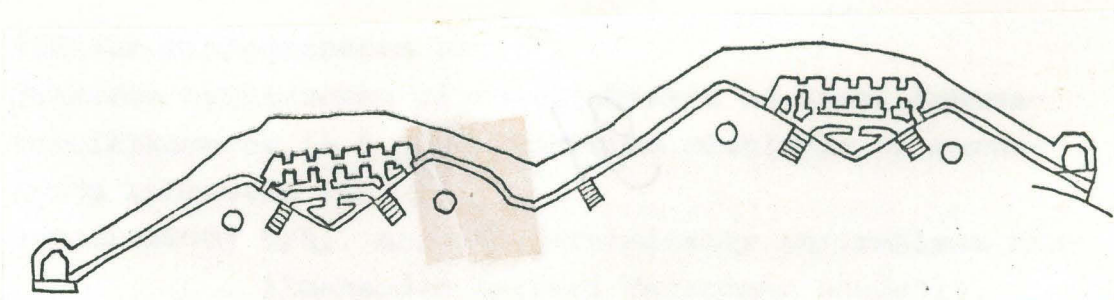
SUOJELUARVO: 3/5.

Miessaari

Mie 2

KUVA 90. Miessaari.

KUVA 91. Miessaaren 152 mm:n patteri.

Pih I

Miessaaren 152 mm patteri

Mie 152

Patterin rintasuojuksen sisällä ja maanpinnan alapuolella on jaosta kohden kaksi hissihuonetta, keskushuone ja neljä suojahuonetta. Hissi- ja keskushuoneiden katto on rautakiskotettu ja muiden huoneiden kaariraudotettu. Jaokset yhdistää 215 m pitkä käytävä, joka päättyy patterin molemmissa päissä oleviin mittaustorneihin. Käytävään pääsee viidestä kaaripellillä suojatusta sisäänkäynnistä sekä mittaustornien kautta. Mittaustornit ovat sisätiloiltaan identtisiä, kaksikerroksisia. Torniin johtaa ulkopuolelta ovi molempiin kerroksiin, jotka vielä on yhdistetty keskenään tikkailla. Rintasuojassa on jo-
kaista tykkiasemaa kohden kaksi ampumatarvikekomeroa (à 2 m³).

Aseistuksena on ollut neljä 152 mm canet-tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 105° ja 225° välillä. SUOJELUARVO: 4/5. Alkuperäistä patterin ulkomuotoa on jonkun verran muutettu. Käytävärakenne on erikoinen ja alkuperäisessä muodossaan. Ainoa 152 mm:n patteri, jossa maaston korkeuserot on otettu huomioon.

Kallioon louhittu miehistösuoja. Kaksi huonetta ja eteinen. Huoneiden katto on kaariraudoitettu. Suojan ulkopuolella on avoin tila, josta johtaa kaksihaarainen käytävä ulos. Käytävä levenee ylöspäin. Pohjoisessa haarassa on sortunut huone.

Mie 2

SUOJELUARVO: 3/5. Ainoa tämänkaltainen suojaratkaisu. Huonossa kunnossa.

Pihlajasaaret

KUVA 93. Itäisen Pihlajasaaren patteri.

Itäisen Pihlajasaaren patteri

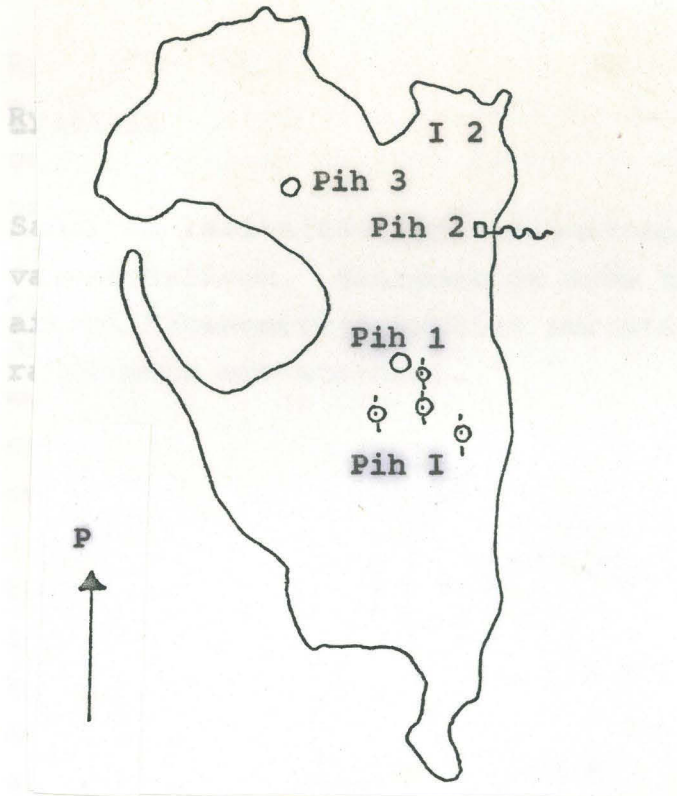
Pih I

Jokaisen tykkiaseman rintasuojuksessa on kaksi ampumatarvikekomeroa (à 1 m³). Patterin miehistö- ja ammusuoja kohteessa Pih 1.

Pih 1

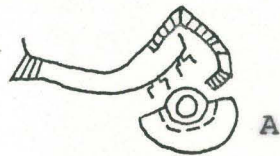
SUOJELUARVO: 5/5. Ainoa hajaryhmitetty ensimmäisen maailmansodan patteri Helsingin alueella.

SUOJELUARVO: 3/5.

KUVA 92. Itäinen Pihlajasaari.

KUVA 94.

A

B

D

C

KUVA 93. Itäisen Pihlajasaaren patteri.

Kallioon louhittu betoninen miehistö- ja amussuoja. Suoja on kaksiosainen (2 ja 4 huonetta), katto on aaltopeltinen ja kaareva. Suojasta nousee portaita pitkin patterille.

SUOJELUARVO: 3/5.

Pih 1

Rysäkarin 254 mm patteri

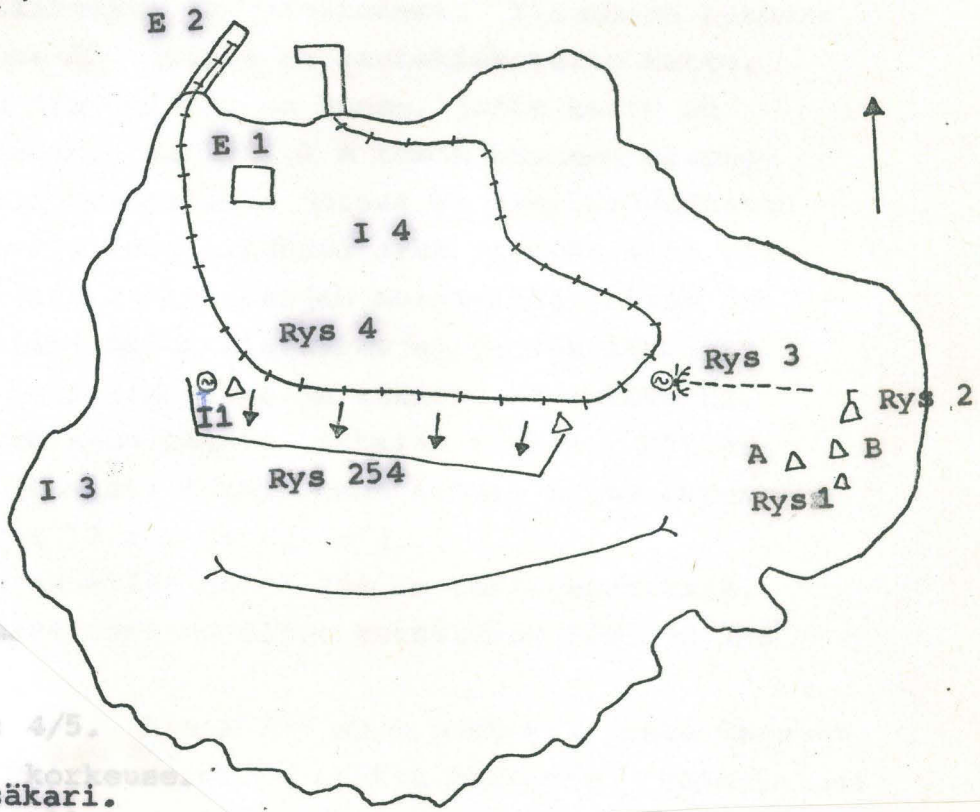
Rys 254

Rysäkari

rintasuojan sisällä ja maanpinnan alapuolella on tykkiasemien välissä ammus- ja panoskellarit, kaikki

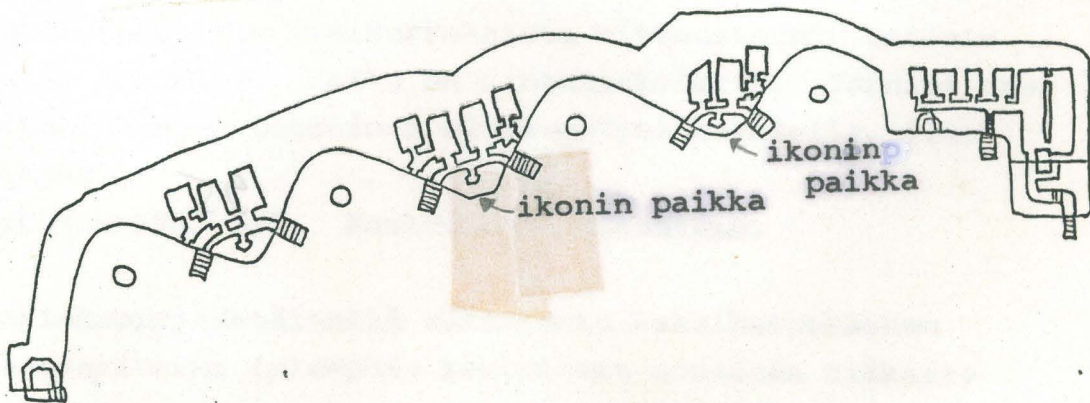
Saari on käsiteltävä kokonaisuutena pattereineen ja muine varustuksineen. Saarella on myös toisen maailmansodan aikana rakennettuja tykkien perustoja ja 1930-luvulla rakennettu mittaustorni.

on mm. pu...
 on kolme...
 1,5 m n...
 kaariraud...
 lella on...
 katto. M...
 man tason...
 kaksikerr...
 on patteri...
 Ylempään...
 suojassa...
 tarvikekon...
 Assistukse...
 joiden ampun...
 välillä.
 SUOJELUARVO: 4/5.

KUVA 94. Rysäkari.

tilat ovat tukentunneiden viemärien takia veden vallassa. Kuuluu kokonaisuuteen.

KUVA 95. Rysäkarin 254 mm:n patteri.

Rysäkarin 254 mm patteri. Asemassa on kolme huonet-
 Patterin rintasuojan sisällä ja maanpinnan alapuolella
 on tykkiasemien välissä ammus- ja panoskellarit, kaikki
 erilaisia, yhteensä 10 huonetta, neljä hissihuonetta
 ja kolme keskushuonetta. Kellareihin johtavat portaat
 on suojattu kaaripellistä valmistetuilla katoksilla.
 Hissi- ja keskushuoneiden katto on rautakiskotettu ja
 muualla katto on kaariraudditettu. Patterin länsipäässä
 on mm. puhelinkeskus ja voimakoneet. Ylemmässä tasossa
 on kolme huonetta, joissa on rautakiskotettu katto.
 1,5 m näiden alapuolella on huone, jonka katto on
 kaarirauddoitettu. Vielä 1,5 m tämän huoneen alapuo-
 lella on kaksi konehallia, joissa on kaarirauddoitettu
 katto. Näihin tiloihin pääsee sekä ylemmän että alim-
 man tason kautta. Rintasuojan molemmissa päissä on
 kaksikerroksisia betonisia torneja, joista läntisin
 on patterin taistelukeskus ja itäisin komentotorni.
 Ylempään kerrokseen pääsee tikkaita pitkin. Rinta-
 suojassa on jokaista tykkiasemaa kohden kolme ampuma-
 tarvikekomeroa (2 x 2 ja 0,2 m³).
 Aseistuksena on ollut neljä 254 mm durlachertykkiä,
 joiden ampumasektori on ollut suuntimien 120° ja 240°
 välillä.

SUOJELUARVO: 4/5. Ainoa 254 mm:n patteri, jossa maaston
 korkeuserot on otettu huomioon. Maanalaiset
 tilat ovat tukkeutuneiden viemärien takia
 veden vallassa. Kuuluu kokonaisuuteen.

Kaksi betonista yksikerroksista mittaustornin betoni-
 sella pöydällä. Katto on rautakiskotettu. Tornien ete-
 läpuolella on betoninen mittauspöytä kalliolla, ilman
 suojaa.

SUOJELUARVO: 3/5. Kuuluu kokonaisuuteen.

Periskooppitähällällä varustettu kaksikerroksinen
 panssaritorni (ylempään kerrokseen nousee tikkaita
 pitkin).

SUOJELUARVO: 5/5. Ainoa ehyt panssaritorni. Kuten

Rys 1.

Rys 254

Rys E1

Rys E2

Rys 1

Rys 2

Betoninen valonheitinasema. Asemassa on kolme huonetta, konehalli ja valonheittimen suojahuone. Katto on rautakiskotettu ja yhdessä huoneessa on kaakelilattia. Valonheitin nostettiin hissillä ylös suojastaan ja se oli sijoitettu lavalle, jota voitiin liikuttaa kiskoja pitkin n. 20 m länsi-itä -suunnassa.

Rys 3

SUOJELUARVO: 5/5. Ainoa valonheitinasema, jossa on yhdistetty hissi ja ratakiskoja. Rautarakennelmat on purettu ja rikottu valonheitin sivulla ulkopuolella. Kuuluu kokonaisuuteen.

Vanha puinen komentajan talo, jonka julkisivussa on pilarit.

Rys E1

SUOJELUARVO: 3/5. Kuten Rys 1.

Vanha venäläismallinen laituri. Vanhan rautatien (purettu kokonaan) kiskot näkyvät laiturilla.

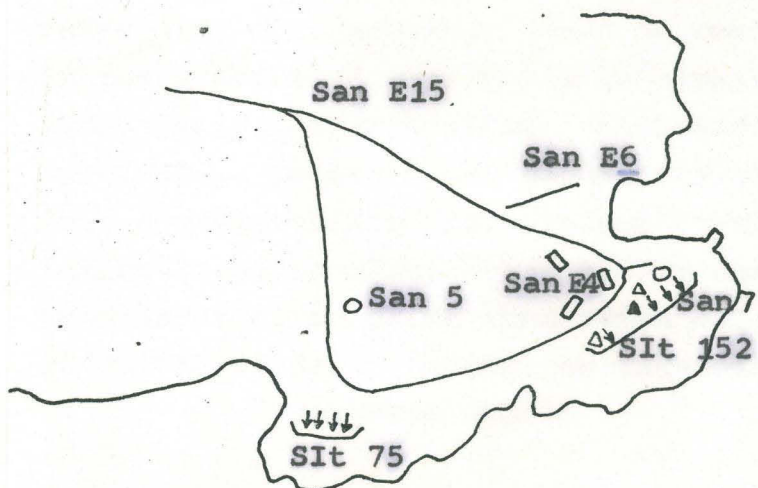
Rys E2

SUOJELUARVO: 1/5. Kuten Rys 1.

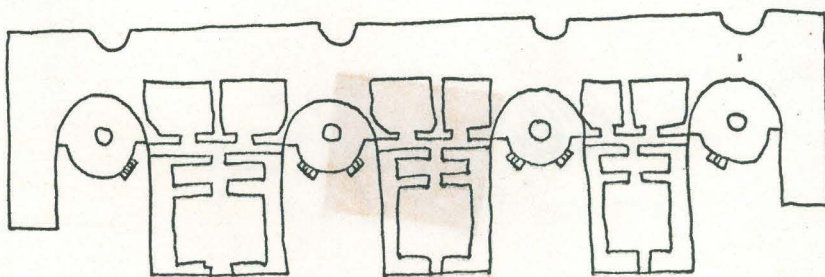
Santahaminan Itäniemen 152 mm patteri

Sis 103

Santahaminan Itäniemi

KUVA 96. Santahaminan Itäniemi.

KUVA 97. Santahaminan Itäniemen 75 mm:n patteri.

KUVA 99. Itä-Villinki.

Santahaminan Itäniemen 75 mm patteri

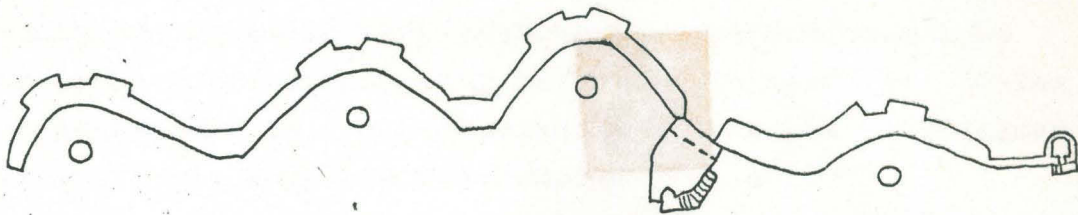
SIt 75

Rintasuojassa on maanpinnan yläpuolella kolme kellaria (neljä huonetta jokaisessa). Katto on rautakiskotettu. Kellarien tykkiasemien puoleiset sivut on peitetty rautalevyillä. Rintasuojassa on jokaista tykkiasemaa kohden kaksi ampumatarvikekomeroa ($\approx 0,5 \text{ m}^3$).

Aseistuksena on ollut neljä 75 mm tykkiä.

SUOJELUARVO: 4/5. Ainoa 75 mm:n patteri. Kellarirakenteet uusittu.

Vil 254

KUVA 98. Santahaminan Itäniemen 152 mm:n patteri.

SUOJELUARVO: 5/5. Ainoa patteri, jossa on käytetty paljon

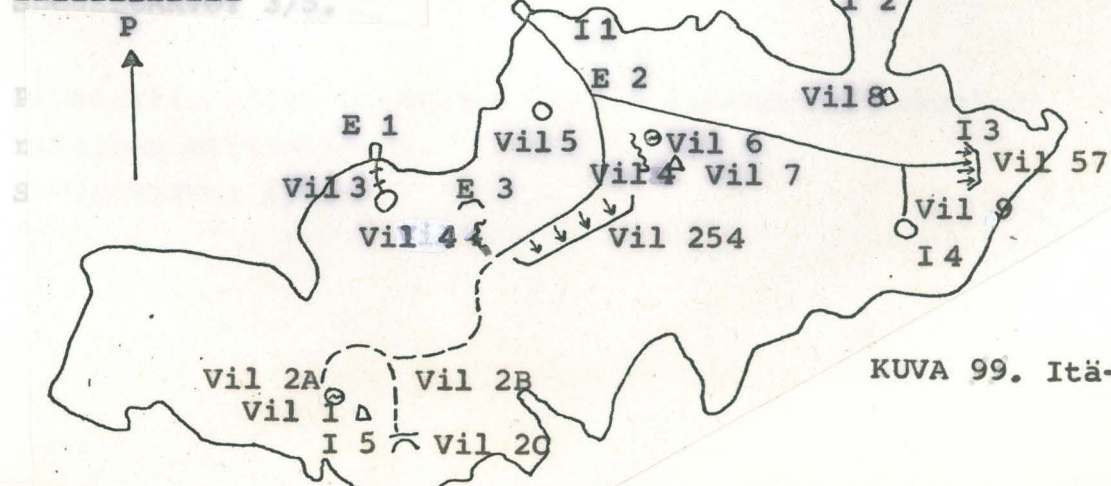
Santahaminan Itäniemen 152 mm patteri

SIt 152

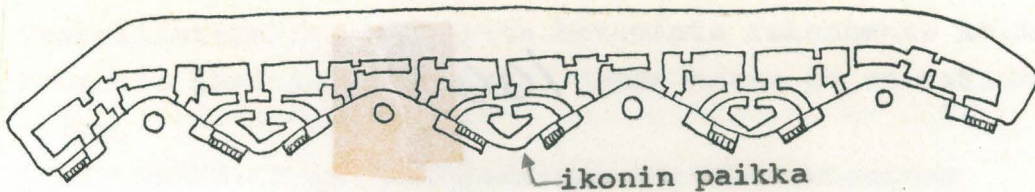
Rintavarustuksessa ei ole kellaria. Patterin alapuolella on aikaisemmin louhittu kallioon ammuskellari (suojeluarvo: 3/5). Patterin länsipäässä on betonista rakennettu mittaustorni, jossa on rautakiskotettu katto. Patterin keskellä ammuskellarin hissin takasivussa on lisäksi avoin tähystyspaikka. Rintasuojassa on jokaista tykkiasemaa kohden kaksi ampumatarvikekomeroa ($\approx 2 \text{ m}^3$) sekä asemien välissä samanlainen komero (yhteensä 3 kpl). Aseistuksena on ollut neljä 152 mm canet-tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 82° ja 202° välillä. SUOJELUARVO: 3/5. Patteri on rakennettu vanhan patterin päälle.

Kallioon louhittu (eteisellä varustettu) betoninen ammus-

Itä-Villinki

KUVA 99. Itä-Villinki.

KUVA 100. Itä-Villingin 254 mm:n patteri.

Itä-Villingin 254 mm patteri

Vil 254

Rintasuojaan maanpinnan alapuolelle on rakennettu miehistö- ja amussuoja. Yhteensä 12 huonetta, kahdeksan hissihuonetta ja kolme keskushuonetta. Hissi- ja keskushuoneiden katto on rautakiskotettu. Muiden huoneiden katto on kaariraudoitettu, paitsi ovien kohdalla, joissa on rautakiskotus. Rintasuojassa on jokaista tykkiasemaa kohden kaksi ampumarvikekomeroa (à 2 m³).

Aseistuksena on ollut neljä 254 mm durlachertykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 101° ja 221° välillä.

SUOJELUARVO: 5/5. Ainoa patteri, jossa on käytetty paljon on rautakiskotettua graniittia (punaista ja valkoista).

huonetta (n. 95 m²) ja kaksi hissihuonetta. Rintasuovalonheittinasema. Voima-asema ja valonheittimen suoja-

Vil 2

huone on louhittu kallioon. Suojasta johtavat rata-

kiskot betonista rakennettuun valaisinasemaan.

SUOJELUARVO: 5/5. Kiskot poistettu. Patterille tulee pohjoisesta yhdystie, joka jatkuu patterin läpi Kallioon louhittu kaksihuoneinen varasto, jossa on kaariraudoitettu katto. Huoneet on (keskenään) yhdistetty holvatulla betonikäytävällä. Varastosta johtavat rautakiskot rantaan sortuneelle laiturille.

Vil 3

SUOJELUARVO: 3/5.

Kallioon louhittu (eteisellä varustettu) betoninen ammus-

Vil 5

kellari, jossa on eteinen. Katto on kaariraudoitettu.

SUOJELUARVO: 3/5.

Panssarilevyistä betonijalustalle rakennettu kaksikerroksinen mittaustorni.

Vil 7

SUOJELUARVO: 5/5.

KUVA 101. Vuosaaren Skatankkolan 152 mm:n patteri.

Kaakelilattialla varustettu betonista rakennettu kolme huonetta käsittävä rakennus, jossa katto on rautakiskotettu. Vil 8
 SUOJELUARVO: 3/5. Alkuperäinen käyttö tuntematon.

Kallioon louhittu betoninen miehistö- ja ammussuoja. Vil 9
 Suojasta johtaa mukulakivetty upotettu tie pohjoiseen patterin Vil 57 (suojeluarvo: pohjoisosa 1/5 ja eteläosa 3/5) yhdyksielle.
 SUOJELUARVO: 4/5.

1914:47 H5-R4c (Käpylä, Taivaskallio)

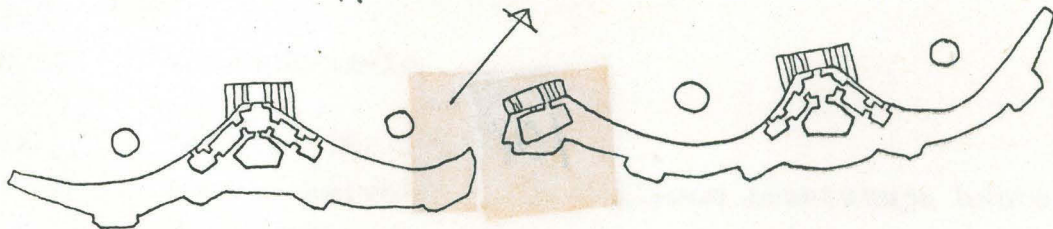
Vuosaaren Skatanniemi

1914:48-57 H5 S3b, d ja S4a,c (Koskela ja Veräjämäki)

Vuosaaren Skatanniemen 152 mm patteri Vuo 152
 Rintasuojana on betonista valettu valli, jonka sisään puoleksi maanpinnan alapuolelle on rakennettu 25 m² suuruinen miehistösuoja kaksi ammuskellaria. Huoneissa on rautakiskotettu katto. Ammuskellareissa on neljä huonetta (n. 95 m²) ja kaksi hissihuonetta. Rintasuojassa on jokaista tykkiasemaa kohden kaksi ampumatarvikomeroa (à 3 m³).

Aseistuksena on ollut neljä 152 mm canet-tykkiä, joiden pääsuunta on ollut suuntimaan 130°-140°. Patterille tulee pohjoisesta yhdystie, joka jatkuu patterin läpi etelään.

SUOJELUARVO: 4/5. Patterista on poistettu katon rautakiskotus betonia vaurioittaen. Patterin arvo on siinä, että se on ainoa meririntaman patteri, joka ei ole saarella.

KUVA 101. Vuosaaren Skatanniemen 152 mm:n patteri.

Ennenkseen pelkkiä kallioon louhittuja ja maahan kaivettuja hautoja, 4 SR ja 3 A.

LIITE 1

Tähän liitteeseen on koottu ne kohteet, jotka mikäli mahdollista pitäisi säilyttää (suojeluarvo 2/5).

M a a r i n t a m a

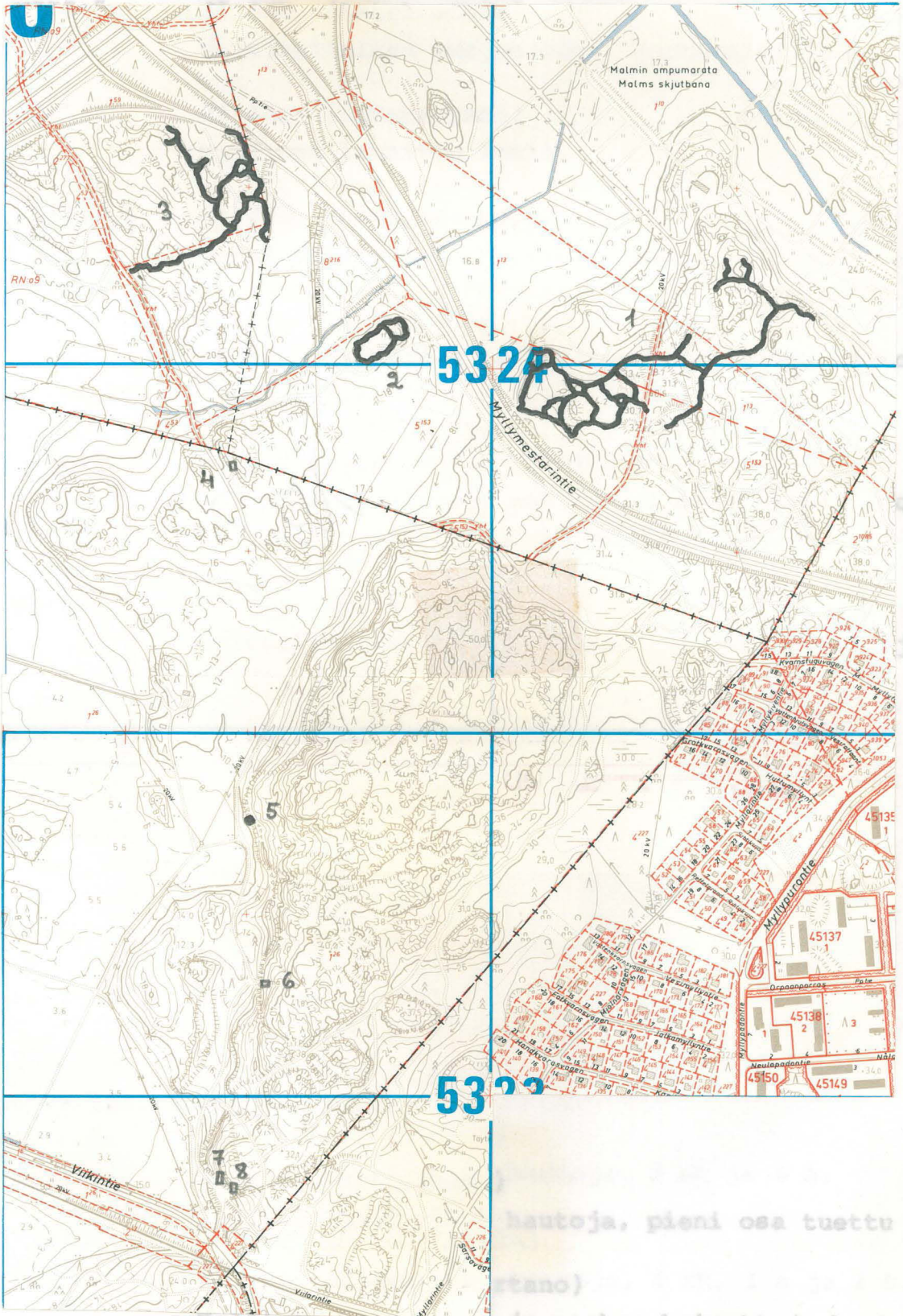
Vuonna 1914 rakennetut varustukset

- 1914:35 G5 T1b (Pasila)
Maalla tuettu kivivalli ympäri kukkulan.
- 1914:47 H5 R4c (Käpylä, Taivaskallio)
Maalla tuettu kivivalli ympäri kukkulan.
- 1914:48-57 H5 S3b, d ja S4a,c (Koskela ja Veräjämäki)
Maalla tuettuja kivivalleja ja neljä luolaa (kohteet G 11-14). Koko kukkula muodostaa kokonaisuuden. Vallit paikoitellen huonossa kunnossa.
- 1914:68 J5 S1c ja T1a (Roihupellon teollisuusalue)
Maalla tuettu kivivalli. Eteläosa hävitetty.

Vuosina 1915-1917 rakennetut varustukset

- I:9,12,
13,17,
20 katso I:9-20
- II:2,9 katso II:1-10
- III:8 K6 S4d (Rajakylä)
Betonilla tuettuja hautoja, 4 SR, 3 A ja 1 C.
- IV:5,7,
8,12 katso IV:1-14
- VII:1 K6 P1b (Myllypuro)
Maahan kaivettuja ja kallioon louhittuja hautoja,
1 SR, 13 A ja 1 B.
- VIII:1 J6 T1b (Kivikko)
Enimmäkseen pelkkiä kallioon louhittuja ja maahan
kaivettuja hautoja, 4 SR ja 3 A.

VIII:4 J6 S1b (Kotokartano)
Kalliion kaivettu louha.

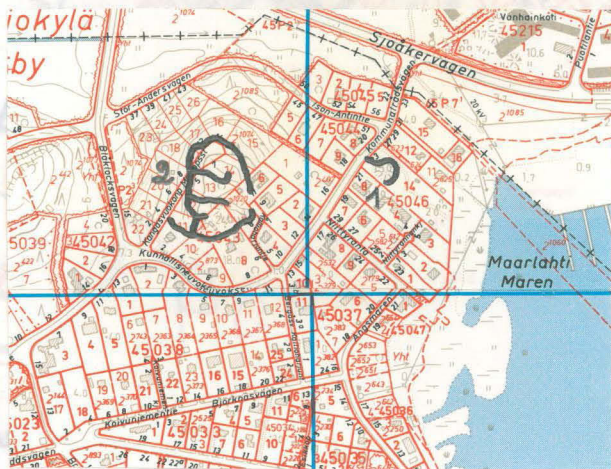

KUVA 103. Tukikohta VIII.

XVII:3 G7 S1d (Paloheinä)
Maahan kaivettuja hautoja ja 1 SR.

hautoja, pieni osa tuettu kivillä.
(tano)
ja maahan kaivettuja hautoja,

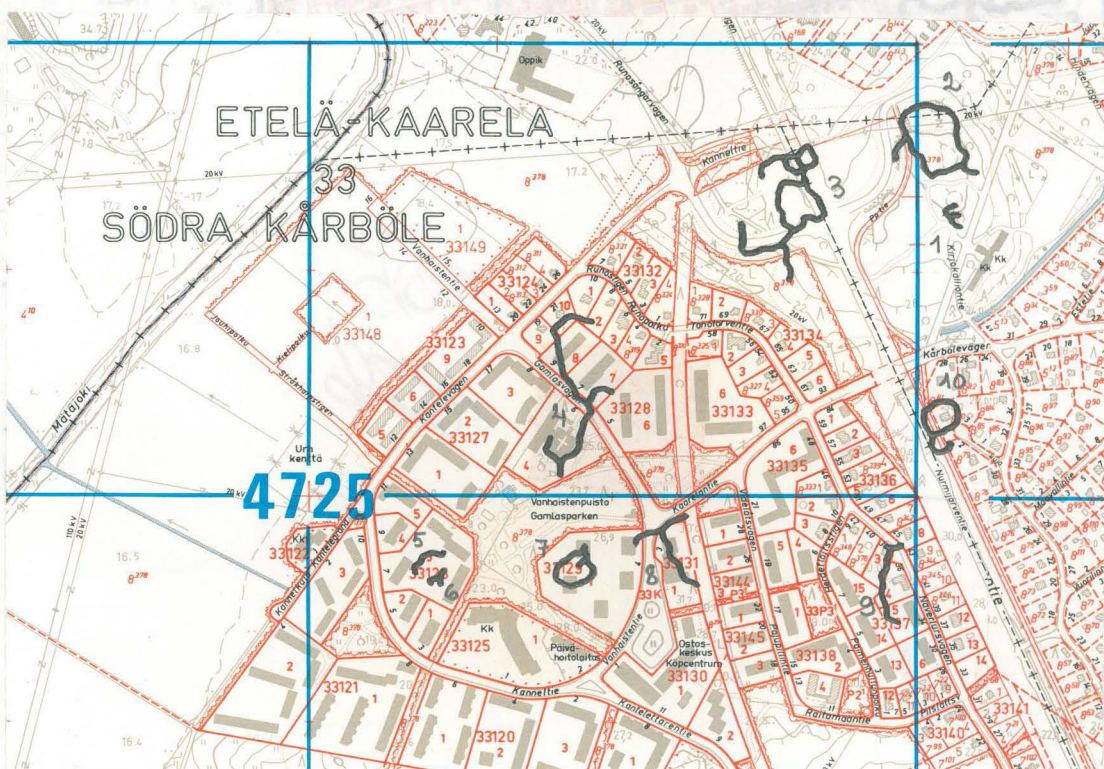
- VIII:4 J6 S1b (Latokartano)
Kallioon louhittu luola.
- VIII:5 J5 S4b (Latokartano)
XVII:13 Hirsikattoinen suojahuone. Sortumaisillaan.
Maahan kaivettuja hautoja, pieni osa betonilla tuettu.
- VIII:6 J5 S4c (Latokartano)
Kallioon louhittu luola.
- XVIII:1 G6 R4d (Paloheinä)
- VIII:7,8 J5 S3b (Latokartano) ja 3 SR ja 1 B.
Kaksi kallioon louhittua luolaa.
- XVIII:2 G6 R4b (Paloheinä)
- IX:9 J6 R3c (Ala-Malmi) louhittuja hautoja, 8 SR (joista
Maahan kaivettuja ja kallioon louhittuja hautoja,
7 SR ja 5 A.
- IX:14-17 J6 S3c, d ja T3a, b (Kivikko)
Kallioon louhittuja hautoja, 1 SR ja kaksi luolaa.
Kohteisiin liittyy tykkipatteri no 71.
- IX:18 J6 T3b (Kivikko)
Betonilla tuettuja ja maahan kaivettuja hautoja,
15 SR, 7 A ja 2 C.

KUVA 104. Tukikohta XIII.

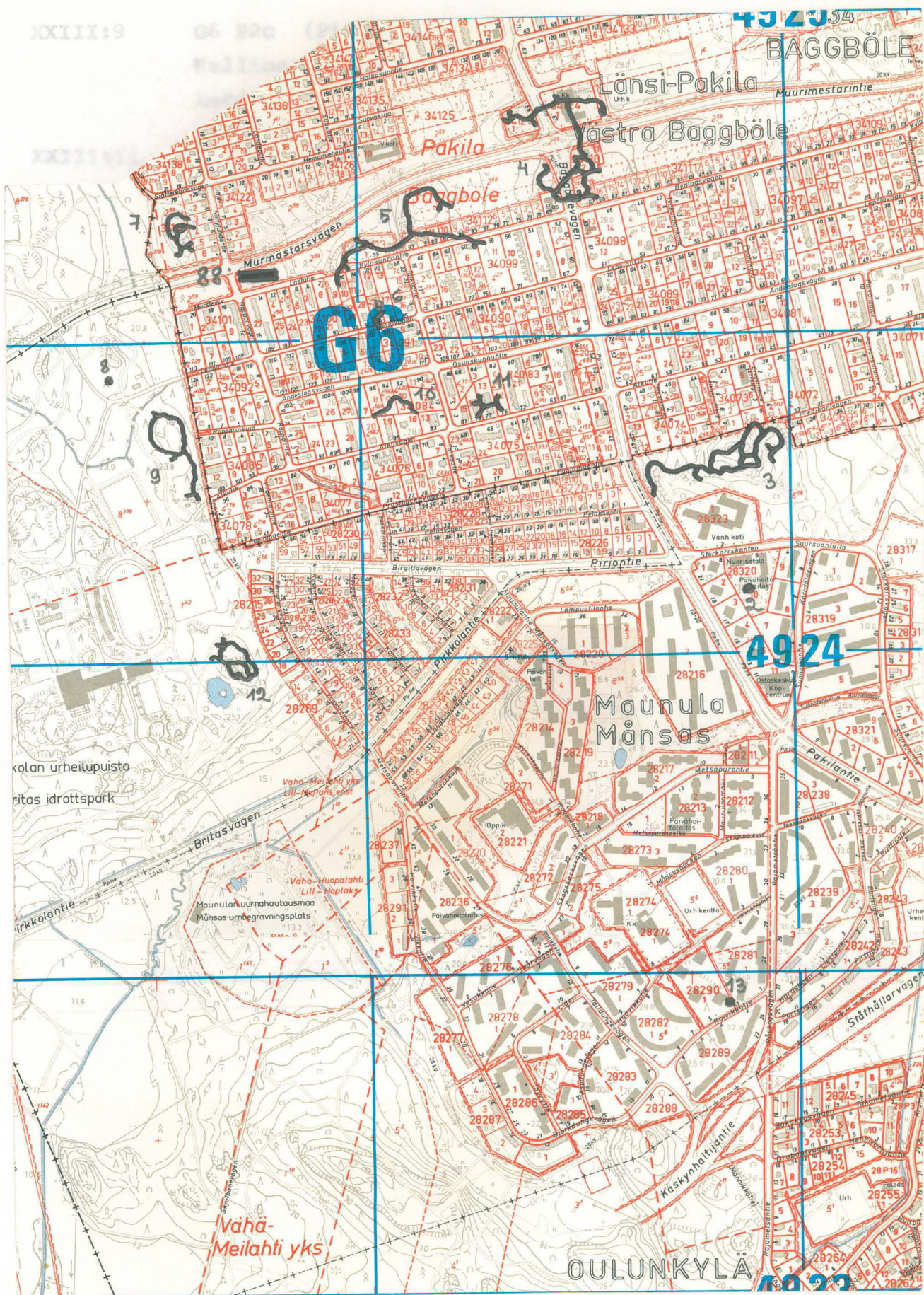
- XIX:2 G6 R4d (Kaurusmäki)
- XIII:2 K5 R1c (Marjaniemi) hautoja, 2 SR ja 4 A.
Kallioon louhittuja hautoja, pieni osa tuettu kivillä.
- XIII:7 G6 R3c (Ala-Malmi)
- XV:3 H7 R1b (Tuomarinkartano) ja 6 SR, 1 A ja 1 B.
Kallioon louhittuja ja maahan kaivettuja hautoja,
1 SR, 5 A ja 3 B.
- XVIII:1 G6 R4b (Paloheinä)
- XVII:3 G7 S1d (Paloheinä)
Maahan kaivettuja hautoja ja 1 SR.

- XVII:6 G7 S1b (Paloheinä)
Betonilla tuettuja hautoja, 5 SR ja 3 A. Etelä-
puolella suuri suojahuone (kohde XVII:7).
- XVII:13 G6 T4a, c (Länsi-Pakila)
Maahan kaivettuja hautoja, pieni osa betonilla tuettu,
5 SR, 2 A ja 1 B. B-mallin asema suojeluarvoltaan 5/5.
- XVIII:1 G6 R4d (Paloheinä)
Kivillä tuettuja hautoja, 3 SR ja 1 B.
- XVIII:2 G6 R4b (Paloheinä)
Enimmäkseen kallioon louhittuja hautoja, 8 SR (joista
kolme suurikokoista), 6 A ja 3 C.

KUVA 105. Tukikohta XIX.

- XIX:2 G6 P4b (Maununneva)
Kallioon louhittuja hautoja, 2 SR ja 4 A.
- XXII:7 G6 R3c (Länsi-Pakila)
Kallioon louhittuja hautoja, 6 SR, 1 A ja 1 B.
- XXIII:1 G6 R3a (Maununneva)
Kallioon louhittuja hautoja ja suojahuone.

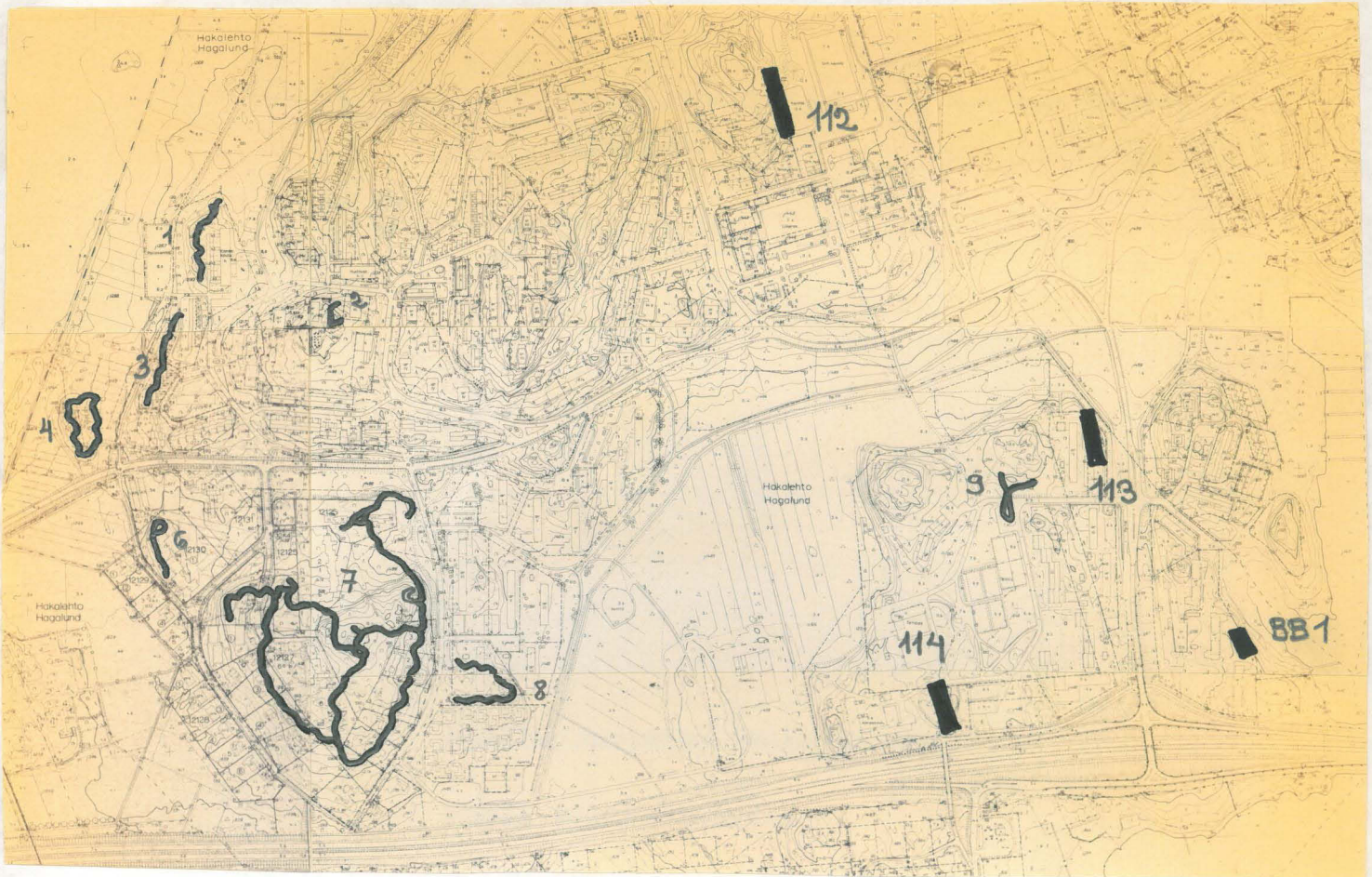

KUVA 106. Tukikohta XXII:

- XXIII:9 G6 P2c (Pirkkola)
Kallioon louhittuja hautoja, pieni osa tuettu betonilla ja hirsillä, 9 SR, 5 A, 4 B ja luola.
- XXIII:11 G6 R2a (Pirkkola)
Kallioon louhittuja hautoja, 1 SR ja 1 A.
Lounaaseen luola (kohde XXIII:12).
- XXIV:3 F6 T2c (Lassila)
Betonilla tuettuja hautoja, 3 SR, 5 A ja 2 B.
- XXIV:4 F6 T1d (Lassila)
Betonilla tuettuja hautoja 2 SR, 1 A ja 1 B.
- XXIV:8 F6 T1b (Pohjois-Haaga)
Kivillä tuettu suojahuone.
- XXVIII:17 E6 T1c (Mäkkylä)
Betonilla tuettuja hautoja, 1 SR ja 1 C. Itäpuolella patteri no 103.
- XXVIII:23 E5 T4c (Mäkkylä)
Betonilla tuettuja hautoja ja 2 E.
- XXXI:2 E5 R1a (Laajalahti)
Kivillä tuettuja hautoja, 8 SR, 5 A, 2 B ja 1 C.
Itäpuolella kohde XXXI:1.
- XXXII:1,2 E4 P3c (Laajalahti)
Molemmissa maahan kaivettuja hautoja.
1: 4 SR, 3 A ja 2 C
2: 2 SR, 1 A
- XXXII:11 Betonilla tuettuja hautoja ja pelkkiä maahan kaivettuja hautoja, 1 SR ja 1 C.
- XXXIII:1 E3 P3d (Tapiola)
Maahan kaivettuja hautoja, pohjoisosa tuettu betonilla, 2 SR, 4 A ja 2 C.

KUVA 107. Tukikohta XXXII.
 betonivallit (ainoa tähän mallinaan), 4 SR.
 rakennettu kiviä. Liittyi kohteeseen XXXII.

KUVA 108. Tukikohta XXXIII.

Kat E4 Kaksi puista taloa.

XXXIV:2 E3 P1d ja P2c (Westend)

Kuivaa Kallioon louhittuja hautoja, 1 A ja luola.

XXXIV:3 E3 P1c (Haukilahti)

Kui 2 Kakikun... mittaustorni.

Kui 82 Kallioon louhittuja hautoja, pieni osa tuettu betonilla, 2 SR, 3 A ja 2 C. Itäosa täytetty.

XXXV:3 F6 R1c (Reimarla)

Malkki

Mel 87 Betonilla ja kivillä tuettuja hautoja, 3 SR ja 1 A.

XXXVII:11 E3 S3c (Tapiola)

torni (Mel 2) ja varastot (Mel 1).

Betonilla tuettuja hautoja, 1 SR, 1 A ja 1 C.

Tykkipatterit

71 J6 T3a (Kivikko)

Mel 3

Neljän tykin patteri, rintasuojuksena kaareva betonivalli (ainoa tämän mallinen), 4 SR.

Pik 3

Pohjoisosa täytetty kivillä. Liittyy kohteeseen IX:17.

- 87 G6 S4c (Länsi-Pakila)
Neljän tykin patteri, rintasuojana maavalli,
ehjä suojahuone. Molemmat päät täytetty.
- 91 katso sivu
- 114 E3 R2c (Hakalehto)
Kolmen tykin patteri, rintasuojana maavalli, 2 SR.
- BB3 E4 R2c (Hakalehto)
Neljän tykin patteri, rintasuojana maavalli, 1 SR.

Meririntama

Isosaari

- Iso 1 Kaksihuoneinen voima-asema liittyen kohteeseen Iso 2.
- Iso 6 Maalla suojattu voima-asema.
- Iso 9 Kaksi mittaustornia.

Katajaluoto

- Kat E4 Kaksi puista taloa.

Kuivasaari

- Kui 2 Kaksikerroksinen mittaustorni.
- Kui E2 Puinen komentajan talo.

Melkki

- Mel E7 Ilmatorjuntapatteri (?) ja siihen liittyvä mittaus-
torni (Mel 2) ja varastot (Mel 1).

Miessaari

- Mie 1 Valonheitinasema suoja- ja konehuoneineen.
- Mie 3 Kallioon louhittu keskuskasematti.

Itäinen Pihlajasaari

- Pih 3 Holvikattoinen kellari.

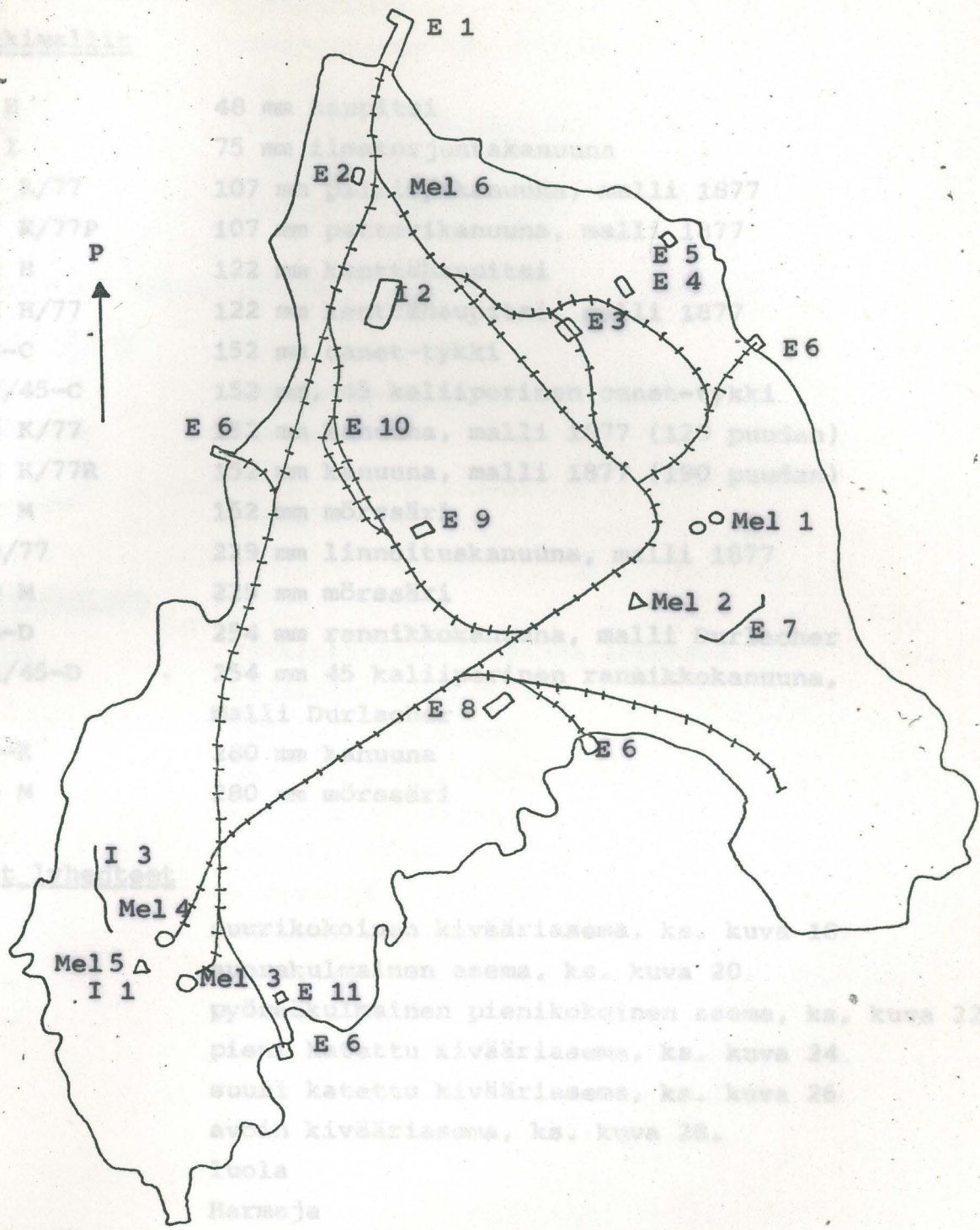
102

LIITE 2

Käytetyt lyhenne- ja merkitt

Työkieliset

- 48 H
- 75 J
- 107 K/77
- 107 K/77P
- 122 H
- 122 H/77
- 152-C
- 152/45-C
- 152 K/77
- 152 K/77R
- 152 M
- 229/77
- 229 M
- 254-D
- 254/45-D

- 260-K
- 280 M

Muut

- A
- B
- C
- D
- E
- F
- G

- Har
- Isa
- Kat
- Kui
- Mel
- Mie
- Pih
- Rys

KUVA 109. Melkki.

LIITE 2

Käytetyt lyhenteet ja merkit

Tykkimallit

48 H	48 mm haupitsi
75 I	75 mm ilmatorjuntakanuuna
107 K/77	107 mm piirityskanuuna, malli 1877
107 K/77P	107 mm patterikanuuna, malli 1877
122 H	122 mm kenttähaupitsi
122 H/77	122 mm kenttähaupitsi, malli 1877
152-C	152 mm canet-tykki
152/45-C	152 mm, 45 kaliiperinen canet-tykki
152 K/77	152 mm kanuuna, malli 1877 (120 puudan)
152 K/77R	152 mm kanuuna, malli 1877 (190 puudan)
152 M	152 mm mörssäri
229/77	229 mm linnoituskanuuna, malli 1877
229 M	229 mm mörssäri
254-D	254 mm rannikkokanuuna, malli Durlacher
254/45-D	254 mm 45 kaliiperinen rannikkokanuuna, malli Durlacher
280-K	280 mm kanuuna
280 M	280 mm mörssäri

Muut lyhenteet

A	suurikokoinen kivääriasema, ks. kuva 18.
B	suorakulmainen asema, ks. kuva 20.
C	pyöreäkulmainen pienikokoinen asema, ks. kuva 22.
D	pieni katettu kivääriasema, ks. kuva 24.
E	suuri katettu kivääriasema, ks. kuva 26.
F	avoin kivääriasema, ks. kuva 28.
G	luola
Har	Harmaja
Iso	Isosaari
Kat	Katajaluoto
Kui	Kuivasaari
Mel	Melkki
Mie	Miessaari
Pih	Pihlajasaari
Rys	Rysäkari

SIt	Santahaminan Itäniemi
SR	suojarakennelma
SR 1	yksiosainen suojahuone
SR 2	kaksiosainen suojahuone
	jne.
SRN	moniosainen suojahuone
Vil	Itä-Villinki
Vuo	Vuosaaren Skatanniemi

Kartoissa käytetyt merkit

Maarintama

tykkipatteri

varustus

luola

yhdystie

Meririntama

tykkipatteri, suorassa asemassa

hajasijoitettu tykki

ilmatorjunta-asema

havainnontekopaikka

periskooppitähtäin

valonheitinasema

koneasema

varasto tai suoja

rautatie

yhdystie

- kohde on hyvä esimerkki lajistaan, mutta osia vaurioitunut, entistettävissä.

5. ehdottomasti säilytettävä

- kohde on ainoa laatuaan, hyvässä kunnossa

- hyvä esimerkki lajistaan, hyvässä kunnossa.

LIITE 3Suojeluluokitus

0. Tuhoutunut tai arvoton
 - kohteesta ei ole mitään näkyvissä
 - kohde on vaarallinen nykyisessä muodossaan.
1. Ei suojeluarvoa
 - ei ole alkuperäisessä kunnossa, eikä voida entistää
 - huonossa kunnossa oleva runsaasti esiintyvä laite, ei kannata entistää.
2. Säilytettävä mikäli mahdollista
 - kohde on verrattain hyvässä kunnossa oleva, runsaasti esiintyvä laite, voi entistää
 - ainoa laatuaan, mutta niin pahasti vaurioitunut ettei kannata entistää (puhdistettavissa).
3. Säilytettävä
 - kohde on hyvä esimerkki lajistaan, mutta vaurioitunut, pahasti keskeneräinen tai pieni, entistettävissä.
4. Ehdottomasti säilytettävä
 - kohde on ainoa laatuaan, huonossa kunnossa, mutta entistettävissä
 - kohde on hyvä esimerkki lajistaan, mutta osia vaurioitunut, entistettävissä.
5. Ehdottomasti säilytettävä
 - kohde on ainoa laatuaan, hyvässä kunnossa
 - hyvä esimerkki lajistaan, hyvässä kunnossa.

L Ä H D E V I I T T E E T

1. Löfgren, K-E: Helsingin maa- ja merilinnoitus, Sotahistoriallinen seura ja Sotamuseo, Vuosikirja VIII, Helsinki 1974, sivu 69.
2. Öljymäki, P.: Venäläisten suorittamat kenttävarustustyöt Suomessa maailmansodan aikana, Sotakorkeakoulun diplomityö no 289, Helsinki 1938, sivu 11.
3. Löfgren, 1974, sivu 73.
4. Venäläinen linnoituskartta (1.3.1914), Museoviraston rakennushistorian osasto, kartta no 24.
5. Venäläinen linnoituskartta (syksy 1914), Pohjanheimon karttakokoelma.
6. Öljymäki, 1938, liite 10. *(mahdoll. Pohjois-Pohjanmaan museon Pohjanheimon kokoelma, merk. VK 6.7.89)*
7. Venäläinen linnoituskartta (31.7.1915), Rannikkotykistön upseeriyhdistyksen kokoelmat.
8. Löfgren, 1974, sivu 78.
9. Löfgren, 1974, sivu 75.
10. Löfgren, K-E: Helsingin merilinnoitusten inventointi, Helsinki 1972, sivu 8.
11. Linnoitusalueen tykkiluettelo, Sota-arkisto 25721-3.
12. Venäläinen linnoituskartta (1917), Sota-arkisto Ka 90.
13. Sotamuseon kuva-arkisto.
14. Suomenlinnan rannikkotykistörykmentin piirroskokoelmat.

ga

Tämä ei kuulu tähän

Muistomerkit

Tähän on koottu Suomenlinnan linnoitusalueeseen liittyviä muistomerkkejä. Suojeluarvo on kaikilla 5/5.

Isosaari (22.6.1855):

George Quinnett'in hauta.

Lauttasaari (9.8.1855):

Joseph Back'in hauta.

Santahamina (9-10.8.1855):

Suomenlinnan pommituksessa surmansa saaneiden yhteishauta.

Melkki (kohde Mel 3):

1892-93 suoritettujen luolatöiden muistolaattoja.

Santahamina (30.7.-2.8.1906):

Viaporin kapinassa kuolleiden yhteishauta.

Itä-Villinki (kohde Vil 1254):

1915 rakennetun patterin muistolaatta.

Kansalaissodan aikaiset haudat ja muistokivet:

(a) punaisten: Isosaari, Santahamina, Pohjois-Haaga, *ehkä*

Pohjoinen hautausmaa

(b) valkoisten: Vanha kirkkopuisto, Liisanpuistikko

(c) saksalaisten: Etelä-Haaga, Vanha kirkkopuisto

ehkä

KUVA 102. Viaporin pommituksessa 9-10.8.1855 surmansa saaneiden muistomerkki Santahaminassa.